

कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धि अद्ययन अनुसंधान

कर्णाली प्रदेश सरकार
सामाजिक विकास मन्त्रालय
वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

संरक्षक

माननीय मन्त्री श्री यज्ञ वहादुर बुढा क्षेत्री

प्रमुख सल्लाहकार

सचिव श्री कृष्णप्रसाद काप्री

सल्लाहकारहरु

निर्देशक श्री दीपा हमाल, शिक्षा विकास निर्देशनालय, सुर्खेत

निर्देशक श्री धर्मजित शाही, मानव संशाधन बिकास केन्द्र, सुर्खेत

प्रमुख श्री विनोद आचार्य, प्रशासन तथा योजना महाशाखा

सम्पादन समिति

संयोजक श्री जवाहरलाल हमाल

सदस्य श्री रामप्रसाद उपाध्याय

सदस्य श्री रेशम बहादुर खत्री

सदस्य श्री सुवर्णकुमार खड्का

सदस्य श्री राम प्रसाद उपाध्याय

सदस्य श्री लिलाराम सापकोटा

सदस्य सचिव श्री वलवीर सुनार

कर्णाली प्रदेश सरकार

सामाजिक विकास मन्त्रालय

वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

विषय: शुभकामना ।

कर्णाली प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालयले कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धि अद्ययन अनुसंधान २०७८ प्रकाशन गर्न लागेको जानकारी पाउँदा ज्यादै खुसी लागेको छ यस अनुसंधानले मन्त्रालय र अन्तर्गतका सबै निकायहरूले कर्णाली प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालयले कर्णाली उच्च शिक्षा सम्बन्धि क्रियाकलापहरू समेटिएकोले सरोकारवालाहरूलाई, सूचना प्राप्त गर्न, अनुसन्धान गर्न चहानेका शुभचिन्तकहरूलाई लागि यो पुस्तक महत्वपूर्ण स्रोत बन्ने छ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धि अद्ययन अनुसंधानको तयारी तथा प्रकाशन गर्न संलग्न कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिँदै आगामी वर्षहरूमा समेत यस प्रकाशनले निरन्तरता पाउने अपेक्षाका साथ प्रकाशनको पूर्ण सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

मन्त्री यज्ञ बहादुर बुढा क्षेत्री

सामाजिक विकास मन्त्रालय

कर्णाली प्रदेश

कर्णाली प्रदेश सरकार

सामाजिक विकास मन्त्रालय

वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

प्रकाशकीय

सामाजिक विकास मन्त्रालयबाट कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धि अद्ययन अनुसंधान प्रकाशन गर्न पाउँदा मलाई धेरै खुसी लागेको छ । सामाजिक विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्ने शिक्षा, स्वास्थ्य, श्रम तथा रोजगार, युवा तथा खेलकूद, पोषण तथा सरसफाई, भाषा संस्कृति, महिला बालबालिका, जेष्ठ नागरिक लगायत अपाङ्ग र लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायको विकास र त्यससँग सम्बन्धित विषय पर्दछन् । यस मन्त्रालयले आ.व.२०७८/०७९ मा माथि उल्लेखित कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धि अद्ययन अनुसंधान प्रकाशित गरी आम नागरिकलाई जानकारी गराउने कार्यको थालनी गर्नु राम्रो हो । यस पुस्तिकाले मन्त्रालयले गरेको कार्यमा पारदर्शिता ल्याई सुशासनको अवस्थालाई थप मजबुत बनाउन सघाउ पुग्ने विश्वास लिएको छु । सरोकारवाला सबैलाई यस पुस्तिकामा प्रकाशन गरिएका सामग्रीहरू महत्वपूर्ण सूचना र श्रोत हुनेछन् भन्नेमा म पूर्ण विश्वस्त छु ।

कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धि अद्ययन अनुसंधान प्रकाशन गर्न उत्प्रेरणा तथा सल्लाह, सुझाव प्रदान गर्नु हुने यस मन्त्रालयका माननीय मन्त्री यज्ञ बहादुर बुढाक्षेत्रीज्यू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यस प्रकाशनमा लेख रचना उपलब्ध गराउने महानुभावहरू, लेख रचनाहरू सम्पादन गर्ने सम्पादन समितिका संयोजक लगायत सदस्यहरू र प्रकाशन गर्ने कार्यमा संलग्न यस मन्त्रालय र अन्तरगतका कर्मचारी मित्रहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिँदै प्रकाशनले निरन्तरता पाउने विश्वास लिएको छु ।

सचिव, कृष्ण प्रसाद काप्री

सामाजिक विकास मन्त्रालय

कर्णाली प्रदेश

कर्णाली प्रदेश उच्च शिक्षाको गुणस्तर
सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदन
२०७८ (२०२१)

प्रतिवेदन पेश गरिएको निकाय
सामाजिक विकास मन्त्रालय
कर्णाली प्रदेश सरकार
सुर्खेत, नेपाल

प्रतिवेदन पेश गर्ने संस्था
सामुदायिक विकास केन्द्र नेपाल
वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- ४, सुर्खेत

कर्णाली प्रदेश उच्च शिक्षाको गुणस्तर
सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदन
२०७८

अध्ययन गर्ने संस्था:
सामुदायिक विकास केन्द्र नेपाल
वीरेन्द्रनगर नगरपालिका - ४, सुर्खेत

अध्ययन समुह

प्रमुख अनुसन्धान कर्ताहरू:

श्री रेशम बहादुर बिष्ट
श्री राजन कुमार कंडेल
श्री बिष्णु कुमार खड्का
श्री रेशम खत्री

कृतज्ञता ज्ञापन

सामुदायिक बिकास केन्द्र नेपाल, बिरेन्द्रनगर नगरपालिका- ४, सुर्खेतले संचालन गरेको यस “उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान” शीर्षकको अध्ययन कार्य अनुसन्धान समुह (Research Team) का सदस्यहरूले तयार गर्ने क्रममा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षरूपमा थुप्रै व्यक्तिहरूको संलग्नता रहयो।प्रतिवेदनको लागि प्रश्नावली निर्माण, तथ्यांक विश्लेषण, र अध्ययन क्षेत्रको नमुना छनौटमा आवश्यक पृष्ठपोषण सहित सहयोग पुर्याउने सबै महानुभाव प्रति आभारी छौ।कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको गुणस्तर सम्बन्धी अध्ययन कार्यमा कर्णालीका बिकट भूगोलमा अवस्थित क्याम्पसहरूबाट तथ्यांक संकलनमा सहयोग गर्ने तथ्यांक संकलकहरू सबैलाई धन्यवाद दिन चाहान्छौ । यो अध्ययनको महत्वपूर्ण पक्ष आवश्यक तथ्यांकको उपलब्धता थियो । आफ्नो महत्वपूर्ण समयका बाबजुत पनि क्याम्पसका आर्थिक, शैक्षिक, भौतिक र प्रशासनिक तथ्यांक संकलकलाई उपलब्ध गराई सहयोग गरिदिने सम्बन्धित क्याम्पसका क्याम्पस प्रमुखहरूलाई हामी सधै सम्झिरहने छौ ।अनुसन्धान समुहका तर्फबाट आर्थिक सहयोग गर्ने कर्णाली प्रदेश सरकार सामाजिक विकाश मन्त्रालयप्रति हार्दिक आभार ब्यक्त गर्दछौ ।

अध्ययन समुह

अध्ययनको सार

मुलुकमा शैक्षिक बेरोजगारीको समस्या बढिरहने तर सिप, दक्षता र निपूर्णताले खारिएको भरपर्दो दक्ष जनशक्तिको अभाव भइरहने अवस्था झनझन पेचिलो बन्दै गइरहेको छ । उच्च शिक्षा हासिल गरेका विद्यार्थीहरू योग्य, दक्ष र निपुण जनशक्तिको रूपमा तयार हुन सकेमात्र यस्तो समस्याको निराकरण सम्भव छ। तसर्थ उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरि बजारीकरण गर्न सकिनेमा मात्र उच्च शिक्षाले सार्थकता पाउने देखिन्छ। कर्णाली प्रदेश भित्र रहेका क्याम्पसहरू मध्य सेवा क्षेत्रका आधारमा सबै जिल्लाहरूबाट २२ ओटा क्याम्पसहरूलाई यस अध्ययनका लागि छनौट गरि गुणस्तरको अवस्था, समस्या, समधानका उपायमा केन्द्रित भाई यो अध्ययन तय गरिएको थियो। जस्कालागि सम्बन्धित क्याम्पसहरू बाट संकलित तथ्यांकहरूलाई विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (University Grants Commission Nepal) ले अख्तियार गरेको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी ८ ओटा उच्च शिक्षाको आर्थिक, भौतिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी मानक त्यस अन्तर्गतका केहि सूचकलाई आधारमानि संकलित तथ्यांकलाई मुल्यांकन गरि परिक्षण गरिएको थियो। तथ्यांकहरूको प्रसोधनका र प्रस्तुतिका लागि IBM SPSS Version 26 सफ्टवेर पनि प्रयोग गरिएको थियो ।

अध्ययनको परिणाम अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका अधिकांश उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा गुणस्तर ब्यवस्थापनको अवस्था सन्तोषजनक देखिएन। क्याम्पस स्थापनाको नीतिगत स्पष्टता बिना नै कर्णालीमा क्याम्पसहरूको विस्तारले क्याम्पसको गुणस्तरमा चुनौती थपिएको देखिन्छ। क्याम्पसहरूमा पाठयक्रम, शिक्षण सिकाई, मुल्यांकन, तथा शैक्षिक क्यालेन्डरको प्रभाकारी कार्यान्वयन पक्ष एकदम कमजोर देखिन्छ जसको परिणति कर्णालीका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूमा शैक्षिक गुणस्तर कायम हुन सकेको छैन। पर्याप्त भौतिक तथा मानविय जनशक्तिको अभाव र सुधारका लागि दीर्घकालिन योजनाको अभावले कर्णाली प्रदेशका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूमा गुणस्तरको संकट देखिन्छ । क्याम्पस स्थापनाको मापदण्ड, शैक्षिक र प्रशासनिक गतिविधिको नियमन तथा मुल्यांकन प्रणालीको ब्यवस्थापन जस्ता गतिविधिहरूमा प्रभावकारी देखिदैन। कर्णालीका सामुदायिक क्याम्पसहरूले आर्थिक व्यवस्थापनको ठुलो हिस्सा विद्यार्थीको शुल्कबाट संचालन गरिरहेका छन। क्याम्पसमा गुणस्तरीय शैक्षिक गतिविधि संचालन गर्नेका आवश्यक भौतिक संरचनाहरू उपयुक्त कक्षा कोठा, पुस्तकालय, फर्निचर, प्राविधिक उपकरण, इन्टरनेट, क्यान्टिन, शौचालय तथा खानेपानीको ब्यवस्थापन सबै क्याम्पसहरूले राम्रो ब्यवस्थापन गर्न सकेका छैनन् । क्याम्पसमा प्रबिधि मैत्री पुस्तकालय, विद्यार्थी सहायता कक्ष, विद्यार्थीका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप, EMIS को ब्यवस्थापन जस्ता कार्यहरू संचालनमा देखिदैन।

क्याम्पसका भौतिक, शैक्षिक, प्रशासनिक, आर्थिक लगायत शिक्षण शिकाई क्रियाकलापहरू सुधार उन्मुख भएपनि गुणस्तरकालागि सन्तोषजनक अवस्था छैन । त्यसैगरी गुणस्तरीय शिक्षाका लागि प्राध्यापकहरूको पेशागत वृत्ति विकासको जरुरि पर्दछ जसका लागि आवश्यक तालिम, कार्यशाला र सेमिनारहरू समय समयमा संचालन गर्ने कार्यक्रमहरूको अबस्था सन्तोषजनक देखिएन । क्याम्पसमा बिद्यार्थी भर्नाको सङ्ख्यालाई बढाउनका लागि क्यापसहरूमा प्राज्ञिक वातावरण तयार गर्नमा क्याम्पसहरू चुकेको देखिन्छ ।

उच्च शिक्षामा गुणस्तरका लागि अध्ययन अध्यापनसंगै अनुसन्धानका गतिविधिहरू पनि महत्वपूर्ण मानिन्छन् । तर कर्णाली प्रदेशका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू अनुसन्धानका गतिविधिमा धेरै पछाडी देखिन्छन। अनुसन्धानका गतिविधिका लागि आवश्यक आर्थिक सहायता, शिक्षक विद्यार्थीको सहभागिताका उत्प्रेरणा, क्याम्पसमा अनुसन्धान ब्यवस्थापन इकाई (Resarach Managagement Cell) ब्यवस्थापन जस्ता कार्यहरू सन्तोषजनक देखिदैन। भौगोलिक रूपमा विकट, मानव विकास सूचांकमा पछाडी रहेको, विकासका दृष्टिकोणबाट पिछडिएको कर्णाली क्षेत्रको विकास र समृद्धिको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति उत्पादनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नकालागि यस प्रदेशका क्याम्पसहरूले गुणस्तर शिक्षा प्रदान गर्नु प्रमुख कर्तव्य हुन्छ। कर्णालीका हरेक क्याम्पसको भौतिक पूर्वाधार विकासका साथै आवश्यक पर्ने मानव जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन, गुणस्तरीय शैक्षिक प्राज्ञिक कार्यक्रम, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध विकास र विस्तार, उत्पादित जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन, रोजगारोन्मुख उच्च शिक्षा प्रदान, विकास र समृद्धि उन्मुख अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानमुलक गतिविधिहरू आदि जस्ता सारभूत सवालमा कर्णालीका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। जसको सुधारका लागि सम्बन्धित संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारले त्यस्ता संस्थाको शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा योजना निर्माण गर्नु वान्छनीय देखिन्छ । कर्णालीको उच्च शिक्षाको गुणस्तरसुधारका लागि आवश्यक गुणस्तरीय शिकाई, गुणस्तरीय बिषयबस्तु, गुणस्तरीय शैक्षिक नेतृत्व, गुणस्तरीय पूर्वाधार, गुणस्तरीय शिकारू, गुणस्तरीय शिक्षक आदि जस्ता पक्षहरूको सुधारका लागि प्रदेश सरकार र अन्य सरोकारवालाहरूले उच्च शिक्षाको नीतिगत, कार्यक्रम तह र कार्यान्वयनतहमा सुधारकालागि आवश्यक मापदण्ड बनाई गुणस्तर सुधारमा केन्द्रित हुनुपर्ने देखिन्छ ।

विषयसूची

कृतज्ञता ज्ञापन
अध्ययनको सार

विषयसूची ख

तालिकाहरूको सूची खण्ड
संक्षिप्त शब्दावलीहरूको सूची ह

परिच्छेद १: परिचय ज्ञ

- १.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि ज्ञ
- १.२ नेपालमा उच्च शिक्षाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि द
- १.३ कर्णाली प्रदेशको शैक्षिक अवस्था ड
- १.४ अध्ययनको औचित्य ज्ञ
- १.५ अध्ययनका उद्देश्यहरू ज्ञ

परिच्छेद २: पूर्व अध्ययनको समिक्षा ज्ञद

- २.१. अध्ययनसँग सम्बन्धीत पूर्वकार्यहरूको समिक्षा ज्ञद

परिच्छेद ३: अध्ययन विधि ज्ञड

- ३.१ अध्ययनको ढाँचा ज्ञड
- ३.२. अध्ययन क्षेत्रको छनौट ज्ञड
- ३.३. अध्ययनको नमुना छनौट विधि ज्ञड
- ३.४ अध्ययन क्षेत्रबाट तथ्यांक संकलन विधि ज्ञड
- ३.५ अध्ययनको वैधता, ब्यबहारिकता र विश्वसनियताको परिक्षण ज्ञड
- ३.६ सहायक दस्तावेजको अध्ययन ज्ञड
- ३.७ सरोकारवालासँगको छलफल तथा अन्तरक्रिया ज्ञड
- ३.८ तथ्यांक प्रसोधन, बिश्लेषण र प्रस्तुति दण

परिच्छेद ४: तथ्यांक प्रस्तुतीकरण, विश्लेषण र परिणाम दज्ञ

- ४.२ उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको प्रकृति दघ
- ४.३ क्याम्पस संचालनको अवस्था दद्व
- ४.४ क्याम्पसको आर्थिक व्यवस्थापन दछ
- ४.५ क्याम्पसको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धता दछ
- ४.६ क्याम्पसको अवास्थिति दट
- ४.७ क्याम्पसका नीति नियमहरूको अवस्था दठ
- ४.८ क्याम्पसका शैक्षिक कार्यक्रमहरू दड
- ४.९ क्याम्पसको जनशक्तिको विवरण दज्ञ

- ४.१० क्याम्पसमा विद्यार्थीको विवरण घट्ट
 ४.११ क्याम्पसको शैक्षिक व्यवस्थापन घघ
 ४.१२ क्याम्पसको आर्थिक पक्ष घछ
 ४.१३ क्याम्पसको शिक्षण सिकाई घठ
 ४.१४ क्याम्पसमा अध्ययन अनुसन्धानका क्रियाकलाप घठ
 ४.१५ क्याम्पसको भौतिक संरचनाको अबस्था छुण
 ४.१६ क्याम्पसमा पुस्तकालयको वितरणद्धघ
 ४.१७ क्याम्पसमा विद्यार्थी सहायता सम्बन्धी विवरण छद्ध
 ४.१८ क्याम्पसमा तथ्यांक व्यवस्थापन तथा सूचना प्रवाहको अवस्था छछ
 ४.१९ अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यहरू छट

परिच्छेद-५: कर्णालीका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको क्दइत बिश्लेषण छट्ट

परिच्छेद ६: अध्ययनका निष्कर्ष र सुभाव छद्ध

- ६.१ अध्ययनको निष्कर्ष छद्ध
 ६.२ सरोकारवालाहरू संगको छलफलबाट प्राप्त सुभावहरू छठ
 ६.३ कर्णालीको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि सिफारिस र सुभावहरू छठ
 ६.६.३ नीतिगत सिफारिस (एयिअथीभखर्भा च्भअयकभलमबतष्यलक) छठ
 ६.२.३ कार्यक्रमसंग सम्बन्धि सिफारिस (एचयनचक च्भबितभम च्भअयकभलमबतष्यलक)
 छढ
 ५.२.४ कार्यन्वयनसंग सम्बन्धि सिफारिस (एचबअतषअभ च्भबितभम च्भअयकभलमबतष्यलक)
 टट्ट

सन्दर्भसूची

अनुसूची : १

प्रश्नावली

अनुसूची : २

अध्ययनमा छनौट गरिएका क्याम्पसहरूको विवरण

अनुसूची : ३

मस्यौदा प्रतिवेदन माथि सरोकारवाला संगको छलफल कार्यक्रममा सहभागीहरूको बिबरण तालिकाहरूको सूची

तालिका ३: नेपालका विश्वविद्यालय र क्याम्पसमा अध्ययरत विद्यार्थी संख्या ट

तालिका २ : प्रदेश अनुसार विश्वविद्यालय र क्याम्पसको संख्या ट

तालिका ३: विश्वविद्यालय अनुसार क्याम्पसको प्रकृति ठ

तालिका ४ : कर्णाली प्रदेशमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षणसंस्थाहरूको विवरण

दृज्ञ

तालिका ५ :	उच्चशिक्षासँग सम्बन्धित नीति नियमहरूको कार्यन्वयनको अवस्था	दृठ
तालिका ६ :	पूर्णकालीन र आंशिक शैक्षिक जनशक्तिको विवरण	घञ्
तालिका ७ :	गैर-शिक्षण जनशक्तिको विवरण	घट्ट
तालिका ८ :	पछिल्ला तीन शैक्षिक सत्रका विद्यार्थी विवरण	घघ
तालिका ९ :	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शैक्षिक व्यवस्थापनको अवस्था	घघ
तालिका १० :	क्याम्पसहरूको आर्थिक गतिविधि	घट
तालिका ११ :	क्याम्पसका अनुसन्धान सम्बन्धी क्रियाकलाप	घड
तालिका १२ :	अनुसन्धान सम्बन्धी व्यवस्थाद्घण	
तालिका १३ :	क्याम्पसहरूको भौतिक संरचनाको अवस्था	द्वड्
तालिका १४ :	पुस्तकालयसँग सम्बन्धित विवरण	द्वघ
तालिका १५ :	विद्यार्थी सहायता सम्बन्धी व्यवस्था	द्वद्व
तालिका १६ :	व्यवस्थापन तथा सूचना प्रवाहको अवस्था	द्वद्व

चित्रहरूको सूची

चित्र १:	क्याम्पसको प्रकृति	द्वघ
चित्र २:	क्याम्पस संचालनको अवस्था	द्वद्व
चित्र ३:	क्याम्पसको आर्थिक व्यवस्थापन	द्वद्व
चित्र ४:	क्याम्पसको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धता	द्वट
चित्र ५:	क्याम्पस अवस्थित रहेको क्षेत्र	द्वट
चित्र ६:	स्नातक शैक्षिक कार्यक्रमको संकायका नाम	द्वद्व
चित्र ७:	स्नातकोत्तर शैक्षिक कार्यक्रमको संकायका नाम	घघ

संक्षिप्त शब्दावलीहरूको सूची

इ. लाइब्रेरी	इलेक्ट्रोनिक लाइब्रेरी
ए.एफ.यू.	कृषि तथा वन विश्वविद्यालय
एम.फिल.	मास्टर अफ फिलोसोफि
एल.बि.यू.	लुम्विनी वौद्ध विश्वविद्यालय
एस. एल. सी.	स्कुल लिभिङ्ग सर्टिफिकेट
एस.ई.इ.	सेकेण्डरी एजुकेशन इक्व्यामिनेशन
कि.मि.	किलोमिटर
के.जि.	किलोग्राम
क्र.स.	क्रम संख्या
जि.डि.पी.	ग्रसडोमेस्टिक प्रोडक्सन (कुलग्रार्हस्थ उत्पादन)
जि.पि.ए .	ग्रेड प्वाइन्ट एभरेज
नं.	नम्बर
पि.ए.एच.एस.	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान
पी.एच.डी.	डक्टर अफफिलोसोफि
पे.	पेज
म.प.	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
सि.टि.इ.भि.टी.	प्राविधिकशिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद्
सु.प.	शुदुरपश्चिम विश्वविद्यालय
BPH	Bachelors in Public Health
EMIS	Educational Management Information System
HEQAAC	Higher Education Quality Accreditation Assurace
Committee	
M.Phil	Masters of Philosophy
MDGP	General Practice and Emergency Medicine
Ph.D.	Doctor of Philosophy
QAA	Quality Assurance and Accridatation
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences

परिच्छेद १: परिचय

यस परिच्छेदमा अध्ययनको सामान्य पृष्ठभूमि सहित नेपालमा रहेका उच्च शिक्षाको एतिहासिक अबस्था उल्लेख गरिएको छ। साथै नेपालमा रहेका विभिन्न विश्वविद्यालयमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको बिबरण सहित कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको चर्चा गरिएको छ। यस अध्ययनको औचित्य र उद्देश्यहरूलाई समेत यसै खण्डमा उल्लेख गरिएको छ।

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

विकास र समृद्धिको प्रमुख अवयवको रूपमा रहेको उच्च शिक्षा गुणस्तरिय र रोजगार उन्मुख हुनु वर्तमान समयको प्रमुख आवश्यकता हो। तर नेपालमा विद्यमान विद्यालय होस वा विश्वविद्यालय शिक्षाले सधैं गुणस्तर अभावको आलोचना खेपिरहनु परिरहेको छ। शिक्षाको गुणस्तरको विषयमा नेपालले विश्वका ठूला विश्वविद्यालयसँग प्रतिस्पर्धा गर्ने अवस्थामा छैन। नेपालको विद्यमान उच्च शिक्षालयहरूले देशको आवश्यकता अनुरूपको रोजगारी सृजना गर्न नसकेको यथार्थका बीच उच्च शिक्षा सुधारका लागि बिगत १० वर्ष यता महत्वपूर्ण परिवर्तनहरू पनि भएका छन्। नेपालको शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर सुधारका लागि धेरै बहस चल्दै आइरहेका छन्।

सरकारले विद्यालय तहको शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न विभिन्न कार्यक्रम वर्षेनी सार्वजनिक गरेको भएपनि विश्वविद्यालय तहको शिक्षाको गुणस्तरलाई सुधार गर्न प्रभावकारी कदम चाल्न सकेको छैन। विश्वविद्यालय शिक्षालाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउन सन् २००७ देखि नै कार्यन्वयनमा आएको गुणस्तर परीक्षण सुनिश्चिता (QAA) हाल प्रभावकारी रूपमा अघि बढाइएको छ। कतिपय शिक्षाविद्ले नेपालको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधार नहुनुमा विद्यमान छरिएर रहेका उच्च शिक्षा सम्बन्धी कानून कारक रहेको बताउँदै आएका छन्। सरकारले नेपालको उच्च शिक्षाको गुणस्तरमा व्यापक सुधार गर्ने उद्देश्यले एकीकृत उच्च शिक्षा ऐनको तयारीसमेत गरिसकेको छ। उच्च शिक्षा सुधार र व्यवस्थापन गर्न बिगतमा बनेका विभिन्न ऐन तथा नियमलाई हटाएर छाता ऐनको रूपमा एकीकृत उच्च शिक्षा ऐन ल्याउन लागिएको हो। उच्च शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको यो विधेयकले विशेषगरी उच्च शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि र प्राज्ञिक क्षेत्रलाई मर्यादित बनाउने विषयमा केन्द्रित रहेको छ। अन्तर्राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तरणको तुलनामा नेपालको उच्च शिक्षा गन्तीमा नै आउँदैन। उच्च शिक्षाको गुणस्तर श्रेणी हेर्ने हो भने नेपालको गुणस्तर निराशाजनक छ। नेपालको सरकारी विश्वविद्यालयको विगत २ वर्षको विश्व वरियता हेर्ने हो भने कतै पनि भेटिँदैन।

१.२ नेपालमा उच्च शिक्षाको एतिहासिक पृष्ठभूमि

नेपालमा उच्च शिक्षाको खासै लामो इतिहास छैन । विक्रम सम्बतको बिसौं शताब्दीको पूर्वार्द्ध (इसाको उन्नाइसौं शताब्दीको अन्ततिर) देखि खास गरीकन छिमेकी भारतमा बेलायती इष्ट इण्डिया कम्पनीको प्रभावमा अङ्ग्रेजीमूलक शिक्षा प्रणालीको स्थापना भइसकेको र नेपालका तत्कालीन प्रधानमन्त्री जङ्गबहादुर राणाको बेलायत भ्रमण (वि.सं. १९०६-०७ साल) पछि दरबार स्कुलको स्थापना वि.सं. १९१० मा प्रथम अङ्ग्रेजी स्कुलको स्थापनासँगै औपचारिक शिक्षाको सुरुवात भए पनि वि.सं. १९७५ मा त्रिभुवन चन्द्र कलेज (पछि त्रिचन्द्र कलेजको नामाकरण भएको) को स्थापना भएदेखि उच्च शिक्षाको सुरुवात भएको मानिन्छ । सन् १९२४ मा नै काठमाडौंमा एसएलसी परीक्षाको केन्द्र खुले पनि वि.सं. १९९० सालमा मात्र पटना विश्वविद्यालयबाट मान्यता प्राप्त नेपालको स्वतन्त्र परीक्षा बोर्ड खुल्यो । शाही उच्च शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन (२०४०) का अनुसार २००७ सालसम्म जम्मा ११ माध्यमिक विद्यालय र ३ उच्च शिक्षा मात्र थिए, अनि माध्यमिक तहमा १९८२ र उच्च शिक्षामा २५० विद्यार्थी मात्र थिए । सरकारी स्तरमा दरबार कलेज (२००८), पद्मकन्या कलेज (२००८) र पाटन कलेज (२०११) का साथै नेपाल राजकीय संस्कृत महाविद्यालय (२००९), नेशनल कलेज (२००८), ठाकुरराम कलेज (वीरगञ्ज, २००९), ल कलेज (काठमाडौं, २०११), त्रिभुवन कलेज (पाल्पा, २०१२), धनकुटा कलेज (२०१२), मोरङ कलेज (२०१२), महेन्द्र कलेज (धरान, २०१२), पब्लिक साइन्स कलेज (पछि अमृत साइन्स कलेज, २०१२), कलेज अफ एजुकेशन (२०१३), रामस्वरूप रामसागर कलेज (जनकपुर, २०१४), महेन्द्र विन्देश्वरी कलेज (राजविराज, २०१४), नारायण इन्टर कलेज (नेपालगन्ज २०१४), मावि इन्टर कलेज (दाङ, २०१५), पब्लिक कर्मस कलेज (काठमाडौं, २०१६) आदि केही उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षालयहरू रहे तापनि वि.सं. २०१२ चैत्रमा क्रान्ति राज्य लक्ष्मी शाहबाट विश्वविद्यालय योजना आयोगको गठन गरी वि.सं. २०१४ मा तत्कालीन श्री ५ मा त्रिभुवनका स्मारकका रूपमा विश्वविद्यालय सङ्गठित भए पछि वि.सं. २०१६ सालमा हालको त्रिभुवन विश्वविद्यालयको स्थापना भयो (गन्तव्य, शिक्षा आयोग प्रतिवेदन विशेषाङ्क, २०६६ पे. ३३८-३४३) ।

वि.सं. २०१६ सालमा हालको त्रिभुवन विश्वविद्यालयको स्थापना भयो । त्यसैगरी वि.सं. २०४३ सालमा महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय (हाल नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय), वि.सं. २०४८ साल मंसिर २५ गते काठमाडौं विश्वविद्यालय, वि.सं. २०५१ सालमा पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, वि.सं. २०५४ मा पोखरा विश्वविद्यालय वि.सं. २०६२ साउन २० मा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय, वि.सं. २०६७ असार ३ गते कृषि तथा वन विश्वविद्यालय, मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय, सुदूरपश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय र २०७४ मा राजर्षीजनक विश्वविद्यालय र खुल्ला विश्वविद्यालय स्थापना भएका छन । साथै गण्डकी प्रदेश सरकारले गण्डकी विज्ञान तथा प्रविधि विश्वविद्यालय ऐन पारित गरी प्रक्रिया अगाडी बढाएसँगै हाल नेपालमा १२ वटा विश्वविद्यालय जसमा सरकारी निजी सामुदायिक आंगिक क्याम्पस रहेका छन । ६ वटा प्रतिष्ठानहरू रहेका छन ।

तालिका न. १

नेपालका उच्च शिक्षा प्रदायन संस्थाहरू र अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको विवरण

विश्वविद्यालय	क्याम्पसहरू		विद्यार्थी सङ्ख्या					
	आर्थिक वर्ष २०७५/७६				आर्थिक वर्ष २०७६/७७			
	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	जम्मा	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	जम्मा
त्रिभुवन विश्वविद्यालय	६२	१०८५	१५७१६९	२५८३१३	४२५४८२	१४५९४७	२६९८३०	४१५७७७
काठमाडौं विश्वविद्यालय	७	१५	९९७१	८४६५	१८४३६	९१००	९७६०	१८८६०
पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय	८	११५	२८९६	४३२९४	४६१९०	३५३९	४५७२१	४९२६०
नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय	१४	११	२२६१	५३०	२७९१	२३६३	२७१	२६४१
पोखरा विश्वविद्यालय	९	५८	२४९९	२८२५०	३०७४९	३१४३	२९४४१	३२५८४
लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय	१	५	३५४	३५९	७१३	२४५	१८१	५२६
कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय	८	७	३६९	३५०२	३८७१	२९०४	४१९	३३२३
सुदूर पश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय	१५	-	१०११३	०	१०११३	८९१२	०	८९१२
मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	१६	१	५४३१	२९०	५७२१	९२७४	४६१	९७३५
खुला विश्वविद्यालय	१	-	६८०	०	६८०	१६५९		१६५९
राजर्षि जनक विश्वविद्यालय	१	-	१९१	०	१९१	१७४	०	१७४
विपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	९९८	०	९९८	८५२	०	८५२

कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	३७७	०	३७७	३५५	०	३५५
चित्तिका विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१	-	११२४	०	१११४	८८८	०	८८८
पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	७४८	०	७४८	७३३	०	७३३
पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१			०	०			
राप्ती स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१		०	०	०			
गण्डकी विज्ञान तथा प्रविधि विश्वविद्यालय								
जम्मा	५३८१८४							
स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय, काठमाडौं विश्वविद्यालय, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, पोखरा विश्वविद्यालय, मध्यपश्चिम, सुदूरपश्चिम,खुल्ला, राजर्षी जनक, स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानहरू र विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, २०७७।								

हाल उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने १४०७ वटाकलेजहरू संचालनमा रहेका छन् जसमध्ये आंगिक ९८ वटा, सामुदायिक ५३२ र निजि ७७७ वटा संचालनमा रहेका छन् । सङ्ख्यात्मक रूपमा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको विस्तार भएको देखिएता पनि उच्च शिक्षाको पहुँच र अवसर समतामूलक बन्न सकेको छैन (उच्चस्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग प्रतिवेदन, २०७७) । विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट प्राप्त विवरण अनुसार शैक्षिक सत्र २०७६/२०७७ मा ५३८१८४ विद्यार्थी अध्ययनरत देखिन्छ ।

विद्यार्थी भर्ना सङ्ख्याको हिसावले त्रिभुवन विश्वविद्यालय सबैभन्दा बढी विद्यार्थी संख्या भएको विश्वविद्यालय हो । विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको प्रतिवेदन २०१९ अनुसार सन् २०१८/२०१९ मा जम्मा ४,४१,८१९ विद्यार्थी भर्ना भएकोमा ३,३५,५४३ (७५.९५%) विद्यार्थी त्रिभुवन विश्वविद्यालयका हुन भने पोखरा विश्वविद्यालयका ३०,५४२(६.९१%),

पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयका २७,५२७ (६.२३%), र काठमाडौं विश्वविद्यालयका १८,३५६ (४.१५%) विद्यार्थी रहेका छन् र बाँकि अन्य विश्वविद्यालयमा अध्ययन गरेको तथ्यांक छ । जम्मा विद्यार्थी संख्याको ७६.९७% विद्यार्थी साधारणधारको शिक्षा अध्ययन गर्छन भने २३.०३% विद्यार्थी मात्र प्राविधिक धारको शिक्षा प्राप्त गर्ने गरेको तथ्यांक छ । जस मध्य व्यवस्थापन संकायमा ४६.३७%, शिक्षाशास्त्रमा १७.१९% र मानविकी र सामाजिकशास्त्र संकायमा १०.५७% विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन भने प्राविधिक धारतर्फ विज्ञान तथा प्रविधि सङ्काय ८.३८%, चिकित्साशास्त्र तथा स्वास्थ्य विज्ञान सङ्काय तर्फ ६.३८% र इन्जिनियरिङ सङ्काय तर्फ ६.५७% विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको पाइन्छ । विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको तथ्यांक, २०१९ अनुसार उच्च शिक्षामा कुल भर्नादर स्नातक तहमा जम्मा १८.२१, र स्नाकोत्तर तहमा जम्मा ५.२२ रहेको छ । नेपालका सम्पूर्ण विश्वविद्यालयहरूमा प्राध्यापन गर्ने शिक्षकहरूको सङ्ख्या जम्मा ९,६७७ रहेको छ जसमा ५२.७% उपप्राध्यापक, २४.२% सहप्राध्यापक र ८.७४% प्राध्यापक रहेका छन् भने शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात त्रिभुवन विश्वविद्यालय (१५.६१:१), काठमाडौं विश्वविद्यालय (३३.२७:१), मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय (२५.८६:१), सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालय (२७.८६:१), पोखरा विश्वविद्यालय (१७.२३:१), लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय (१४.३५:१), नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय (६.३७:१), कृषि तथा बन विज्ञान विश्वविद्यालय (२८.७०:१), नेपाल खुल्ला विश्वविद्यालय (१९.४९:१), राजर्षी जनक विश्वविद्यालय (५.१०:१) आदि रहेको पाइन्छ ।

विश्वविद्यालयमा अध्ययनरत कुल विद्यार्थीको सबैभन्दा बढी ७८.८ प्रतिशत विद्यार्थी त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तरगत अध्ययनरत देखिन्छन् भने त्यसपछि क्रमशः पोखरा विश्वविद्यालयमा ७.२ प्रतिशत, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयमा ६.५ प्रतिशत, काठमाडौं विश्वविद्यालयमा ४.६ प्रतिशत, मध्यपश्चिमाञ्चलमा ०.८ प्रतिशत, सुदूरपश्चिमाञ्चलमा ०.६ प्रतिशत, ए.एफ.यू. मा ०.४ प्रतिशत, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा ०.४ प्रतिशत, वी. पी. कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा ०.४ प्रतिशत, पि.ए.एच.एस. मा ०.१० प्रतिशत, एल.बि. यू. मा ०.०५ प्रतिशत, र एन.ए.एम.एस. ०.०२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । उल्लेखित क्याम्पस तथा प्रतिष्ठानहरू केन्द्रीय व्यवस्थापिका र सरकारमार्फत यी सबै विश्वविद्यालयतथा संस्था स्थापना भएका हुन् । तिनीहरू मध्य पुरानो र सबै प्रदेशहरूमा सेवा संचालन गरेको विश्वविद्यालय त्रिभुवन विश्वविद्यालय हो । विश्वविद्यालयहरूको प्रादेशिकरूपमा उपस्थिति हेर्ने हो भने त्रिभुवन विश्वविद्यालयपछि पुर्बाञ्चल देखिन्छ । विश्वविद्यालय बाहेकका स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित चार ओटा प्रतिष्ठानहरू काठमाण्डौ, धरान र जुम्लामा रहेका छन् । त्यस्ता प्रतिष्ठानहरूले अन्य सम्बन्धन तथा आंगिक क्याम्पसहरू खोल्न नपाइने प्रावधान भएकाले एकल संचालनमा छन् । नेपालमा विद्यमान विश्वविद्यालय र क्याम्पसको प्रदेश अनुसार संख्यात्मक विवरण तलको तालिका प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २ : प्रदेश अनुसार विश्वविद्यालय र क्याम्पसको संख्या

क्र.सं.	प्रदेश-१	प्रदेश-२	प्रदेश-३	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	जम्मा
त्रिभुवन विश्वविद्यालय	१६१	१००	४७९	१०७	१७२	५४	८८	११६१
नेपाल सस्कृत विश्वविद्यालय	१	३	३	३	६	०	२	१८
काठमान्डौ विश्वविद्यालय	१	०	१७	१	२	०	०	२१
पुर्बान्चल विश्वविद्यालय	३२	२३	६७	४	४	०	१	१३१
पोखरा विश्वविद्यालय	०	०	३७	९	१२	०	४	६२
लुम्बिनी विश्वविद्यालय य	०	०	५	०	१	०	०	६
कृषि तथा वनबिज्ञान विश्वविद्यालय	०	०	२	०	०	०	०	२
मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	०	०	१	०	३	८	०	१२
सुदुरापश्चिमांचल विश्वविद्यालय	०	०	०	०	०	०	१५	१५
बि.पी कोइराल स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	०	०	०	०	०	०	१
राष्ट्रिय स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	०	१	०	०	०	०	१
पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	०	१	०	०	०	०	१
कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	०	०	०	०	१	०	१
नेपाल खुल्ला विश्वविद्यालय	०	०	१	०	०	०	०	१
राजश्री जनक विश्वविद्यालय								
जम्मा	१९६	१२६	६१४	१२४	२००	६३	११०	१४३२

स्रोत: विश्वविद्यालय योजना आयोगको प्रतिवेदन, २०७४ र म.प. र सु. प. विश्वविद्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन नेपालमा संचालनमा रहेका विभिन्न विश्वविद्यालय र प्रतिष्ठानहरू अन्तर्गत सामुदायिक, आंगिक र निजि गरि तीन प्रकृतिका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू रहेका छन्। जस्ताई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएकोछ।

तालिका ३ : विश्वविद्यालय अनुसार क्याम्पसको प्रकृति

क्र.सं.	विश्वविद्यालय तथा प्रतिष्ठान	सामुदायिक	आंगिक	निजि	जम्मा
१	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	५२४	६०	५७७	१,१६१
२	नेपाल सस्कृत विश्वविद्यालय	२	१४	२	१८

३	काठमान्डौ विश्वविद्यालय	०	६	१५	२१
४	पुर्बाञ्चल विश्वविद्यालय	६	५	१२०	१३१
५	पोखरा विश्वविद्यालय	०	४	५८	६२
६	लुम्बिनी विश्वविद्यालय	०	१	५	६
७	कृषि तथा वनविज्ञान विश्वविद्यालय	०	२	०	२
८	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	०	११	१	१२
९	सुदुरापश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय	०	१५	०	१५
१०	बि.पी.कोइराल स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	१	०	१
११	राष्ट्रिय स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	१	०	१
१२	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	१	०	१
१३	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	०	१	०	१
१४	नेपाल खुल्ला विश्वविद्यालय	०	१	०	१
१५	राजश्री जनक विश्वविद्यालय	-	-	-	-
	जम्मा	५३२	१२२	७७८	१,४३२

स्रोत : विश्वविद्यालय योजना आयोगको प्रतिवेदन, २०७४ र म.प. र सु. प. विश्वविद्यालयको बार्षिक प्रतिवेदन

नेपालमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाहरू मध्य अत्यन्तै न्यून सङ्ख्या जम्मा ४९ क्याम्पसहरूमात्र गुणस्तर सुनिश्चितता प्रत्यायन (QAA) प्रमाणिकरण भएका छन् । विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको तथ्यांक, २०१९ अनुसार बागमती प्रदेशमा सबैभन्दा बढी २१ क्याम्पसहरू, त्यसपछि क्रमशः लुम्बिनी प्रदेशमा ९, प्रदेश न. १ र सुदुरपश्चिम प्रदेशमा ६/६, गण्डकी प्रदेशमा ४, प्रदेश नं. २ मा २ क्याम्पस QAA प्रमाणीकरण भएका छन् भने कर्णाली प्रदेशमा जम्मा १ क्याम्पस मात्र गुणस्तर सुनिश्चितता प्रत्यायन (QAA) प्रमाणिकरण भएको तथ्यांक छ । जसमध्ये ३४ वटा सामुदायिक क्याम्पस, १२ वटा आंगिक क्याम्पस, र ३ वटा निजि क्याम्पसहरू (QAA) प्रमाणिकरण भएका छन् ।

१.३ कर्णाली प्रदेशको शैक्षिक अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार नेपालको साक्षरता दर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिको) ६५.९ प्रतिशत रहेको छ । प्रादेशिक विवरण अनुसारको ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिको साक्षरता दर हेर्ने हो भने कर्णाली प्रदेशमा पुरुषको साक्षरता दर ७२.९, महिलाको साक्षरता दर ५३.२ जम्मा ६२.८ रहेको छ । नेपालमा विद्यालय शिक्षालाई पूर्व प्राथमिक (कक्षा १ भन्दा तलको शिक्षा), प्राथमिक (१ देखि ५ कक्षा), निम्न माध्यमिक (६ देखि ८ कक्षा), माध्यमिक (९ र १० कक्षा) र उच्च माध्यमिक (११ र १२ कक्षा) गरी पाँच तहमा विभाजन गरी औपचारिक शिक्षा प्रदान गर्दै

आएकोमा हाल आएर नेपाल सरकारले कक्षा १ देखि ८ सम्मलाई आधारभूत शिक्षा र कक्षा ९ देखि १२ सम्मलाई माध्यमिक शिक्षा गरी दुई तहमा विभाजन गरेको छ। नेपालमा शैक्षिक वर्ष २०७४ मा कुल १,००,३६३ विद्यालय रहेको देखिन्छ। प्रादेशिक विवरण हेर्दा कुल विद्यालय कर्णाली प्रदेशमा जम्मा ७,८५८, जसमध्ये पूर्व प्राथमिक २७११, प्राथमिक ३,१६१, निम्न माध्यमिक १,१८२, माध्यमिक ५७४ र उच्च माध्यमिक २३० रहेका छन (Flash I Report 2074 (2017/18) शिक्षा विभाग, सानोठिमी भक्तपुर)।

विद्यालय शिक्षामा शिक्षक शिक्षिकाको अनुपात महिलाहरू बढी तल्लो तहमा र पुरुषहरू बढी माथिल्लो तहमा अध्ययपान गराउने गरेको तथ्यांकले समेत पुष्टी गर्दछ। नेपालमा शिक्षक शिक्षिकाको जि.पि.आइ. हेर्दा कर्णाली प्रदेशमा प्राथमिक तहमा ०.५४, निम्न माध्यमिकमा ०.३१, माध्यमिकमा ०.१८ र उच्च माध्यमिक तहमा ०.१२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। नेपालमा प्राथमिक तहमा एक शिक्षक-शिक्षिका बराबर १८ जना विद्यार्थी रहेको देखिन्छ भने सो को अनुपात तहको वृद्धिसँग बढेको देखिन्छ। निम्न माध्यमिक तहमा एक शिक्षक-शिक्षिका बराबर २९ जना विद्यार्थी, माध्यमिक तहमा २५ जना विद्यार्थी र उच्च माध्यमिक तहमा ३९ जना विद्यार्थी रहेको देखिन्छ। प्रदेशगत विवरण हेर्ने हो भने कर्णाली प्रदेशमा प्राथमिक तहमा २५, निम्न माध्यमिक तहमा ३४, माध्यमिक तहमा ३२ र उच्च माध्यमिक तहमा ३१ रहेको देखिन्छ (Flash I Report 2074 (2017/18) शिक्षा विभाग, सानोठिमी, भक्तपुर) शिक्षा विभाग, सानोठिमी, भक्तपुर)।

नेपालमा शैक्षिक वर्ष २०७४ को कूल भर्ना दर प्राथमिक तहमा १३२.३, निम्नमाध्यमिक तहमा १०८.०, माध्यमिक तहमा ८०.३ र उच्च माध्यमिक तहमा ४०.९ रहेको देखिन्छ। कूल भर्ना दर प्रादेशिक तहमा हेर्दा कर्णाली प्रदेशमा प्राथमिक तहमा छात्रा १४०.५, छात्र १२८.३ र जम्मा १३४.४, निम्न माध्यमिक तहमा छात्रा १०९.७, छात्र १०६.२ र जम्मा १०७.९, माध्यमिक तहमा छात्रा ७९.०, छात्र ८४.६ र जम्मा ८१.८, र उच्च माध्यमिक तहमा छात्रा ३८.२, छात्र ३५.९ र जम्मा ३७.० रहेको देखिन्छ। त्यसै गरी नेपालमा शैक्षिक वर्ष २०७४ को खूद भर्ना दर प्राथमिक तहमा ९७.२, निम्नमाध्यमिक तहमा ८७.४, माध्यमिक तहमा ६५.९ र उच्च मध्यमिक तहमा २२.० रहेको देखिन्छ। खूद भर्ना दर प्रादेशिक तहमा हेर्दा कर्णाली प्रदेशमा प्राथमिक तहमा छात्रा ९७.७, छात्र ९८.१ र जम्मा ९७.९, निम्न माध्यमिक तहमा छात्रा ८६.८ छात्र ९०.३ र जम्मा ८८.५, माध्यमिक तहमा छात्रा ६१.२, छात्र ६२.८ र जम्मा ६२.०, र उच्च माध्यमिक तहमा छात्रा २०.५, छात्र २३.६ र जम्मा २२.१ रहेको देखिन्छ (Flash I Report 2074 (2017/18) शिक्षा विभाग, सानोठिमी भक्तपुर)।

प्राविधिक शिक्षामा हाल प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (सिटिइभिटी) र शिक्षा विभाग अन्तर्गत साधारण विद्यालयहरूमा समेत प्राविधिक शिक्षाको अध्ययन

भइरहेको छ । हाल मुलुकभरका २०३ विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षाको पढाइ हुँदै आएको छ । प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद्ले ३४ आंगिक, १८५ सामुदायिक विद्यालय, ५ साझेदारी शिक्षालयहरूमार्फत् प्राविधिक शिक्षाको प्राविधिक एसएलसी, डिप्लोमा, व्यवसायिक तालिम सञ्चालन गर्दै आएको छ । निजीस्तरबाट समेत १,१६८ गरी मुलुकमा सिटिइभिटीअन्तर्गत १,३९२ प्राविधिक शिक्षालयहरूले विभिन्न शैक्षिक र तालिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन् । हाल, सिटिइभिटीअन्तर्गत १९१ स्थानीय तहमा २५.३७ प्रतिशतमा प्राविधिक शिक्षाको पहुँच पुगेको देखिन्छ । प्रदेशगत रूपमा पनि एक नम्बर प्रदेशमा २२.६३, दुई नम्बर प्रदेशमा १९.८५, तीन नम्बर प्रदेशमा ३३.६१, चार नम्बर प्रदेशमा ३१.७६, पाँच नम्बर प्रदेशमा ३७.६८, कर्णाली प्रदेशमा २६.५८ र सात नम्बर प्रदेशमा ३५.३२ गरी २८.९९ प्रतिशतमा प्राविधिक शिक्षाको पहुँच पुगेको देखिन्छ (क्षेत्री गाउले, २०७५)। साथै एस.ई.ई. पश्चात् १८ महिना अवधिको प्राविधिक एस.ई.ई.तह, तीन वर्ष अवधिको डिप्लोमा तह एवम् ३९० देखि १,६९६ घण्टासम्मका व्यावसायिक तालिमहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । त्यस्तै आज प्राविधिक एस.ई.ई. का २५, डिप्लोमा तहका ३८ र व्यावसायिक तालिमका १७४ वटा पाठ्यक्रम तयार पारी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् (वाग्ले, २०७४)।

सरकारले दुई वर्षभित्र सबै स्थानीय तहमा प्राविधिक शिक्षालय खोल्ने तयारी गरिरहँदा ५ सय ३५ तह प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको पहुँचबाहिर छन् । मुलुकभर २ सय १८ स्थानीय तहमा मात्रै प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षालय र कार्यक्रम सञ्चालनमा छन् । तीमध्ये अधिकांश सहर र नगरपालिकाका व्यापारिक केन्द्रमा छन् । सीटीईभीटीका अनुसार ७ वटा प्रदेशमध्ये कुनैमा पनि प्राविधिक शिक्षाको पहुँच ३८ प्रतिशतभन्दा बढी छैन (कैनी, २०७५, कान्तिपुर दैनिक) । प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् (सीटीईभीटी) का अनुसार २० स्थानीय तहमा प्राविधिक शिक्षा र ५ तहमा व्यावसायिक तालिम, शिक्षा विभागअन्तर्गतको प्राविधिक शिक्षा १३ तहसम्म मात्र पुगेको छ ।

१.४ अध्ययनको औचित्य

कर्णाली प्रदेश अन्य प्रदेशको तुलनामा स्वास्थ्य, शिक्षा, र विकासको सूचकमा पछाडि परेको छ । नेपाल सरकारले अख्तियार गरेको पन्ध्रौँ आवधिक योजनाले लिएका लक्ष्य प्राप्तिमा लागि उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधार अहिलेको आवश्यकता हो साथै अन्य प्रदेशको तुलनामा मानव विकास सूचांकमा पछाडी परेको कर्णालीको विकास र समृद्धिका लागि पनि उच्च शिक्षाको गुणस्तर कायम गरि शिक्षालाई रोजगारी र उत्पादनमा जोड्न सके मात्र यस प्रदेशको विकास र प्रगतिको संभवाना देखिन्छ । कर्णाली प्रदेशमा रहेका झन्डै पाँच दर्जन भन्दा बढी उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने उच्च शिक्षालयहरूले अपेक्षाकृत रोजगारी र उत्पादनको क्षेत्रलाई समेट्न सकेका छैनन् । यसको प्रमुख कारण भनेको यस प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायिक

संस्थाहरूको गुणस्तरको अभाव नै प्रमुख कारण हो । यस प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको विद्यमान गुणस्तरको अवस्था पहिचान गरि आगामी दिनमा थप सुधारका लागि आवश्यक नीति नियम, योजना र कार्यक्रम तय गर्नका लागि यो अध्ययन औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

१.५ अध्ययनका उद्देश्यहरू

उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान का मुलभूत उद्देश्यहरू तपशिल बमोजिम छन् :

- कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूका शैक्षिक गुणस्तर पहिचान गर्ने,
- कर्णाली प्रदेशका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने गुणस्तर शिक्षाको स्तरको मूल्याङ्कन गर्ने,
- कर्णाली प्रदेशका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको गुणस्तर सुधारका समस्या र चुनौती पहिचान गरि समाधानका लागि आवश्यक सुझाव प्रदान गर्ने ।

परिच्छेद २: पूर्व अध्ययनको समिक्षा

उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चितता वा विश्वसनीयतासंग सम्बन्धित विश्वविद्यालय अनुदान आयोग लगायत उच्च शिक्षासंग सरोकार राख्ने बिभिन्न निकायहरूका कार्यविधि, प्रतिबेदन र निर्देशिकाहरू लगायतका पूर्वकार्यहरूको समिक्षा मार्फत कर्णालीका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको गुणस्तर सम्बन्धि अध्ययनका लागि अगाडीको बिन्दुको खोजि गरिएको छ ।

२.१. अध्ययनसँग सम्बन्धीत पूर्वकार्यहरूको समिक्षा

गुणस्तर सुनिश्चितता वा विश्वसनीयता भन्नाले तोकिएको उच्च शिक्षामा निहित गुणस्तरको किसिम यथेष्ट प्रमाणहरूका साथ सुनिश्चित वा पृष्टि गर्ने क्रियाकलापहरू हो । तस्तै, गुणस्तर प्रत्यायन भन्नाले उच्च शिक्षाको गुणस्तरका सम्बन्धमा तोकिएको प्रक्रिया पुर्याई गरिएको गुणस्तर परीक्षण तथा मूल्याकडन पश्चात निर्धारित न्यूनतम गुणस्तर सफलताका साथ हासिल गरेको उच्च शैक्षिक संस्था वा शैक्षिक कार्यक्रमलाई गुणस्तर मापन गरी संस्थागत वा कार्यक्रमगत वा विषयगत आधारमा समिति वा अन्य अख्तियारवाला निकायबाट प्रदान गरिएको शैक्षिक गुणस्तर प्रत्यायन भन्ने बुझिन्छ ।

नेपालको सन्दर्भमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले नेपालका उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चितता गर्नका लागि वि.सं. २०६४ सालदेखि लागि परेको छ । गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रणाली नेपालमा वि.सं. २०६४ सालदेखि सुरुवात भएता पनि विगत केही वर्षदेखि मात्र क्रियासिल रहेको छ । नेपाल सरकारले राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ मार्फत गुणस्तर

सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रणालीलाई महत्त्व दिएको छ । त्यसैगरी, पन्धौँ राष्ट्रिय योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७-२०८०/८१) ले पनि गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रणालीलाई उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने शिक्षालाई गुणस्तर कायम गर्ने आधार मानेको छ । यसै कारणले विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले नेपालका सबै उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूलाई छिटो भन्दा छिटो गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रणालीमा जानुपर्ने प्रावधान राखेको छ । साथै, विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले सबै उच्च शैक्षिक संस्थाहरूलाई QAA प्रणालीमा सहभागी हुन सहजीकरण पनि गरिरहेको छ ।

विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको HEQAAC Annual Report, 2076-2077 (2019-2020) को प्रतिवेदन अनुसार आर्थिक वर्ष २०७६/७७ सम्म नेपालका ३५८ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले QAA प्रणालीमा सहभागी भएका छन् । यी शैक्षिक संस्थाहरू QAA प्रणालीका विभिन्न चरणहरूमा छन् । यी मध्ये १०७ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको स्व-अध्ययन प्रतिवेदन (Self-Study Report) प्राविधिक समिति (Technical Committee) बाट स्वीकृति भइसकेको छ । त्यस्तै, ९६ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको लागि समकक्षी परीक्षण टोली (Peer Review Team) गठन भइसकेको छ र ८५ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको प्रारम्भिक मूल्याङ्कन (Preparatory Assessment) सम्पन्न भइसकेको छ । यी मध्ये ५३ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले मूल्यांकनको चरण (Assessment Cycle) पूरा गरेको छ भने हालसम्म ४९ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले QAA प्रमाणपत्र प्राप्त गरिसकेका छन् जसमध्ये ७ वटा शैक्षिक संस्थाहरूले पूनः प्रमाणीकरण (Re-cycle) भएका छन् ।

विश्वविद्यालय अनुदान आयोगका विभिन्न QAA सम्बन्धी कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन सम्बन्धी व्यवस्थाको उल्लेख गरिएको छ । हालसम्म विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले निम्नलिखित कार्यविधि तथा विश्वविद्यालय अनुदान आयोग उच्च शिक्षा गुणस्तर विश्वसनीयता तथा प्रत्यायन निर्देशिका, २०६६, प्रकाशनमा ल्याएको छ । QAA सम्बन्धी Quality Assurance and Accreditation for Higher Education in Nepal: A Brief Guideline. 2018, शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन नियमावली, २०७४, Quality Assurance and Accreditation of Higher Education Institutions in Nepal: Handbook for Self Study and Peer Review, 2020 आदिमा नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ । यी कार्यविधि तथा निर्देशिकामा देशभित्र सञ्चालित हुने उच्च शैक्षिक संस्थाहरू गुणस्तरका न्यूनतम मापदण्डहरू पूरा गरी सञ्चालित छन् भन्ने सुनिश्चितताको प्रयोजनार्थ विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले संस्थागत प्रत्यायन प्रणाली लागू गरेको कुरा उल्लेख गरिएको छ । संस्थाहरूले आयोगबाट संस्थागत प्रत्यायन प्राप्त गर्नका लागि गर्नुपर्ने प्रक्रियाहरू संक्षेपमा यस प्रकार उल्लेख गरिएको छ ।

- 1) गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सामेल हुन इच्छुक संस्थाले आयोगले तोकेको ढाँचामा, तोकेको विवरण सहित आशयपत्र (Letter of Intent) पेश गर्ने,
- 2) आयोगले आशयपत्रको समीक्षा गरी प्रक्रियाको लागि योग्य भएका संस्थालाई स्व-अध्ययन प्रतिवेदन (Self-study Report) तयार गर्न अनुमति दिने,
- 3) संस्थाले आयोगले गुणस्तरको लागि तोकेको ८ मापदण्ड (Criteria) र त्यस अन्तर्गतका १२० सूचकको (Indicators) आधारमा स्व-अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्न शुरू गर्ने,
- 4) आयोगले संस्थाको आवश्यकता अनुसार मरामर्श सहयोग गर्ने,
- 5) संस्थाले स्व-अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी आयोगमा पेश गर्ने,
- 6) आयोगले संस्थाको स्व-अध्ययन प्रतिवेदनको प्राविधिक पक्षको अध्ययन गरी संस्थालाई सुझाव दिने,
- 7) संस्थाले आयोगमा अन्तिम स्व-अध्ययन प्रतिवेदन पेश गर्ने,
- 8) आयोग अन्तर्गतको उच्च शिक्षा गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन परिषद्ले संस्थाको अन्तिम स्व-अध्ययन प्रतिवेदनको प्राविधिक अध्ययन गरी संस्थाका स्थलगत अध्ययनको लागि विज्ञहरूको एक समकक्षी परीक्षण टोली (Peer Review Team) गठन गर्ने,
- 9) समकक्षी परीक्षण टोलीले संस्थामा एक पूर्वतयारी (Pre-visit) भ्रमण गरी आवश्यक सुझाव दिने,
- 10) टोलीले दिएका सुझावहरू अनुरूप गर्नुपर्ने सुधारमा कार्यहरू सम्पन्न गरी सहभागी उच्च शैक्षिक संस्थाले कार्यसम्पन्नताको प्रतिवेदन आयोग समक्ष पेश गर्ने,
- 11) समकक्षी परीक्षण टोली र संस्थाको चरणगत छलफल र सहमतिमा अन्तिम अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने,
- 12) यस्तो प्रतिवेदनमा संस्थाले तुरुन्त लागू गर्नुपर्ने कार्यहरूको बारेमा टोलीले गरेका सिफारिसहरू समावेश हुनेछन्,
- 13) समकक्षी परीक्षण टोलीले अध्ययनको अन्तिम प्रतिवेदन संस्थालाई हस्तान्तरण गर्ने र सो प्रतिवेदन तथा सोको आधारमा गुणस्तरका प्रत्येक सूचकमा गोप्य अड्क दिएको मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरी उच्च शिक्षा गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन परिषदमा पेश गर्ने,
- 14) सहभागी उच्च शैक्षिक संस्थाले समकक्षी परीक्षण टोलीले दिएका सुझावहरू अनुरूप गर्नुपर्ने सम्पूर्ण कार्यहरू सम्पन्न गरी कार्यसम्पन्नताको प्रतिवेदन आयोग समक्ष पेश गर्ने,
- 15) आयोगले संस्थाद्वारा सिफारिस गरिएका सुझावहरू कार्यान्वयन अवस्थाको अध्ययनको लागि अनुगमन भ्रमण (Follow-up Visit) गर्ने,

- 16) समकक्षी परीक्षण टोलीको मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा निर्धारित उत्तीर्णाङ्क (समग्रमा कम्तिमा ५०% अङ्क) प्राप्त गरी प्राथमिक सिफारिस कार्यान्वयन गर्ने संस्थालाई परिषद्को सिफारिसमा प्रत्येक वर्ष अनुगमन तथा मूल्याङ्कन हुनेगरी आयोगद्वारा ५ वर्षको अवधिको लागि मान्य रहने गरी संस्थागत प्रत्यायन प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने,
- 17) संस्थाले संस्थाको प्रत्यायन मान्य रहने अवधि समाप्त हुनुअघि पुनर्प्रत्यायन (Re-accreditation) को लागि नयाँ प्रक्रिया शुरू गर्ने,
- 18) प्रत्येक पाँच वर्षमा हुने पुनर्प्रत्यायनको निरन्तर प्रक्रियाद्वारा गुणस्तर सुनिश्चितता कायम राख्ने । आयोगले गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सहभागी हुन कुनै पनि शैक्षिक संस्थाले निम्न आधार पूरा गर्नु उल्लेख गरेको छ ।
 - 1) संस्था सञ्चालन भएको कम्तीमा पाँच वर्ष भएको हुनुपर्ने ।
 - 2) न्यूनतम ५०% शिक्षकहरू पूर्णकालीन हुनुपर्ने ।
 - 3) संस्थाका प्रमुख तथा विभागीय प्रमुखहरू पूर्णकालीन हुनुपर्ने ।
 - 4) प्रोफेसनल कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूको हकमा सम्बन्धीत काउन्सिलहरूबाट मान्यता प्राप्त हुनुपर्ने ।
 - 5) न्यूनतम विद्यार्थी संख्या १०० जना हुनुपर्ने तर यो व्यवस्था कोटामा आधारित कार्यक्रम र विश्वविद्यालयका स्कूल तथा केन्द्रीय विभागको हकमा लागू नहुने ।
 - 6) सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसको हकमा एउटै प्राङ्गणभित्र एक भन्दा बढी विश्वविद्यालयको सम्बन्धनमा कार्यक्रम सञ्चालन गरेको हुन नहुने ।

गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायनको लागि आशयपत्र जुनसुकै समय आयोगमा पेश गर्न सक्ने सेवा उपलब्ध गराएको छ । आयोगबाट स्व-अध्ययन प्रतिवेदन लागि स्वीकृति प्राप्त भएको मितिले १ वर्ष भित्र स्व-अध्ययन प्रतिवेदन बुझाउनुपर्ने उल्लेख गरेको छ । अन्यथा पुनः नयाँ आशयपत्र पेश गर्नुपर्नेछ । यस सम्बन्धी विस्तृत जानकारीका लागि आयोगले वेबसाइट मार्फत पनि सहजीकरण गर्ने गरेको छ ।

नेपालको सन्दर्भमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले उच्च शिक्षाको गुणस्तर तथा प्रत्यायनका लागि निर्देशिका तथा कार्यविधि निर्माण गर्ने र त्यसलाई लागू गर्ने काम गरेको छ । साथै आयोगले QAA प्रणालीमा आउन चाहने उच्च शैक्षिक संस्थाहरूलाई आशय पत्र (Letter of Intent) तयार गरी बुझाउने देखि Self-study Report तयार गर्ने र पृष्ठपोषण समावेश गरेर अन्तिम प्रतिवेदन बुझाउने कुरामा सहजीकरण गर्दछ ।

नेपाल सरकारले राष्ट्रिय शिक्षा नीति-२०७६ मार्फत गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायनलाई शिक्षा क्षेत्रको सुधारका लागि महत्त्वपूर्ण पाटोको रूपमा उल्लेख गरिएको छ । गुणस्तर प्रत्यायन र प्रमाणीकरण निकायमार्फत उच्च शिक्षा संस्थाहरूको गुणस्तर मापनका मापदण्डका आधारमा गुणस्तरको प्रमाणपत्र लिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ र सोको आधारमा थप अनुदान

तथा अन्य सुविधा प्रदान गर्ने व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । निर्धारित निश्चित मापदण्ड निर्धारण गरी हाल सञ्चालनमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शिक्षण संस्थाहरूलाई स्वायत्त कलेजको रूपमा विकास गरिनेछ भन्ने प्रावधान राखेको छ । त्यस्ता कलेजहरूमध्ये निर्धारित मापदण्ड पूरा गरेका तथा गुणस्तर प्रत्यायनमा अब्बल भएकाहरूलाई मानित विश्वविद्यालयको रूपमा विकास गर्ने व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । साथै यस नीतिमा गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि एक राष्ट्रिय गुणस्तर प्रारूप तयार गरी सोका आधारमा उच्च शिक्षा आयोग अन्तर्गत रहने स्वतन्त्र गुणस्तर निर्धारण संयन्त्रबाट गुणस्तर मापनको व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ । तोकिएको समयावधिभित्र मापदण्ड अनुसार गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नसकेका उच्च शिक्षा प्रदायक शिक्षण संस्था सञ्चालनमा रोक लगाइने कुरा उल्लेख गरेको छ । यस नीतिमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले गर्ने गरेको गुणस्तर सुनिश्चितता र प्रत्यायन (QAA) तथा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गर्ने गरेको कार्यसम्पादन परीक्षण पद्धतिलाई अझ व्यवस्थित, व्यापक र प्रभावकारी बनाइने उल्लेख गरिएको छ । साथै प्रत्येक पाँच वर्षमा उच्च शिक्षा प्रदायक सबै शिक्षण संस्था तथा निकायहरूको गुणस्तर परीक्षण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । र अन्तमा नेपालमा सञ्चालनमा रहेका विदेशी शिक्षण संस्थाको गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन संयन्त्र मार्फत् गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन गराउन कानुनी व्यवस्था गरिने उल्लेख गरेको छ । नेपाल सरकारले विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, उच्च शिक्षा गुणस्तर विश्वसनीयता तथा प्रत्यायन निर्देशिका गुणस्तर सुनिश्चितता र प्रत्यायनलाई विशेष महत्त्वका साथ उल्लेख गरिनुले शैक्षिक संस्थाहरूको आन्तरिक शैक्षिक गुणस्तरमा सहयोग पुर्याउने देखिन्छ ।

प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (२०७६/७७-२०८०/८१), आधार-पत्र, प्रदेश सरकार, कर्णाली प्रदेश योजना आयोग, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत, त्यसै कर्णाली प्रदेश सरकारले शिक्षामा गुणस्तर कायम गर्नका लागि प्रथम पञ्चवर्षीय योजना आधार-पत्रमा गुणस्तर शिक्षाका बारेमा उल्लेख गरेको छ । यसमा रणनीतिका रूपमा शिक्षामा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने र कार्यनीतिका रूपमा गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिकाइ उपलब्धीमा उल्लेख्य सुधार ल्याइने र पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकलाई समयानुकूल बनाउनका लागि सहजीकरण गर्ने र स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा सहयोग गरिने र सबै शिक्षालयहरूमा आवश्यकता अनुसार भौतिक पूर्वाधार र तालीम प्राप्त दक्ष शिक्षकका साथै अनलाइन शिक्षाको व्यवस्था गरिने उल्लेख गरिएको छ ।

गुणस्तर सुनिश्चितता र प्रत्यायन सम्बन्धी व्यवस्था पन्धौ योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७-२०८०/८१) मा पनि महत्त्वका साथ लिइएको छ । यस योजनामा ज्ञानको स्थानान्तरण र विकासका लागि उच्च शिक्षा प्रदायक विश्वविद्यालय तथा शिक्षण संस्थाहरूलाई प्रविधीयुक्त सिकाई केन्द्रको रूपमा विकास गर्दै गुणस्तर सुनिश्चितता एवम् प्रत्यायन प्रणाली (Quality Assurance and Accreditation System) लाई सवल एवम् अनिवार्य गराउने उल्लेख गरिएको छ ।

उच्च शिक्षाको गुणस्तर निर्धारण तथा प्रत्यायन गर्न एक स्वतन्त्र गुणस्तर निर्धारण तथा प्रत्ययन प्राधिकरण रहनेछ र निश्चित मापदण्डमा आधारित स्वचालित प्रणाली विकास गरी उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको गुणस्तर प्रत्ययन गरिनेछ भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । साथै उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूलाई प्रदान गर्ने अनुदान तथा थप सुविधालाई गुणस्तर मापदण्डसँग आवद्ध गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ । सबै किसिमका शैक्षिक कार्यक्रमहरूलाई सूचना तथा सञ्जाल प्रविधिले ल्याएका अवसरको उपयोग गरी अध्ययन अनुसन्धान कार्यमा सहयोग गर्ने केन्द्रीय डाटासेन्टर बनाइनेछ र ई-पुस्तकालय स्थापना तथा सँन्चालन गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

अन्त्यमा, नेपाल सरकारले विभिन्न शिक्षा नीति प्रदेश सरकारको योजना सँघिय सरकारको प्रन्ध वर्षे योजना र विश्वविद्यालय अनुदान आयोगका विभिन्न कार्यविधि तथा निर्देशिकाले नेपालका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूलाई गुणस्तर शिक्षा प्रदान गर्नका लागि सहयोग गर्ने देखिन्छ। उल्लेखित सन्दर्भमा कर्णालीमा रहेका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको गुणस्तरको अबस्थाका बारेमा यो अध्ययन कार्य गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

परिच्छेद ३: अध्ययन विधि

प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षासंग सम्बन्धित संस्थाहरूको गुणस्तरको अनुसन्धानका लागि सम्झौतामा निर्दिष्ट अध्ययन पद्धतिहरूको अबलम्बन गरि यस परिच्छेदमा अध्ययनको ढाँचा, नमुना क्षेत्रको छनौट, तथ्यांक संकलन, संकलित तथ्यांकहरूको विश्लेषणका बारे, अध्ययनका मानांकहरू र सरोकारवालाहरूसंगको छलफल जस्ता विधिको ढाँचा के कस्तो हुने भन्ने बारे उल्लेख गरिएको छ ।

३.१ अध्ययनको ढाँचा

यस उच्च शिक्षाको गुणस्तरको अनुसन्धानका लागि Mixed-Method Research Design अनुसन्धानको ढाँचा तय गरिएको थियो । क्याम्पसबाट प्राप्त तथ्यांकहरूलाई परिमाण्तात्मक विधि द्वारा Descriptive Design को प्रयोग द्वारा विश्लेषणबाट तयार गरिएको प्रारम्भिक प्रतिबेदनको मस्यौदा माथि सम्बन्धित सरोकारवाला तथा बिज्ञहरू संग छलफल गरि प्राप्त तथ्यहरूलाई गुणात्मक तरिकाले विश्लेषण गरि समग्रमा मिश्रित ढाँचाको प्रयोग गरि उच्च शिक्षाको गुणस्तरको बारे अध्यायन गरिएको छ।

३.२. अध्ययन क्षेत्रको छनौट

यस अध्ययनका लागि कर्णाली क्षेत्रका १० जिल्लाहरूमा रहेका स्नातक र स्नातकतह भन्दा माथि शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गरेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरू अध्ययनका लागि छनौट गरिएको हो जसमा कर्णालीका १० जिल्ला भित्रका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू यस अध्ययनको लागि अध्ययन क्षेत्र मानिएको थियो ।

३.३. अध्ययनको नमुना छनौट विधि

कर्णाली प्रदेशमा रहेका १० जिल्लामा एउटा केन्द्र सरकारको मातहतमा रहेको मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय र यस मातहतका १४ ओटा आंगिक क्याम्पस र त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतका २ आंगिक र अन्य सामुदायिक र निजि क्याम्पसहरू ४० ओटा समेत गरि जम्मा ५६ ओटा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरू र संघीय सरकारबाट संचालित एउटा स्वास्थ्य बिज्ञान प्रतिष्ठान गरि जम्मा ५७ ओटा प्राविधिक र गैरप्राविधिक धारका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरू रहेका छन् । जस्मा केहि क्याम्पसहरू दर्ता भएको तर संचालनमा नरहेको पाइयो । प्रत्येक जिल्लाबाट कम्तिमा २ उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने अप्राविधिक संस्थाहरू मध्य जिल्लागत त्यस्ता संस्थाहरूको संख्याको आधारमा जम्मा २० वटा र एउटा प्राविधिक धारका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्था गरि जम्मा २२ ओटा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू यस अध्ययनका लागि नमुना छनौट गरिएको थियो । जस्मा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको शैक्षिक कार्यक्रम र संस्थाको प्रकृतिका आधारमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थालाई Purposive Sampling विधिका आधारमा छनौट गरिएको थियो ।

३.४ अध्ययन क्षेत्रबाट तथ्यांक संकलन विधि

यस अनुसन्धानमा साँग्लन क्षेत्र भ्रमणमा गएका व्यक्तिहरूले अध्ययनका छनौटमा परेका शैक्षिक संस्थाहरूमा स्थलगत भ्रमण गरि अन्तरबार्ताका माध्यमबाट तथ्यांक संकलन गरिएको हो।

३.५ अध्ययनको वैधता, ब्यबहारिकता र विश्वसनियताको परिक्षण

यस अध्ययनका लागि विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (University Grants Commission Nepal) ले अख्तियार गरेको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी ८ ओटा उच्च शिक्षाको आर्थिक, भौतिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी मानक त्यस अन्तर्गतका केहि सूचकलाई आधार मानि संकलित तथ्यांकलाई मुल्यांकन गरि परिक्षण गरिएको थियो । उच्च शिक्षा गुस्तरणको बैधता, ब्यबहारिकता र विश्वसनियताको परिक्षण गर्ने प्रमुख आधारनै उल्लेखित सूचांकहरू हुन ।

३.६ सहायक दस्तावेजको अध्ययन

नेपाल सरकारका उच्च शिक्षा सम्बन्धी ऐन र नियम, विश्वविद्यालय अनुदान आयोग नीति नियम, नेपाल सरकारको गठित उच्च शिक्षा सम्बन्धी आयोगको प्रतिवेदन, कर्णाली प्रदेशको विकाश योजना लगायत अन्य परियोजनासँग सम्बन्धित दस्तावेजहरू सहायक दस्तावेजको रूपमा यस अध्ययनमा प्रयोग गरिएको थियो ।

३.७ सरोकारवालासँगको छलफल तथा अन्तरक्रिया

कर्णाली प्रदेशमा रहेको मध्यपश्चिम विश्वविद्यालयका प्रमुख प्राज्ञिक अधिकारीहरू, सामाजिक विकास मन्त्रालयको उच्च शिक्षा सम्बद्ध अधिकारिहरू, प्राध्यापक तथा बिद्यार्थी संघ/ साँगठनका प्रमुखहरू, शिक्षासेवी, शिक्षाविद, नागरिक समाज, पत्रकार लगाएतका

सरोकारवाला सँग छलफल र अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरि उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको गुणस्तर सुधारमा सुझाव संकलन गरिएको थियो ।

३.८ तथ्यांक प्रसोधन, विश्लेषण र प्रस्तुति

प्रथामिक स्रोतको स्थलगत सर्वेक्षण र द्वितीय स्रोतबाट संकलित सूचना तथा जानकारीहरूलाई प्रसोधन गरि आवश्यक तालिका, स्तम्भ चित्र, रेखा चित्रहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ । सारोकारवालाहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रियाका आधारमा प्रदेशमा संचालन रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको गुणस्तर सुधारको अध्ययनमा प्रस्तुत गरिएको छ। साथै संकलित तथ्यांकहरूको प्रसोधनका र प्रस्तुतिका लागि IBM SPSS Version 26 सफ्टवेर पनि प्रयोग गरिएको थियो ।

परिच्छेद ४: तथ्यांक प्रस्तुतीकरण, विश्लेषण र परिणाम

मिश्रीत बिधिद्वारा संकलित तथ्यांकहरूलाई SPSS को प्रयोग बाट बिभिन्न शीर्षकमा प्रस्तुत गरि त्यसको बिश्लेषण र प्राप्त परिणामहरू यस परिच्छेदमा समावेश गरिएको छ ।

४.१ कर्णाली प्रदेशको उच्च शिक्षाको अवस्था

कर्णालीमा उच्च शिक्षाको पहुचलाई हेर्न हो भने यो तुलनात्मक रूपमा अरु प्रदेशको भन्दा कमजोर देखिन्छ। यस प्रदेशमा मध्यपश्चिम, त्रिभुवन विश्वविद्यालयका र कृषि वन विज्ञान विश्वविद्यालयका केहि आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरू रहेका छ। मध्यपश्चिम विश्वविद्यालयका केहि प्राविधिक विषय अध्ययन अध्यापन हुने क्याम्पसहरू र केन्द्र सरकार द्वारा संचालित एउटा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान बाहेक अन्य सबै उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थानहरू गैर-प्राविधिक धारका छन् । कर्णाली प्रदेशमा हाल संचालनमा रहेका प्राविधिक तथा साधारण क्याम्पसहरूको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४ : कर्णाली प्रदेशमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाहरूको विवरण

क्र. स.	जिल्ला	संचालनमा रहेका क्याम्पसको विवरण				क्याम्पसको प्रकृति		कैफियत
		आंगिक	सामुदायिक	निजि	जम्मा	प्राविधिक	अप्राविधिक	
	सुर्खेत	१० (मप)/ १ (त्रिवि)	३ (त्रिवि)	५ (त्रिवि) १(क. ब.बि.)	२०	२	१७	
	जाजरकोट	१ (मप)	१ (त्रिवि)	२ (त्रिवि)	४		४	४ दर्ता ३ संचालन
	सल्यान	-	६ (त्रिवि)	१ (त्रिवि)	७		७	
	दैलेख	१ (मप)	४ (त्रिवि)	-	५		५	६ दर्ता ५ संचालन
	रुकुम पश्चिम	१ (मप)	६ (त्रिवि)	-	७		७	
	जुम्ला	२ (त्रिवि)	१ (त्रिवि)	-	३	१	२	
	मुगु	१ (मप)	१ (त्रिवि)	-	२		२	
	हुम्ला	-	२ (त्रिवि)	१ (त्रिवि)	३		३	
	डोल्पा	-	२ (त्रिवि)	-	२		२	
	कालिकोट	१ (मप)	२ (त्रिवि)	१ (त्रिवि)	४		४	६ दर्ता संचालन ४
	जम्मा	१८	२८	११	५७	३	५४	

यो तथ्याङ्कले कर्णाली प्रदेशमा उच्च शिक्षाको संख्या अन्य प्रदेशको तुलनामा कम देखिन्छ । लगानी न्यून रहेको र उच्च शिक्षाको पहुँच र गुणस्तरमा नजरअन्दाज गरेको अनुमान लगाउन सकिन्छ । राज्यको उच्च शिक्षामा क्षेत्रीय सन्तुलन, पहुँच र गुणस्तर कायम गर्दै विकासका लागि विश्वविद्यालय शिक्षालाई मूर्त रूप दिन त्रिभुवन विश्वविद्यालय र मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय केन्द्रीय विश्वविद्यालयको रूपमा केन्द्र सरकार अन्तर्गत रहने गरी साधारण र प्राविधिक धारको उच्च शिक्षाका कार्यक्रमहरूलाई स्तरीय रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

विश्वविद्यालयहरूबाट शिक्षाका कार्यक्रमहरू कार्यन्वयन हुने भएकाले सरकारले यिनीहरूमा के कस्ता नीति, कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्था गरेको छ, सोहि अनुरूप देशको विकास र समृद्धिको दिर्घकालिन रूपरेखा प्रक्षेपण गर्न सकिन्छ । साथै उच्च शिक्षाको आवश्यकता पुरा गर्नका लागि शिक्षाको विकेन्द्रिकरणको नीति अनुरूप म्यापिङ्गका आधारमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्नका लागि क्याम्पसहरू संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । हरेक प्रान्तमा केन्द्रीय शिक्षाको लक्ष्य, उद्देश्य अनुरूपका नीति र कार्यक्रमसँगै आफ्नो मौलिकता र आवश्यकतामा आधारित शिक्षाको पुनर्संरचना र पुनर्योजना हुनु जरुरी छ । यसै सन्दर्भमा नेपालको संघीय संरचना अन्तर्गत विभिन्न प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको गुणस्तर सुधारका लागि सम्बन्धित प्रदेश र स्थानीय सरकारले चासो देखाउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

कर्णालीमा उच्च शिक्षाको पहुँचलाई हेर्न हो भने यो तुलनात्मक रूपमा अन्य प्रदेशको भन्दा कमजोर देखिन्छ । यस प्रदेशमा मध्यपश्चिम र त्रिभुवन विश्वविद्यालयका केहि आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरू रहेका छन् । यस प्रदेशमा रहेका १० जिल्लामा एउटा केन्द्र सरकारको मातहतमा रहेको मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय र यस मातहतका १४ ओटा आंगिक क्याम्पस र त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतका २ आंगिक र अन्य सामुदायिक र निजि क्याम्पसहरू गरि ४० ओटा गरि जम्मा ५७ ओटा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरू छन् । त्यसै गरि संघीय सरकारबाट संचालित एउटा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान पनि रहेको छ । मध्यपश्चिम विश्वविद्यालयका केहि प्राविधिक विषय अध्ययन अध्यापन हुने क्याम्पसहरू र केन्द्र सरकारद्वारा संचालित एउटा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान बाहेक अन्य सबै उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थानहरू गैर-प्राविधिक धारका छन् । अधिकांश उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा गुणस्तर सुधारको संकट देखिन्छ । जसको सुधारका लागि सम्बन्धित संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारले त्यस्ता संस्थाको शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा योजना निर्माण गर्नु बान्छनीय देखिन्छ । कर्णाली प्रदेशमा अवस्थित उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने उच्च शैक्षिक

संस्थाहरूका सामाजिक- जनसाङ्खिकीय, आर्थिक, उच्च शिक्षा सम्भावना र विद्यमान अवस्था उल्लेखित शीर्षकहरूमा विश्लेषण गरिएको छ ।

४.२ उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको प्रकृति

प्राकृतिक हिसाबले उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूलाई आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त गरी विभाजन गर्न सकिन्छ । कर्णाली प्रदेशमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरू विभिन्न चारवटा विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त तथा आङ्गिक गरी सम्बन्धन प्राप्त गरेका छन्। यसरी हेर्दा त्रिभुवन विश्वविद्यालय र मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय तथा कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानका आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त शिक्षण क्याम्पसहरू देखिन्छन् भने कृषि तथा वनविज्ञान विश्वविद्यालयका सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरू यस प्रदेशमा अवस्थित रहेका देखिन्छन् । तालिका गत रूपमा यो विवरणलाई तलको बारचित्रमा उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

चित्र 1: क्याम्पसको प्रकृति

चित्र न. १ मा उल्लेख भए बमोजिम कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धताको प्रकृति हेर्दा ६३.७ % सम्बन्धन प्राप्त (सामुदायिक र निजी) र १४% मात्र आंगिक (सरकारी) देखिन्छ । यो तथ्यांकले कर्णाली प्रदेशमा सरकारी लगानीमा संचालनमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरू कम रहेकोले उच्च शिक्षामा सर्वसाधारण जनताको पहुँच र गुणस्तर कायम गर्न आंगिक क्याम्पसहरू थप गर्नुपर्ने देखिन्छ । कम्तिमा १० वटा जिल्लामा एक एक वटा आंगिक क्याम्पसहरू स्थापना गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

४.३ क्याम्पस संचालनको अवस्था

यसैगरी क्याम्पस सञ्चालनको अवस्था अथवा सम्बन्धनको अवस्थाका हिसाबले उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरू सार्वजनिक सामुदायिक र निजी गरी विभाजित भएको देखिन्छ । यी क्याम्पसहरू मध्ये उक्त सञ्चालनको अवस्थामा रहेका क्याम्पस हरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

चित्र 2: क्याम्पस संचालनको अवस्था

चित्र न.२ को चार्ट अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पस हरूकोसंचालनको अवस्था हेर्दा ५९.१ % सामुदायिक, ४.५% निजी र ३६% सार्वजनिक प्रकृतिको देखिन्छ । यसले कर्णाली प्रदेशमा सार्वजनिक शिक्षाको पहुँचलाई बढोत्तरी गर्न अझै सरकारी स्तरबाट गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरू खोल्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

४.४ क्याम्पसको आर्थिक व्यवस्थापन

अर्कोतर्फ उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको आर्थिक व्यवस्थापन सरकारी अनुदान विद्यालयको आफ्नै समुदायको तथा अन्य गरी मिलाइएको देखिन्छ । तलको तालिकाले यो

विवरण स्पष्ट पार्न थप सेवा पुर्याउँछ ।

चित्र 3: क्याम्पसको आर्थिक व्यवस्थापन

पाईचाट न. ३ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको आर्थिक व्यवस्थापनको अवस्था हेर्दा ३१.८% सरकारी अनुदान, ४४.९% क्याम्पसको आफ्नै, १३.६% समुदायको, र ४.९% समुदाय र आफ्नै प्रकृतिको देखिन्छ । यसले कर्णाली प्रदेशमा रहेका अधिकांश उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने सस्थाहरू आफ्नै आर्थिक व्यवस्थापनमा निर्भर रहनु परेको र सरकारी क्षेत्रमा उच्च शिक्षामा लगानी अत्यन्तै न्यून रहेको देखिन्छ जसले गर्दा गुणस्तरीय उच्च शिक्षा प्रदायनमा आर्थिक व्यवस्थापनको दृष्टिले प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने देखिन्छ ।

४.५ क्याम्पसको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धता

विश्वविद्यालयसँगको आबद्धताका हिसाबमा कर्णाली प्रदेशमा अवस्थित उच्च शैक्षिक सस्थाहरूको बिभाजन तलको तालिकाबाट थप स्पष्ट पार्न सकिन्छ ।

चित्र 4: क्याम्पसको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धता

चित्र ४ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धताको अवस्था हेर्दा ६२.२% त्रिभुवन विश्वविद्यालय, २२.७% मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय, ४.५% कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान र ४.५% कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय सँगको देखिन्छ । यसले त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट संचालनमा रहेका साधारण धार तर्फका शैक्षिक कार्यक्रमहरूको बढी र प्राविधिक र व्यवसायिक धारका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने विश्वविद्यालयहरूले कर्णालीमा आफ्ना कार्यक्रमहरू संचालनमा नल्याएको सङ्केत गर्दछ । यो तथ्यांकले आगामी दिनमा अन्य विश्वविद्यालयका प्राविधिक र व्यवसायिक धारका कार्यक्रमहरू थप गरी आफ्ना कार्यक्रमहरू कर्णाली प्रदेशमा विस्तार गर्न सके यस क्षेत्रका जनताले गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउने देखिन्छ ।

४.६ क्याम्पसको अवस्थिति

क्याम्पस रहेको क्षेत्रका हिसाबले क्याम्पसहरूलाई शहरी क्षेत्र, अर्ध शहरी क्षेत्र र ग्रामीण क्षेत्र गरी तीन भौगोलिक वर्गमा विभाजन गरिएको छ । कर्णालीका अधिकांश भूभागहरू यूवाहरू ग्रामीण क्षेत्र र केही भूभागहरू मात्र अर्ध शहरी क्षेत्रका रूपमा चित्रित गरिन्छ भने १५ ठाउँहरू मात्र शहरी क्षेत्रका रूपमा चिनिएका छन् । क्याम्पसहरूको क्षेत्रगत विस्तारलाई यस अनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

चित्र 5: क्याम्पस अवस्थित रहेको क्षेत्र

पाईचाट ५ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिकक्याम्पसहरूको

स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरू अवस्थिति रहेको क्षेत्रको अवस्था हेर्दा १८.२% शहरी क्षेत्र, ४०.९% ग्रामिणक्षेत्र र ४०.९% अर्ध-शहरी क्षेत्रमा देखिन्छ । यसले कर्णाली भू-वनोट अनुसार अधिकांश क्याम्पसहरू ग्रामिण र अर्ध-शहरी क्षेत्रमा रहेका देखिन्छन जसले गर्दा पूर्वाधार विकास र जनशक्ति व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्न गई यसको गुणस्तरीयता कायम गर्न समस्या पर्ने देखिन्छ ।

४.७ क्याम्पसका नीति नियमहरूको अवस्था

क्याम्पसका नीति नियमहरूका हिसाबले कर्णाली प्रदेशका क्याम्पसहरूको वर्तमान अवस्था निम्नानुसार चित्रित गर्न सकिन्छ ।

तालिका ५: उच्चशिक्षासँग सम्बन्धीत नीति नियमहरूको कार्यन्वयनको अवस्था				
क्र.स.	नीति तथानियमहरू	भएका	नभएका	कैफियत
	दिर्घकालिन लक्ष्य, उद्देश्य सहितका केहि लिखित दस्तावेज	90.9%	9.1%	
	विभिन्न विभाग इकाई तथा कार्यरत प्राध्यापक कर्मचारीको कार्य विवरण खुल्ने दस्तावेज	72.70%	27.30%	
	प्राध्यापक र कर्मचारीको निर्दिष्ट कार्य विवरणको मुल्यांकन गर्ने लिखित प्रक्रिया	59.10%	40.90%	
	आन्तरिक सुधारका लागि बाह्य निकायहरूको तीन वर्षयता नियुक्त गर्ने व्यवस्था	9.10%	90.90%	
	गुणस्तर निर्धारण र क्याम्पस गतव्य वस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको सहभागिता गर्ने व्यवस्था	77.30%	22.70%	
	क्याम्पसमा शैक्षिक अडिट गर्नेचलन	59.10%	40.90%	
	शिक्षण र अनुसन्धानलाई संगै लै जाने केहि विशिष्ट खाले योजना	59.10%	40.90%	

तालिका ५ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पस हरूको उच्च शिक्षण क्याम्पस का नीति नियमहरूको अवस्था हेर्दा दिर्घकालिन लक्ष्य, उद्देश्यसहितका केहि लिखित दस्तावेज भएका ९०.९% र नभएका ९.१%, विभिन्न विभाग इकाई तथा कार्यरत प्राध्यापक कर्मचारीको कार्य विवरण खुल्ने दस्तावेज भएका ७२.७०% र नभएका २७.३०%, प्राध्यापक र कर्मचारीको निर्दिष्ट कार्य विवरणको मुल्यांकन गर्ने लिखित प्रक्रिया भएका ५९.१०% र नभएका ४०.९०%, आन्तरिक सुधारका लागि बाह्य निकायहरूको तीन वर्षयता नियुक्त गर्ने व्यवस्था भएका ९.१०% र नभएका ९०.९०%, गुणस्तर निर्धारण र क्याम्पस गतव्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको सहभागिता गर्ने व्यवस्था भएका ७७.३०% र नभएका २२.७०%, क्याम्पसमा शैक्षिक अडिट गर्ने चलन भएका ५९.१०% र नभएका ४०.९०% र शिक्षण र अनुसन्धानलाई संगै लैजाने केहि विशिष्ट खाले योजना भएका ५९.१०% र नभएका ४०.९०% देखिन्छ। यसले उच्च शिक्षा

प्रदायन गर्ने क्याम्पसहरूमा नीतिगत व्यवस्था र त्यसको अभिलेखीकरण सन्तोषजनक नभएको सङ्केत गर्दछ जो QAA को एक अनिवार्य पक्ष मानिन्छ ।

४.८ क्याम्पसका शैक्षिक कार्यक्रमहरू

कर्णाली प्रदेशका उच्चशिक्षा प्रदायक शैक्षिकक्याम्पस हरूको शैक्षिक कार्यक्रमको अवस्थालाई यसअनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

४.८.१ स्नातक तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरू

चित्र 6: स्नातक शैक्षिक कार्यक्रमको संकायका नाम

पाईचार्ट न. ६ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पस हरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पस हरूमा स्नातक तहमासंचालनमा रहेकाकार्यक्रमहरूको सङ्कायगत प्रकृति विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी शिक्षाशास्त्र सङ्काय (४०.९%), शिक्षा र व्यवस्थापन सङ्काय (२२.७%), शिक्षा, व्यवस्थापन र मानविकी सङ्काय (१३.६%), व्यवस्थापन(४.५%), शिक्षारमानविकी (४.५%), मानविकी र व्यवस्थापन (४.५%), कृषि (४.५%) र स्वास्थ्य विज्ञान (४.५%) सङ्कायअन्तर्गतका कार्यक्रमहरू संचालनमा रहेका देखिन्छन ।यस हिसाबले उच्च शिक्षामा सबैभन्दा बढी शिक्षाशास्त्र र त्यसपछि शिक्षा सहितका अन्य मानविकी र व्यवस्थापन सङ्काय अन्तर्गतका साधारण धारका कार्यक्रमहरू संचालनमा रहेका पाइन्छन ।यो तथ्यांकले कर्णालीमाप्राविधिक र व्यवसायिक धारका कार्यक्रमहरूअत्यन्तै न्यून रहेकाले यस्ता कार्यक्रमहरूलाई थप गर्नुपर्ने र भइरहेका कार्यक्रमहरूलाई थप गुणस्तरीय बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।यस्ता कार्यक्रमहरू अन्तर्गतका संचालित विषयगत विभागहरूको विवरण हेर्दा नेपाली, अंग्रेजी, अर्थशास्त्र, जनसंख्या, व्यवस्थापन, गणित, स्वास्थ्य आदि जस्ता परम्परागतविषयहरूको बाहुल्यता देखिन्छ भने प्राविधिक धारका कार्यक्रमहरू जस्तै कृषि, BPH र BMS मात्र संचालनमा रहनु निराशाजनक अवस्था हो ।

४.८.२ स्नातकोत्तर तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरू

चित्र 7: स्नातकोत्तर शैक्षिक कार्यक्रमको संकायका नाम

पाईचार्ट ७ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा स्नातकोत्तर तहमा संचालनमा रहेका कार्यक्रमहरूको सङ्कायगत प्रकृति विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी शिक्षाशास्त्र सङ्काय (४०.९%), स्वास्थ्य विज्ञान (४.५%) र स्नातकोत्तर तहका कार्यक्रम संचालनमा नरहेका क्याम्पसहरू (५४.५%) रहेको तथ्यांक छ । यसले एकातिर स्नातकोत्तर तहको कार्यक्रम संचालनमा नै नरहेका क्याम्पसहरू बढी हुनु र भएकाले पनि शिक्षाशास्त्रको कार्यक्रम मात्र संचालन गर्नुले तिनी क्याम्पसहरूको अवस्था अत्यन्तै कमजोर छ भन्ने तथ्यलाई संकेत गरेको

छ । यसरी संचालनमा रहेका कार्यक्रमहरूमा अंग्रेजी, नेपाली, पाठ्यक्रम, स्वास्थ्य, जनसंख्या शिक्षार कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान अन्तर्गत MDGP, Anesthesia, Pediatric जस्ता कार्यक्रमहरू संचालनमा रहेका पाइन्छन् ।

४.९ क्याम्पसको जनशक्तिको विवरण

कर्णालीका विभिन्न शिक्षण क्याम्पस हरूमा संलग्न शैक्षिक जनशक्तिहरू तथा प्रशासनिक जनशक्तिहरू विवरणलाई प्राप्त तथ्यांक अनुसार यसरी प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

तालिका 6: पूर्णकालीन र आंशिक शैक्षिक जनशक्तिको विवरण						
क्र. स.	विवरण	जनजाती/ पिछिडीएको क्षेत्रका		अन्य		कुल जम्मा
		महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	
	कुल पूर्णकालीन शिक्षक संख्या	7	25	36	160	228
	Ph.D. योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक				14	14
	M.Phil योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक			1		1
	Masters योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक	7	25	35	146	213
	Bachelors योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक					
	कुल आंशिक शिक्षकको संख्या	2	51	42	176	271
	Ph.D. योग्यता भएका आंशिक शिक्षक		1			1
	M.Phil योग्यता भएका आंशिक शिक्षक			1	2	3
	Masters योग्यता भएका आंशिक शिक्षक	2	50	41	174	267
	Bachelors योग्यता भएका आंशिक शिक्षक					

तालिका 5 अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा कार्यरत रहेका पूर्णकालीन शिक्षकहरू मध्यजनजाति/पिछिडीएका क्षेत्रका महिला ७, पुरुष २५, अन्य क्षेत्रका महिला ३७ र पुरुष १६० गरी जम्मा २२८ रहेका छन् । शैक्षिक योग्यताका हिसाबले सो संख्याको Ph.D. योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक जम्मा १४ (पुरुष), M.Phil योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक १ (महिला), Masters योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक (जनजाति/पिछिडीएका क्षेत्रका महिला ७, पुरुष २५, र अन्य क्षेत्रका महिला ३५ र पुरुष १४६) रहेका छन् ।

त्यसै गरी आंशिक शिक्षकहरू मध्य जनजाति/पिछिडीएका क्षेत्रका महिला २, पुरुष ५१, अन्य क्षेत्रका महिला ४२ र पुरुष १७६ गरी जम्मा २७१ रहेका छन् । शैक्षिक योग्यताका हिसाबले सो संख्याको Ph.D. योग्यता भएका आंशिक शिक्षक जम्मा १ (पुरुष), M.Phil. योग्यता भएका आंशिक शिक्षक १ (महिला) र २ (पुरुष) गरी जम्मा ३, Masters योग्यता भएका आंशिक

शिक्षक (जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला २, पुरुष ५०, र अन्य क्षेत्रका महिला ४१ र पुरुष १७४ गरी जम्मा २६७ रहेका छन्। यिनी माथिका तथ्यहरूको आधारमा विश्लेषण गर्दा उच्च शिक्षामा प्राध्यापन गर्ने पूर्णकालीन भन्दा आंशिक शिक्षकहरूको संख्या बढी हुनु आफैमा गुणस्तरको लागि राम्रो संकेत मान्न सकिदैन भने त्यसमा पनि विद्यावारिधि (PhD) र एम.फिल. (M.Phil.) योग्यता भएका शिक्षकहरूको संख्या अत्यन्तै न्यून हुनु आफैमा गुणस्तरको लागि राम्रो होइन। यस हिसाबले अधिकांश क्याम्पसहरूमा पढाउने अधिकांश शिक्षकहरूको शैक्षिक योग्यता स्नातकोत्तर तह मात्र हुनुले यहाँका शिक्षकहरूको पेसागत विकास गर्ने अवसर कम भएकोले यो तर्फ ध्यान पुर्याउनुपर्ने देखिन्छ।

तालिका ७ : गैर-शिक्षण जनशक्तिको विवरण

क्र.स.	विवरण	जनजाती/ पिछडिएको क्षेत्रका		अन्य		कुल जम्मा
		महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	
	प्रशासनिक जनशक्ति	5	17	29	90	141
	गैर- प्रशासनिक जनशक्ति	3	8	4	14	29

तालिका ७ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा कार्यरत रहेका गैर-शिक्षण जनशक्तिको अवस्था विश्लेषण गर्दा प्रशासनिक जनशक्ति जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला ५, पुरुष १७, अन्य क्षेत्रका महिला २९ र पुरुष ९० गरी जम्मा १४१ रहेका छन्। त्यसै गरी गैर-प्रशासनिक जनशक्ति जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला ३, पुरुष ८, अन्य क्षेत्रका महिला ४ र पुरुष १४ गरी जम्मा २९ रहेका छन्।

४.१० क्याम्पसमा विद्यार्थीको विवरण

पछिल्ला तीन वर्षमा कर्णालीका विभिन्न शिक्षण क्याम्पसहरूमा विद्यार्थीको भर्ना विवरणलाई विवरणलाई तालिकामा यस अनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ:

तालिका ८: पछिल्ला तीन शैक्षिक सत्रका विद्यार्थी विवरण

विवरण	२०१८ मा विद्यार्थी संख्या			२०१९ मा विद्यार्थी संख्या			२०२० मा विद्यार्थी संख्या		
	स्नातक	स्नातकोत्तर	जम्मा	स्नातक	स्नातकोत्तर	जम्मा	स्नातक	स्नातकोत्तर	जम्मा
भर्ना भएका कुल विद्यार्थी संख्या	५५५५	५२७	६०८२	६१७२	६२३	६७९५	६४७४	७८१	७२५५
बीचमा अध्ययन छोडेका	२८१	१५	२९६	३४८	४५	३९३	२३९	६३	३०२

तालिका ८ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा सन् २०१८ मा स्नातक तहमा ५५५५ र स्नातकोत्तर तहमा ५२७ गरी जम्मा ६०८२, सन् २०१९ मा स्नातक तहमा ६१७२ र स्नातकोत्तर तहमा ६२३ गरी जम्मा ६७९५ र सन् २०२० मा स्नातक तहमा ६३७४ र स्नातकोत्तर तहमा ७८१ गरी जम्मा ७२५५ विद्यार्थी भर्ना भएको पाइन्छ भने सोहि अवधिमा सन् २०१८ मा स्नातक तहमा २८१, र स्नातकोत्तर तहमा १५ जना गरी जम्मा २९६, सन् २०१९ मा स्नातक तहमा ३४८ र स्नातकोत्तर तहमा ४४५ जना गरी जम्मा ३९३ जना र सन् २०२० मा स्नातक तहमा २३९ र स्नातकोत्तर तहमा ६३ जना गरी जम्मा ३०२ जना विद्यार्थीले विचमा अध्ययन छाडेको तथ्यांक छ । यो तथ्यांकले एकातिर कर्णाली प्रदेशका क्याम्पसहरूमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या न्यून रहेको देखिन्छ भने अर्कोतिर भर्ना भएर पनि तह उत्तीर्ण नगरी बिचमै छोड्ने विद्यार्थी सङ्ख्याको सङ्ख्या पनि बढिरहेको छ । यिनी दुवै खालको प्रवृत्तिले यस क्षेत्रको उच्च शिक्षाको गुणस्तरमाथि प्रश्न उब्जाएको छ ।

४.११ क्याम्पसको शैक्षिक व्यवस्थापन

शैक्षिक व्यवस्थापनको पाटो शिक्षाको गुणस्तरको पहुँचको सन्दर्भमा महत्वपूर्ण मानिन्छ । कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको शैक्षिक व्यवस्थापनको अवस्थालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका 1 : गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शैक्षिक व्यवस्थापनको अवस्था			
क्र. स.	शिक्षण सिकाई तथा व्यावहारिक व्यवस्थापन	छ	छैन
	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई सिकाई क्षमताको सिप सिकाउने गरिएको	73.3%	22.7%
	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई संचार सिप सिकाउने गरिएको	57.1%	42.9%
	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई गणितीय सिप सिकाउने गरिएको	45.5%	54.5%
	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई सूचना र प्रविधिको सिप सिकाउने गरिएको	71.4%	28.6%
	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई समूह र एकलै गर्ने कामको सिप सिकाउने गरिएको	68.2%	31.8%
	क्याम्पसले पछिल्लो ३-४ वर्षमा विश्वविद्यालयको पाठ्यक्रम निर्माणमा सुझाव सल्लाह दिएको	22.7%	77.3%
	क्याम्पस मा प्राज्ञ तथा कर्मचारीबाट सुधारका लागि सुझाव लिने प्रवन्ध	57.1%	42.9%
	क्याम्पस ले नागरिक दायित्वपुरा गर्नेका लागि विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने गरेको	38.1%	61.9%

तालिका ९ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शैक्षिक व्यवस्थापनको अवस्थालाई विभिन्न पक्षबाट केलाउने प्रयास गरिएको छ । शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई सिकाई क्षमताको सिप सिकाउने गरिएको छ (७३.३%) र छैन (२२.७%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई संचार सिप सिकाउने गरिएको छ (५७.१%) र छैन (४२.९%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई गणितीय सिप सिकाउने गरिएको छ (४५.५%) र छैन (५४.५%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई सूचना र प्रविधिको सिप सिकाउने गरिएको छ (७१.४%) र छैन (२८.६%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई समूह र एकलै गर्ने कामको सिप सिकाउने गरिएको छ (६८.२%), छैन (३१.८%), क्याम्पसले पछिल्लो ३-४ वर्षमा विश्वविद्यालयको पाठ्यक्रम निर्माणमा सुझाव सल्लाह दिएको छ (२२.७%) र छैन (७७.३%), क्याम्पस मा प्राज्ञ तथा कर्मचारीबाट सुधारका लागि सुझाव लिने प्रवन्ध छ (२२.७%) र छैन (७७.३%) र क्याम्पसले नागरिक दायित्वपुरा गर्नेका लागि विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने गरेको छ (३८.१%) र छैन (६१.९%) । यिनी तथ्यहरूले कर्णालीका उच्च शिक्षाका क्याम्पस हरूमा शैक्षिक व्यवस्थापनका विभिन्न पक्षमा विविधता रहेको पाइयो । यिनी तथ्यहरूको व्यवहारिक कार्यान्वयनको पाटो थप अनुसन्धानको विषय हो ।

यसका अतिरिक्त सिकारु विद्यार्थीको सर्वपक्षिय विकासका लागि क्याम्पसले शिक्षण क्रियाकलाप, अन्तरक्रिया, एकलै र समुहमा छलफल, अनुसन्धान प्रतिवेदन लेखन, हाजिरी जवाफ, खेलकुद प्रतियोगिता, Project Work, Motivational Classes, अतिरिक्त कार्यक्रमको आयोजना, छात्रवृत्ति वितरण, अभिमुखिण कार्यक्रम, अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम, शैक्षिक भ्रमण, परियोजना तथा, विद्यालय शिक्षणमासहभागी गराउने, प्रयोगात्मक कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने, नियमित परामर्शका कम गरिएको, शिक्षण क्रियाकलाप, अन्तरक्रिया, एकलै र समुहमा छलफल, अतिरिक्त कार्यक्रमको आयोजना, हाजिरी जवाफ, साहित्य लेखन, खेलकुद, अनुसन्धान, जनचेतना, अभिभावक भेला, अतीरिक्त क्रियाकलाप, अनुसन्धानका लागि भ्रमण तथा अवलोकन, स्व-अध्ययनको व्यवस्था, प्रयोगशालाजस्ता क्रियाकलाप गर्ने गरेको पाइयो । यिनी पक्षहरू पनि कार्यान्वयनको कडीमा कति मजुबत छन् र तिनको अभिलेखीकरणको अवस्था कस्तो छ भन्ने विषय थप स्थलगत प्रमाणीकरण नभईकन यसको बारेमा थप विश्लेषण गर्न र बैधता पुष्टि गर्न सकिने आधार देखिदैन ।

४.१२ क्याम्पसको आर्थिक पक्ष

कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक क्याम्पसहरूको आर्थिक पक्षलाई प्राप्त तथ्यांकका आधारमा निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

तालिका १० : क्याम्पसहरूको आर्थिक गतिविधि

विवरण	संख्या		मध्यक	न्युनतम	अधिकतम	जम्मा
	उत्तरदाता	छुटाएका				
गत आर्थिक वर्षको क्याम्पसको कुल बजेट रू	17	5	38744142.95	2044900.00	362188000.00	658650430.21
गतवर्ष युजिसी/नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम	14	8	3793555.45	243500.00	20000000.00	53109776.27
सस्थाले गत वर्ष अनुदानबाट प्राप्त रकम	9	13	1295092.97	15000.00	5000000.00	11655836.77
गत वर्ष विद्यार्थीको शुल्कबाट प्राप्त रकम	15	7	3488065.00	250000.00	12001762.00	52320974.98
सस्थाले गतवर्ष अन्य श्रोतबाट प्राप्त रकम	5	17	1583671.00	55963.00	5396437.00	7918355.00
सस्थाले गतवर्ष बैंकको ब्याजबाट प्राप्त रकम	9	13	324491.65	20000.00	1831345.21	2920424.89
सस्थाले गतवर्ष यी सबै शिर्षकबाट जम्मा प्राप्त रकम	9	13	60747057.21	73627.00	503209727.00	546723514.91

तालिका १० अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको आर्थिक गतिविधिलाई उक्त क्याम्पसहरूको आर्थिक व्यवस्थापनको स्रोतको आधारमा विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसरी हेर्दा जम्मा नमूना सर्वेक्षणमा परेका क्याम्पसहरू मध्य कतिपय क्याम्पसहरूले उक्त विवरण उल्लेख गरिएको पाइएन भने विवरण उल्लेख गरेका क्याम्पसहरू मध्य गतवर्ष युजिसी/नेपाल सरकारबाट प्राप्त जम्मा रकम (53109776.27), सस्थाले गतवर्ष अनुदानबाट प्राप्त जम्मा रकम (11655836.77), गत वर्ष विद्यार्थीको शुल्कबाट प्राप्त जम्मा रकम (52320974.98), सस्थाले गत वर्ष अन्य श्रोतबाट प्राप्त जम्मा रकम (7918355.00) र सस्थाले गत वर्ष बैंकको ब्याजबाट प्राप्त जम्मा रकम (2920424.89) गरी सस्थाले गतवर्ष यी सबै शीर्षकबाट जम्मा प्राप्त रकम (546723514.91) उल्लेख गरेको पाइयो । यसका अतिरिक्त एक दुई क्याम्पसहरूले मात्र अनुसन्धानमा 0.5 देखि 1% सम्म बजेट छुट्टाइएको पाइयो । त्यसैगरी पुस्तकालयतर्फ धेरैजसो क्याम्पसहरूले थोरबहुत रकम छुट्टाइएको पाइयो । यसरी छुट्टाइएको रकम रु. 5000 देखि क्याम्पसको बजेटको 5% सम्म पाइयो । यस तथ्यांकका अनुसार कर्णाली प्रदेशका उच्च शिक्षाका क्याम्पस हरू आर्थिक रूपमा स्रोत व्यवस्थापनमा निकै नै कमजोर र परनिर्भरता भएको पाइन्छ । सरकारी क्षेत्रबाट उच्च शिक्षामा लगानी भएको देखिएन । त्यसतर्फ आगामी दिनमा ध्यानाकर्षण गराउनुपर्ने देखिन्छ ।

४.१३ क्याम्पसको शिक्षण सिकाई

कर्णालीका क्याम्पसहरूमा शिक्षण सिकाई तथा मुल्यांकन तथा कक्षा सञ्चालन र परीक्षा व्यवस्थापन तथा शैक्षिक जनशक्ति अनुपात जनशक्ति अनुपातको अवस्थालाई निहाल्दा अध्ययनमा प्राप्त तथ्यांक अनुसार अधिकांश क्याम्पसहरूमा प्रतिवर्ष १४५-१५० दिन, प्रति सेमेस्टर ४५-४८ दिन, प्रति हप्ता ६ दिन पठन पठन गर्ने गरेको पाइयो । त्यस्तै पूर्णकालीन शिक्षकको प्रति हप्ता कक्षाभार १५- १८ पिरियड र आंशिक को १ देखि १२ पिरियड पाइयो । आगन्तुक कक्षा भने एक दुई क्याम्पसहरूमा विरलै मात्र हुने गरेको पाइयो । सबै क्याम्पसहरूमा विद्यार्थी अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू पनि हुने नगरेको पाइयो । जम्मा ४१.2% क्याम्पसहरूमा मात्र अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू हुने गरेको तथ्यांक प्राप्त भयो ।

४.१४ क्याम्पसमा अध्ययन अनुसन्धानका क्रियाकलाप

शिक्षण संगै उच्च शिक्षामा अनुसन्धान कार्य अभिन्न अंगको रूपमा रहेको हुन्छ । कर्णालीमा अवस्थित क्याम्पसहरूमा हाल प्रयोगमा रहेको अध्ययन तथा अनुसन्धानको क्रियाकलापहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

तालिका ११ : क्याम्पसका अनुसन्धान सम्बन्धी क्रियाकलाप

विवरण	संख्या	छुटाएका	मध्यक	न्यूनतम	अधिकतम	जम्मा
	उत्तरदाता					
पछिल्लो तीन वर्षमा क्याम्पस गत तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालामा सहभागीको संख्या	16	6	5.5000	0.00	22.00	88.00
तीन वर्षमा क्याम्पस गत तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशाला गएका रिसोर्स व्यक्तिको संख्या	16	6	1.1250	0.00	10.00	18.00
तीन वर्षमा क्याम्पस गत तहमा क्याम्पस आयोजक भएका शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशाला संख्या	16	6	1.6250	0.00	14.00	26.00
पछिल्लो तीन वर्षमा राष्ट्रिय तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालामा सहभागीको संख्या	16	6	0.6875	0.00	3.00	11.00
तीनवर्षमा राष्ट्रिय तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशाला गएका रिसोर्स व्यक्तिको संख्या	16	6	0.1875	0.00	2.00	3.00
तीनवर्षमा राष्ट्रिय तहमा क्याम्पस आयोजक भएका शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशाला संख्या	16	6	0.3125	0.00	4.00	5.00
शिक्षण/अनुसन्धान गुणस्तरका लागि राष्ट्रिय/अन्तराष्ट्रिय सम्बन्धस्थापनाका प्रायसहरू	21	1	1.8095	1.00	2.00	38.00
स्नातकर स्नाकोत्तर तहका विद्यार्थीलाई अनुसन्धानात्मक परियोजनामा लगाउने कार्य	19	3	1.3158	1.00	2.00	25.00
शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि अध्ययन बिदा दिने कार्य	17	5	1.5882	1.00	2.00	27.00
शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि बिउ पूजीको व्यवस्था गर्ने प्रयास	17	5	1.8824	1.00	2.00	32.00
अनुसन्धान समितिको व्यवस्था गर्ने कार्य गरिएको	19	3	1.5789	1.00	2.00	30.00

विद्यार्थीलाई अनुसंधानात्मक कार्यका लागि आर्थिक सहायता गर्ने व्यवस्थागर्ने प्रयास	18	4	1.7778	1.00	2.00	32.00
बाह्य निकायबाट अनुसन्धानका कार्यका लागि सहयोग भएको	21	1	1.9524	1.00	2.00	41.00
पछिल्लो तीन वर्षमा क्याम्पसको प्रकाशन	22	0	1.7727	1.00	2.00	39.00

तालिका १० अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा पछिल्लो तीन वर्षमा क्याम्पस गत तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालामा सहभागीको संख्या जम्मा ८८, क्याम्पस गत तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशाला गएका रिसोर्स व्यक्तिको जम्मा संख्या १८, क्याम्पसगत तहमा क्याम्पस आयोजक भएका शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशाला जम्मा संख्या २६, राष्ट्रिय तहमा शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालामा सहभागीको जम्मा संख्या ११, शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालामा सहभागी रिसोर्स व्यक्तिको जम्मा संख्या ३, शिक्षण/अनुसन्धान गुणस्तरका लागि राष्ट्रिय/अन्तराष्ट्रिय सम्बन्ध स्थापनाका प्रायसहरू जम्मा ३८, स्नातक र स्नाकोत्तर तहका विद्यार्थीलाई अनुसन्धानात्मक परियोजनामा लगाउने कार्य जम्मा २५, शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि अध्ययन बिदा दिने कार्य जम्मा २७, शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि बिउपूजीको व्यवस्था गर्ने प्रयास जम्मा ३२, अनुसन्धान समितिको व्यवस्था गर्ने गरिएको कार्य जम्मा ३०, विद्यार्थीलाई अनुसंधानात्मक कार्यका लागि आर्थिक सहायता गर्ने व्यवस्था गर्ने प्रयास जम्मा ३२, बाह्य निकायबाट अनुसन्धानका कार्यका लागि सहयोग भएको जम्मा ४१ र पछिल्लोतीन वर्षमा क्याम्पसको प्रकाशन जम्मा ३९ भएको पाइयो । यो तथ्यांकले उच्च शिक्षाको एक अनिवार्य पक्ष र गुणस्तरको एक महत्वपूर्ण मानक अनुसन्धानको कार्यमा क्याम्पस, शिक्षक र विद्यार्थी सहभागिता कमजोर भएको देखिन्छ । यसका साथै त्यसतर्फ बजेटदेखि कार्यक्रम सम्ममा सस्थागत पहलकदमी समेत कमजोर देखिनु कमजोर गुणस्तरको आधार हो भन्ने निष्कर्षमा पुग्न सकिन्छ ।

तीन वर्षमा क्याम्पस गत तहमा क्याम्पस सम्मिलित शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालाका नामहरू उक्त सस्थाहरूले उल्लेख गरे बमोजिम यस प्रकार रहेका छन्: पाठ्यक्रम अभिमुखीकरण, शिक्षण अभ्यास, नेपाली भाषा गोष्ठी, अनुसन्धानमा आधारित जनचेतना क्याम्पहरू, सुर्खेत जिल्लाका सामुदायिक क्याम्पसहरूको रिसर्च सम्बन्धी भेला, थ्रेसिस अभिमुखीकरण, कार्यपत्र अभिमुखीकरण आदि । त्यसै गरी तीन वर्षमा राष्ट्रिय तहमा क्याम्पस सम्मिलित शैक्षिक/अनुसन्धानमुलक कार्यशालाहरू शोधपत्र तथा प्रयोगात्मक परीक्षा लेखन, उच्च शिक्षा योजना विकास, जुम्ली खस भाषाको वर्ण निर्धारण, व्याकरण लेखन आदि रहेका छन् भने अन्तराष्ट्रिय स्तरका कुनै पनि कार्यक्रम गरेको पाइएन । क्याम्पसमा कार्यरत धेरैजसो क्याम्पसहरूमा न्युनतन २% देखि अधिकतम सतप्रतिशत सम्म शिक्षकहरू अनुसन्धान

र प्रकाशनमा संलग्न छन् । त्यस्तै विद्यार्थीहरूलाई पनि अनुसन्धानमा सहयोग गर्ने कुनै कुनै क्याम्पसहरूले रु.३००० देखि अनुसन्धानको प्रकृति हेरी केहि रकम उपलब्ध गराउने गरेको पाइयो । अनुसन्धान सम्बन्धी थप जानकारी तालिका ११ बाट पाउन सकिन्छ ।

तालिका १२ : अनुसन्धान सम्बन्धी व्यवस्था

क्र.स.	क्याम्पसले गर्ने गरेको विवरण	छ	छैन	कैफियत
	स्नातक र स्नाकोत्तर तहका विद्यार्थीलाई अनुसन्धानात्मक परियोजनामा लगाउने कार्य गरिएको	68.4%	31.6%	
	शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि बिउ पूजीको व्यवस्था गर्नेकार्य गरिएको	11.8%	88.2%	
	अनुसन्धान समितिको व्यवस्था गर्ने कार्य गरिएको	42.1%	57.9%	
	विद्यार्थीलाई अनुसंधानात्मक कार्यका लागि आर्थिक सहायता गर्ने व्यवस्था	22.2%	77.8%	

तालिका १२ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा पछिल्लो तीन वर्षमा स्नातक र स्नाकोत्तर तहका विद्यार्थीलाई अनुसन्धानात्मक परियोजनामा लगाउने कार्य गरिएको छ (६८.४%) र छैन (३१.६%), शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि बिउपूजीको व्यवस्था गर्नेकार्य गरिएको छ (११.८%) र छैन (८८.२%), अनुसन्धान समितिको व्यवस्था गर्ने कार्य गरिएको छ (४२.१%) र छैन (५७.९%), र विद्यार्थीलाई अनुसंधानात्मक कार्यका लागि आर्थिक सहायता गर्ने व्यवस्था छ (२२.२%) र छैन (७७.८%) रहेको पाइयो । यो तथ्यले नियमित रूपमा अनिवार्य रूपमा गनै व्यवस्था भए बमोजिमका शोध कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी भएको भए पनि अनुसन्धान परियोजना निर्माण गरी आर्थिक व्यवस्थापन सहितको कार्यक्रमिक रूपमा व्यवस्थापन गरिएको अवस्था भने कमजोर नै देखिन्छ ।

४.१५ क्याम्पसको भौतिक संरचनाको अबस्था

भौतिक पक्षको विकास र विस्तारले कुनै पनि शैक्षिक संस्थाको दिगोपना र शैक्षिक कार्यक्रमको सफलताको निर्धारण गरेको हुन्छ ।सुविधासम्पन्न भवन, कक्षाकोठा, खानेपानी, खेलकुद मैदान, शैक्षिक उपकरण, खेलकुद सामग्री, पुस्तक, पत्र पत्रिका तथा शौचालय आदिको उचित व्यवस्थापन हुन सक्थो भने विद्यार्थीको शारीरिक तथा मानसिक दुबै पक्षको विकासमा योगदान पुग्दछ । भौतिक संरचना क्याम्पसको उत्तिकै महत्वपूर्ण अंगको रूपमा रहेको हुन्छ । वर्तमान अवस्थामा कर्णाली प्रदेशमा अवस्थित क्याम्पस हरूका भौतिक संरचना तथा व्यवस्थापनलाई प्राप्त तथ्यांकका आधारमा यसरी देखाउन सकिन्छ :

तालिका १३ : क्याम्पसहरूको भौतिक संरचनाको अवस्था

विवरण	संख्या		मध्यक	न्युनतम	अधिकतम	जम्मा
	उत्तरदाता	छुटेका				
शैक्षिक भवनहरूको संख्या	22	0	2.5909	1.00	5.00	57.00
प्रसाशनिक भवनहरूको संख्या	22	0	1.0455	0.00	4.00	23.00
पुस्तकालय भवनहरूको संख्या	22	0	0.5000	0.00	1.00	11.00
शौचालयहरूको संख्या	20	2	3.2500	1.00	15.00	65.00
क्यान्टिन संख्या	22	0	0.2727	0.00	1.00	6.00
खानेपानी धारा संख्या	16	6	3.7500	1.00	30.00	60.00
होस्टेल संख्या	22	0	0.1818	0.00	3.00	4.00
बेन्च/डेस्कको संख्या	21	1	219.8095	25.00	773.00	4616.00
कुर्चीको संख्या	22	0	42.0909	10.00	139.00	926.00
टेबुलको संख्या	22	0	17.1364	2.00	50.00	377.00
व्हाइटबोर्ड/कालोपाटीको संख्या	22	0	13.1364	0.00	53.00	289.00
ल्यापटप/कम्प्युटरको संख्या	22	0	13.9091	1.00	114.00	306.00
प्रिन्टरकोसंख्या	19	3	5.3158	1.00	40.00	101.00
पावरब्याक सिस्टमको संख्या	14	8	2.3571	0.00	15.00	33.00
सिसिटिभीको संख्या	10	12	3.8000	0.00	10.00	38.00
मल्टीमेडियाको प्रोजेक्टर संख्या	17	5	2.7647	0.00	7.00	47.00
कम्प्युटरको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या	13	9	81.7692	0.00	250	1063.00
कम्प्युटरको पहुच भएका शिक्षकको संख्या	16	6	10.3750	2.00	24.00	166.00
इन्टरनेटको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या	15	7	247.9333	0.00	2000.00	
इन्टरनेटको पहुच भएका शिक्षकको संख्या	16	6	14.3750	0.00	40.00	230.00

तालिका १३ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूका भौतिक संरचना तथा व्यवस्थापनको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा न्युनम १ र अधिकतम ५ सम्म गरी जम्मा ५७,

प्रशासनिक भवनहरूको संख्या अधिकतम ४ सहित जम्मा २३, पुस्तकालय भवनहरूको संख्या अधिकतम १ सहित जम्मा ११, शौचालयहरूको संख्या न्यूनतम १, अधिकतम १५ सहित जम्मा ६५, क्यान्टिनसंख्या अधिकतम १ सहित जम्मा ६, खानेपानीधारा संख्या न्यूनतम १, अधिकतम ३० सहित जम्मा ६०, होस्टेल संख्या अधिकतम ३ सहित जम्मा ४, बेन्च/डेस्ककोसंख्या न्यूनतम २५, अधिकतम ७७३ सहित जम्मा ४६१६, कुर्चीको संख्या न्यूनतम १० अधिकतम १३९ सहित जम्मा ९२६, टेबुलको संख्या न्यूनतम २, अधिकतम ५० सहित जम्मा ३७७, व्हाइटबोर्ड/कालोपाटीको संख्या अधिकतम ५३ सहित २८९, ल्यापटप/कम्प्युटरको संख्या न्यूनतम १, अधिकतम १४४ सहित जम्मा ३०६, प्रिन्टरकोसंख्या न्यूनतम १, अधिकतम ४० सहित जम्मा १०१, पावरब्याक सिस्टमको संख्या अधिकतम १५ सहित जम्मा ३३, सिसिटिभीको संख्या अधिकतम १० सहित ३८, मल्टीमेडियाको प्रोजेक्टर संख्या अधिकतम ७ सहित जम्मा ४७, कम्प्युटरको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या अधिकतम २१५ सहित जम्मा १०६३, कम्प्युटरको पहुच भएका शिक्षकको संख्या न्यूनतम २, अधिकतम २४ सहित जम्मा १६६, इन्टरनेटको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या अधिकतम २००० सहित जम्मा ३७१९, इन्टरनेटको पहुच भएका शिक्षकको संख्या अधिकतम ४० सहित जम्मा २३० रहेको पाइयो । यसले एकातिर अत्यावश्यक भौतिक संरचना निर्माणमा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको अवस्था कमजोर देखिन्छ भने अर्कोतर्फ आधुनिक प्रविधिमा विद्यार्थी र शिक्षकको पहुँच भएकोले यिनी भौतिक संरचनाहरूको व्यवस्थापन गर्न अनिवार्य हुने देखिन्छ । तथ्यांक अनुसार ६८.४% क्याम्पसहरूले भौतिक संरचनाहरूको नियमित स्तर उन्नति गर्ने व्यवस्था भएको बताए भने ३१.६% ले त्यस्तो व्यवस्थापन नीति नभएको जानकारी गराए । यसैगरी क्याम्पस प्रशासनले क्याम्पसलाई सफा, हराभरा र प्रदुषण रहित बनाउन गरीएको प्रयास यसरी उल्लेख गरे : डसटबिन राखी फोहोर संकलन र प्रत्येक हप्ता जलाएर विसर्जन गर्ने गरेको, खानेपानी, वृक्षारोपण, फोहर संकलन तथा बिसर्जन, क्याम्पस सरसफाई जनचेतना मूलक कार्यक्रम, तारबार, फुलबारी निर्माण, पार्किंगको व्यवस्था आदि । यिनी व्यवस्थापन गर्नसके क्याम्पसको भौतिक पूर्वाधार विकास हुनगई उच्च शिक्षाको गुणस्तर विकास हुने सम्भावना देखिन्छ ।

४.१६ क्याम्पसमा पुस्तकालयको वितरण

यसैगरी पुस्तकालयको अवस्था र पुस्तकालयले प्रदान गर्ने सेवा पनि शिक्षण क्याम्पसको मुटुको रूपमा रहेको हुन्छ । यस अध्ययनमा प्राप्त तथ्यांकअनुसार प्रदेशमा अवस्थित उच्च क्षमताका पुस्तकालयहरूको यथार्थ वितरण यस प्रकार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

तालिका १४ : पुस्तकालयसँग सम्बन्धित विवरण

विवरण		किताबको संख्या	नेपाली जर्नलको संख्या	बिदेशी जर्नलको संख्या	रेफ्रिड जर्नलको संख्या	सन्दर्भ सामग्रीसँग सम्बन्धित किताब संख्या	पाठ्यक्रमसँग सम्बन्धीत किताब संख्या	पुस्तकालयमा अनलाईन सुबिधा
संख्या	उत्तरदाता	16	22	22	22	14	14	18
	छुटेका	6	0	0	0	8	8	4
	न्यूनतम	200.00	0.00	0.00	0.00	31.00	38.00	1.00
	अधिकतम	6370.00	5550.00	50.00	50.00	4000.00	5500.00	2.00
	जम्मा	43895.00	6278.00	129.00	65.00	10371.00	27004.00	31.00

तालिका १४ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरू सबै (१००%) क्याम्पसहरूमा आफ्नै पुस्तकालय रहेको पाइयो। ती मध्ये 13.6% को मा विद्यार्थीहरूलाई पुस्तकालयको अनलाइन पहुच भएको पाइयो। यी पुस्तकालयहरू मध्ये 27.8% मा अनलाइन सुबिधा भएको पाइयो भने ७२.2% मा नभएको पाइयो। तिनी पुस्तकालयहरूमा रहेका किताबको जम्मा संख्या ४३,८९५, नेपाली जर्नलको जम्मा संख्या ६,२७८, बिदेशी जर्नलको जम्मा संख्या १२९, रेफ्रिड जर्नलको जम्मा संख्या ६५, सन्दर्भ सामग्रीसँग सम्बन्धीत किताब जम्मा संख्या १०,३७९, पाठ्यक्रमसँग सम्बन्धीत किताब जम्मा संख्या २७,००४ र पुस्तकालयमा अनलाइन सुबिधा जम्मा ३१ रहेको पाइयो। यो तथ्यांकले सबै क्याम्पसहरूमा पुस्तकालय हुनु राम्रो पक्ष भए पनि अनलाइन सुबिधामा सहितको प्रयाप्त अध्ययन सामग्री र सन्दर्भ सामग्री सहितको आधुनिक पुस्तकालयको भने अभाव नै देखियो। अत्याधुनिक पुस्तकालय विनाका उच्च शिक्षा प्रदायन क्याम्पसहरूलाई गुणस्तरीयतामा प्रश्न उठाउन सकिने आधार रहन्छ।

४.१७ क्याम्पसमा विद्यार्थी सहायता सम्बन्धी विवरण

सहायता तथा परामर्श पनि क्याम्पसका विशेषताहरूले ओगट्ने कुराहरू हुन् कर्णालीमा अवस्थित विभिन्न क्याम्पसहरू जसले उच्च शिक्षा प्रदान गरी शिक्षा प्रदान गरी आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने लक्ष्य लिएका हुन्छन् तिनीहरूको विद्यार्थीलाई प्रदान गर्ने स्वायत्तताको सहायताको स्थिति तथा निजि क्याम्पसहरूबाट विभिन्न डिग्री बाट विभूषित विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको हो रोजगारीको विवरण सहितको यथार्थ चित्र निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ।

तालिका १५ : विद्यार्थी सहायता सम्बन्धी व्यवस्था				
क्र. स.	क्याम्पसले गर्ने गरेको विवरण	छ	छैन	कैफियत
१.	विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा लोकसेवा आयोगको परीक्षा उत्तिर्ण गरेको रेकर्ड	50%	50%	

२.	विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा रोजगारी सम्बन्धी परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड	42.9%	57.1%	
३.	विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा अन्तराष्ट्रिय वि.वि.का प्रवेश परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड	4.5%	95.5%	
४.	विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा अन्य कुनै परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड	4.5%	95.5%	
	क्याम्पसले नियमित प्रोस्पेक्टस प्रकासन गर्ने गरेको	23.8%	76.2%	
	अध्ययन सकेका विद्यार्थीको सजिलोका लागि रोजगार एकाईको व्यवस्था गरिएको	9.1%	90.9%	
	क्याम्पसमा अन्तराष्ट्रिय विद्यार्थीहरू अध्ययन गर्ने गरेको	4.5%	95.5%	
	मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि इन्डोर खेलको सुविधाहरू उपलब्ध गराएको	50%	50%	
	मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि आउटडोर खेलको सुविधाहरू भएको	७२.७%	२७.३%	
	विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि डिबेट क्लवहरू भएको	१३.६%	८६.४%	
	विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि पत्रपत्रिकाको सुविधाहरू भएको	५४.५%	४५.५%	
	विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि संस्कृतिक कार्यक्रमहरू गरेको	५४.५%	४५.५%	
	विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि श्रव्यदृश्यसामग्री व्यवस्था गरेको	२२.७%	७७.३%	
	विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि अरु कुनै सुविधाहरू गराएको	१८.२%	८१.८%	

तालिका १३ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूले विद्यार्थीलाई प्रदान गर्ने स्वायत्तताको सहायताको स्थिति तथा निजि क्याम्पसहरूबाट विभिन्न डिग्रीबाट विभूषित र रोजगारीको विवरण आदि पक्षाट विश्लेषण गर्दा उक्त क्याम्पसहरूको पछिल्लो अवस्था यस प्रकार रहेको पाइयो। विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा लोकसेवा आयोगको परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड छ (५०%) र छैन (५०%), विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा रोजगारी सम्बन्धी परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड छ (४२.२९%), छैन (५७.१%), विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा अन्तराष्ट्रिय विश्वविद्यालयका प्रवेश परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड छ (४.५%) र छैन (९५.५%), विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा अन्य कुनै परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड छ (४.५%) र छैन (९५.५%), क्याम्पसले नियमित प्रोस्पेक्टस प्रकासन गर्ने गरेको छ (२३.८%) र छैन (७६.२%), अध्ययन सकेका विद्यार्थीको सजिलोका लागि रोजगार एकाईको व्यवस्था गरिएको छ (९.१%) र छैन (९०.९%); क्याम्पसमा अन्तराष्ट्रिय विद्यार्थीहरू

अध्ययन गर्ने गरेको छ (४.५%) र छैन (९५.५%); इन्डोर खेलको सुविधाहरू उपलब्ध गराएको छ (५०%) र छैन (५०%); आउटडोर खेलको सुविधाहरू भएको छ (७२.७%) र छैन २७.३%); विद्यार्थीको डिबेट क्लवहरू भएको छ (१३.६%) र छैन (८६.४%); पत्रपत्रिकाको सुविधाहरू भएको छ (५४.५%) र छैन (४५.५%); संस्कृतिक कार्यक्रमहरू गर्ने गरेको छ (५४.५%) र छैन (४५.५%); श्रव्यदृश्यसामग्री व्यवस्था गरेको छ (२७.७%) र छैन (७२.३%) र विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि अरु कुनै सुविधाहरू गराएको छ (१८.२%) र छैन (८१.८%) भन्ने तथ्यांक रहेको पाइयो । यो तथ्यांकले अन्तराष्ट्रियस्तरका विद्यार्थी भर्ना, रोजगार रेकर्ड, अन्तराष्ट्रिय स्तरका विश्वविद्यालयमा भर्ना रेकर्ड आदि पक्षमा कमजोर अवस्था रहेपनि अन्य पक्षको अवस्था सन्तोषजनक भएको मान्न सकिन्छ ।

४.१८ क्याम्पसमा तथ्यांक व्यवस्थापन तथा सूचना प्रवाहको अवस्था

तथ्यांक व्यवस्थापन र सूचनाका प्रवाह प्रणालीका हिसाबले पनि क्याम्पसहरूको गुणस्तर मापन गर्न सकिन्छ । अर्को शब्दमा भन्दा गुणस्तरीय प्रदान गर्ने क्याम्पसले सूचनाहरूको सही व्यवस्थापन तथा सम्प्रेषण गर्नुपर्ने हुन्छ । अध्ययनमा प्राप्त तथ्यांकअनुसार कर्णालीमा अवस्थित क्याम्पसहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन र सम्प्रेषण ढाँचालाई तपसिल बमोजिम प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

तालिका १६ : व्यवस्थापन तथा सूचना प्रवाहको अवस्था				
क्र. स.	शिक्षण सिकाई तथा व्यावहारिक व्यवस्थापन	छ	छैन	कैफियत
	क्याम्पसमा शैक्षिक लगायत अन्य सम्पूर्ण तथ्यांक राख्ने व्यवस्था	90.9%	9.1%	
	सरोकारवालाहरूबाट प्रतिक्रिया र सुझाव संकलन गर्ने व्यवस्था	77.3%	22.7%	
	क्याम्पसका जानकारी आम सरोकारवालाहरूसँग पुर्याउनका लागि जनसम्पर्क इकाई	45.5%	54.5%	

तालिका १५ अनुसार कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पस हरूको तथ्यांक व्यवस्थापन र सूचनाका प्रवाह प्रणालीलाई विश्लेषण गर्दा क्याम्पसमा शैक्षिक लगायत अन्य सम्पूर्ण तथ्यांक राख्ने व्यवस्था छ (९०.९%) र छैन (९.१%); सरोकारवालाहरूबाट प्रतिक्रिया र सुझाव संकलन गर्ने व्यवस्था छ (७७.३%) र छैन (२२.७%) र क्याम्पसका जानकारी आम सरोकारवालाहरूसँग पुर्याउनका लागि जनसम्पर्क इकाई छ (४५.५%) र छैन (५४.५%) भन्ने तथ्यांक रहेको पाइयो । त्यसै गरी ४५.५% क्याम्पसहरूमा जनसम्पर्क एकाई भएकोमा तिनीहरू मध्य १०% ले प्रशासनिक सूचनाहरू मात्र प्रभाव गर्ने गरेकोमा बाँकि ९०% ले भने शैक्षिक, प्रशासनिक, र आर्थिक सबै सूचना प्रभाव गर्ने गरेको पाइयो । त्यसैगरी ९०.९% शिक्षण क्याम्पसहरूले आफ्ना सूचनाहरू पत्रपत्रिकाहरूमा छान्ने गरेको भेटियो भने ४.५% ले आफ्नै क्याम्पसको पत्रिकामा

मात्र प्रवाह गर्ने गरेको पाइयो भने बाँकि 4.5% पत्रपत्रिका र क्याम्पसको आफ्नै पत्रिकामा प्रकाशन गर्ने गरेको पाइयो ।

४.१९ अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यहरू

- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धताको प्रकृति हेर्दा ६३.७% सम्बन्धन प्राप्त (सामुदायिक र निजि) र १४% आंगिक (सरकारी) क्याम्पस भएको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको संचालनको अवस्था हेर्दा ५९.१% सामुदायिक, ४.५% निजि र ३६% सार्वजनिक प्रकृतिको भएको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको आर्थिक व्यवस्थापनको अवस्था हेर्दा ३१.८% सरकारी अनुदान, ४४.९% क्याम्पसको आफ्नै, १३.६% समुदायको, र ४.९% समुदाय र आफ्नै स्रोत भएको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धताको अवस्था हेर्दा ६२.२% त्रिभुवन विश्वविद्यालय, २२.७% मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय, ४.५% कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान र १.५% कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयसँगको भएको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरू अवस्थिति रहेको क्षेत्रको अवस्था हेर्दा १८.२% शहरी क्षेत्र, ४०.९% ग्रामिणक्षेत्र र ४०.९% अर्ध-शहरी क्षेत्रमा भएको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पस हरूको उच्च शिक्षण क्याम्पसका नीति नियमहरूको अवस्था हेर्दा दीर्घकालिन लक्ष्य, उद्देश्यसहितका केहि लिखित दस्तावेज भएका ९०.९% र नभएका ९.१%, विभिन्न विभाग इकाई तथा कार्यरत प्राध्यापक कर्मचारीको कार्य विवरण खुल्ने दस्तावेज भएका ७२.७०% र नभएका २७.३०%, प्राध्यापक र कर्मचारीको निर्दिष्ट कार्य विवरणको मुल्यांकन गर्ने लिखित प्रक्रिया भएका ५९.१०% र नभएका ४०.९०%, आन्तरिक सुधारका लागि बाह्यनिकायहरूको तीन वर्षयता नियुक्त गर्ने व्यवस्था भएका ९.१०% र नभएका ९०.९०%, गुणस्तर निर्धारण र क्याम्पस गतव्य बस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको सहभागिता गर्ने व्यवस्था भएका ७७.३०% र नभएका २२.७०%, क्याम्पसमा शैक्षिक अडिट गर्नेचलन भएका ५९.१०% र नभएका ४०.९०% र शिक्षण र अनुसन्धानलाई संगैलैजाने केहि विशिष्ट खाले योजना भएका ५९.१०% र नभएका ४०.९०%भएको पाइयो ।
- उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका

क्याम्पसहरूमा स्नातक तहमा संचालनमा रहेका कार्यक्रमहरूको सङ्कायगत प्रकृति विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी शिक्षाशास्त्र सङ्काय (४०.९%), शिक्षा र व्यवस्थापन सङ्काय (२२.७%), शिक्षा, व्यवस्थापन र मानविकी सङ्काय (१३.६%), व्यवस्थापन (४.५%), शिक्षा र मानविकी (४.५%), मानविकी र व्यवस्थापन (४.५%), कृषि (४.५%) र स्वास्थ्य विज्ञान (४.५%) सङ्कायअन्तर्गतका कार्यक्रमहरू र स्नातकोत्तर तहमा शिक्षाशास्त्र सङ्काय (४०.९%), स्वास्थ्य विज्ञान (४.५%) र स्नातकोत्तर तहका कार्यक्रम संचालनमा नरहेका क्याम्पसहरू (५४.५%) रहेको भएको पाइयो ।

- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा कार्यरत रहेका पूर्णकालीन शिक्षकहरू मध्ये जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला ७, पुरुष २५, अन्य क्षेत्रका महिला ३७ र पुरुष १६० गरी जम्मा २२८ रहेका छन् । शैक्षिक योग्यताका हिसाबले सो संख्याको Ph.D. योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक जम्मा १४ (पुरुष), M.Phil. योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक १(महिला), Masters योग्यता भएका पूर्णकालीन शिक्षक (जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला ७, पुरुष २५, र अन्य क्षेत्रका महिला ३५ र पुरुष १४६) रहेका पाइयो । त्यसै गरी आंशिक शिक्षकहरू मध्ये जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला २, पुरुष ५१, अन्य क्षेत्रका महिला ४२ र पुरुष १७६ गरी जम्मा २७१ रहेका छन् । शैक्षिक योग्यताका हिसाबले सो संख्याको Ph.D. योग्यता भएका आंशिक शिक्षक जम्मा १ (पुरुष), M.Phil योग्यता भएका आंशिक शिक्षक १(महिला) र २ (पुरुष) गरी जम्मा ३, Masters योग्यता भएका आंशिक शिक्षक (जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला २, पुरुष ५०, र अन्य क्षेत्रका महिला ४१ र पुरुष १७४ गरी जम्मा २६७ रहेका पाइयो । साथै गैर-शिक्षण जनशक्तिको अवस्था विश्लेषण गर्दा प्रशासनिक जनशक्ति जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला ५, पुरुष १७, अन्य क्षेत्रका महिला २९ र पुरुष ९० गरी जम्मा १४१ र गैर- प्रशासनिक जनशक्ति जनजाति/पिछडिएका क्षेत्रका महिला ३, पुरुष ८, अन्य क्षेत्रका महिला ४ र पुरुष १४ गरी जम्मा २९ रहेको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा सन् २०१८ मा स्नातक तहमा ५,५५५ र स्नातकोत्तर तहमा ५२७ गरी जम्मा ६०८२, सन् २०१९ मा स्नातक तहमा ६१७२ र स्नातकोत्तर तहमा ६२३ गरी जम्मा ६७९५ र सन् २०२० मा स्नातक तहमा ६,३७४ र स्नातकोत्तर तहमा ७८१ गरी जम्मा ७,२५५ विद्यार्थी भर्ना भएको पाइन्छ भने सोहि अवधिमा सन् २०१८ मा स्नातक तहमा २८१, र स्नातकोत्तर तहमा १५ जना गरी जम्मा २९६, सन् २०१९ मा स्नातक तहमा ३४८ र स्नातकोत्तर तहमा ४४५ जना गरी जम्मा ३९३ जना र सन् २०२० मा स्नातक तहमा २३९ र स्नातकोत्तर तहमा ६३ जना गरी जम्मा ३०२ जना विद्यार्थीले बीचमा अध्ययन

छाडेको तथ्यांक रहेको पाइयो ।

- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शैक्षिक व्यवस्थापनको अवस्थालाई हेर्दा विद्यार्थीहरूलाई सिकाई क्षमताको सिप सिकाउने गरिएको छ (७३.३%) र छैन (२२.७%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई संचार सिप सिकाउने गरिएको छ (५७.१%) र छैन (४२.९%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई गणितीय सिप सिकाउने गरिएको छ (४५.५%) र छैन (५४.५%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई सूचना र प्रविधिको सिप सिकाउने गरिएको छ (७१.४%) र छैन (२८.६%), गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यार्थीहरूलाई समूह र एकलै गर्ने कामको सिप सिकाउने गरिएको छ (६८.२%), छैन (३१.८%), क्याम्पसले पछिल्लो ३-४ बर्षमा विश्वविद्यालयको पाठ्यक्रम निर्माणमा सुझाव सल्लाह दिएको छ (२२.७%) र छैन (७७.३%), क्याम्पसमा प्राज्ञ तथा कर्मचारीबाट सुधारका लागि UGC सुझाव लिने प्रबन्ध छ (२२.७%) र छैन (७७.३%) र क्याम्पसले नागरिक दायित्वपुरा गर्नेका लागि विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने गरेको छ(३८.१%) र छैन (६१.९%) भन्ने अवस्था रहेको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको आर्थिक गतिविधिलाई उक्त क्याम्पसहरूले आर्थिक व्यवस्थापनको स्रोतको आधारमा विश्लेषण गर्दा जम्मा नमूना सर्वेक्षणमा परेका क्याम्पसहरू मध्ये कतिपय क्याम्पसहरूले उक्त विवरण उल्लेख गरिएको पाइएन भने विवरण उल्लेख गरेका क्याम्पसहरू मध्ये गत वर्ष र नेपालसरकारबाट प्राप्त जम्मा रकम (53109776.27), सस्थाले गतवर्ष अनुदानबाट प्राप्त जम्मा रकम (11655836.77), गत वर्ष विद्यार्थीको शुल्कबाट प्राप्त जम्मा रकम (52320974.98), सस्थाले गत वर्ष अन्य श्रोतबाट प्राप्त जम्मा रकम (7918355.00) र सस्थाले गत वर्ष बैंकको ब्याजबाट प्राप्त जम्मा रकम (2920424.89) गरी सँस्थाले गत वर्ष यी सबै शिर्षकबाट जम्मा प्राप्त रकम (546723514.91) उल्लेख गरेको पाइयो । यसका अतिरिक्त एक दुई क्याम्पसहरूले मात्र अनुसन्धानमा 0.5 देखि 1% सम्म बजेट छुट्टाइएको पाइयो । त्यसैगरी पुस्तकालयतर्फ धेरैजसो क्याम्पसहरूले थोरै बहुत रकम छुट्टाइएको पाइयो । यसरी छुट्टाइएको रकम रु. 5000 देखि क्याम्पसको बजेटको 5% सम्म पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशका अधिकांश क्याम्पसहरूको प्रतिवर्ष १४५-१५० दिन, प्रति सेमेस्टर ४५-४८ दिन, प्रति हप्ता ६ दिन पठन पठन गर्ने गरेको पाइयो । त्यस्तै पूर्णकालीन शिक्षकको प्रति हप्ता कक्षाभार १५- १८ पिरियड र आंशिक को १ देखि १२ पिरियड पाइयो । आगन्तुक कक्षा भने एक दुई क्याम्पसहरूमा विरलै मात्र हुने गरेको पाइयो । सबै क्याम्पसहरूमा विद्यार्थी अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू पनि हुने नगरेको पाइयो । जम्मा

४१.२% क्याम्पसहरूमा मात्र अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू हुने गरेको तथ्यांक प्राप्त भयो ।

- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूका भौतिक संरचना तथा व्यवस्थापनको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा न्युनतम १ र अधिकतम ५ सम्म गरी जम्मा ५७, प्रशासनिक भवनहरूको संख्या अधिकतम ४ सहित जम्मा २३, पुस्तकालय भवनहरूको संख्या अधिकतम १ सहित जम्मा ११, शौचालयहरूको संख्या न्युनतम १, अधिकतम १५ सहित जम्मा ६५, क्यान्टिन संख्या अधिकतम १ सहित जम्मा ६, खानेपानीधारा संख्या न्युनतम १, अधिकतम ३० सहित जम्मा ६०, होस्टेलसंख्या अधिकतम ३ सहित जम्मा ४, बेन्च/डेस्कको संख्या न्युनतम २५, अधिकतम ७७३ सहित जम्मा ४६१६, कुर्चीको संख्या न्युनतम १० अधिकतम १३९ सहित जम्मा ९२६, टेबुलको संख्या न्युनतम २, अधिकतम ५० सहित जम्मा ३७७, व्हाइटबोर्ड/कालोपाटीको संख्या अधिकतम ५३ सहित २८९, ल्यापटप/कम्प्युटरको संख्या न्युनतम १, अधिकतम १४४ सहित जम्मा ३०६, प्रिन्टरको संख्या न्युनतम १, अधिकतम ४० सहित जम्मा १०१, पावरब्याक सिस्टमको संख्या अधिकतम १५ सहित जम्मा ३३, सिपिटिभीको संख्या अधिकतम १० सहित ३८, मल्टीमेडियाको प्रोजेक्टर संख्या अधिकतम ७ सहित जम्मा ४७, कम्प्युटरको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या अधिकतम २१५ सहित जम्मा १०६३, कम्प्युटरको पहुच भएका शिक्षकको संख्या न्युनतम २, अधिकतम २४ सहित जम्मा १६६, इन्टरनेटको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या अधिकतम २००० सहित जम्मा ३७१९, इन्टरनेटको पहुच भएका शिक्षकको संख्या अधिकतम ४० सहित जम्मा २३० रहेको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरू सबै (१००%) क्याम्पस हरूमा आफ्नै पुस्तकालय रहेको पाइयो । ती मध्ये १३.६% कोमा विद्यार्थीहरूलाई पुस्तकालयको अनलाइन पहुच भएको पाइयो । यी पुस्तकालयहरू मध्ये २७.८२% मा अनलाइन सुबिधा भएको पाइयो भने ७२.२% मा नभएको पाइयो । तिनी पुस्तकालयहरूमा रहेका किताबको जम्मा संख्या ४३,८९५, नेपाली जर्नलको जम्मा संख्या ६२७८, बिदेशी जर्नलको जम्मा संख्या १२९, रेफ्रिड जर्नलको जम्मा संख्या ६५, सन्दर्भ सामग्रीसँग सम्बन्धीत किताब जम्मा संख्या १०३७१, पाठ्यक्रमसँग सम्बन्धित किताब जम्मा संख्या २७,००४ र पुस्तकालयमा अनलाईन सुबिधा जम्मा ३१ रहेको पाइयो ।
- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूमा विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा लोकसेवा आयोगको परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड छ (५०%) र छैन (५०%), विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा रोजगारी सम्बन्धी परीक्षा उतिर्ण गरेको रेकर्ड छ (४२.२९%), छैन (५७.१%), विद्यार्थीले पछिल्लो तीन

वर्षमा अन्तराष्ट्रिय विश्वविद्यालयका प्रवेश परीक्षा उत्तिर्ण गरेको रेकर्ड छ (४.५%) र छैन (९५.५%), विद्यार्थीले पछिल्लो तीन वर्षमा अन्य कुनै परीक्षा उत्तीर्ण गरेको रेकर्ड छ (४.५%) र छैन (९५.५%), क्याम्पसले नियमित प्रोसपेक्टस प्रकाशन गर्ने गरेको छ (२३.८%) र छैन (७६.२%), अध्ययन सकेका विद्यार्थीको सजिलोका लागि रोजगार एकाईको व्यवस्था गरिएको छ (९.१%) र छैन (९०.९%); क्याम्पसमा अन्तराष्ट्रिय विद्यार्थीहरू अध्ययन गर्ने गरेको छ (४.५%) र छैन (९५.५%); इन्डोर खेलको सुविधाहरू उपलब्ध गराएको छ (५०%) र छैन (५०%); आउटडोर खेलको सुविधाहरू भएको छ (७२.७%) र छैन २७.३%); विद्यार्थीको डिबेट क्लवहरू भएको छ (१३.६%) र छैन (८६.४%); पत्रपत्रिकाको सुविधाहरू भएको छ (५४.५%) र छैन (४५.५%); संस्कृतिक कार्यक्रमहरू गर्ने गरेको छ (५४.५%) र छैन (४५.५%); श्रव्यदृश्यसामग्री व्यवस्था गरेको छ (२७.७%) र छैन (७२.३%) र विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि अरु कुनै सुविधाहरू गराएको छ (१८.२%) र छैन (८१.८%) भन्ने तथ्यांक रहेको अवस्था पाइयो ।

- कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको स्थलगत अध्ययन गर्दा नमूना छनोटमा रहेका क्याम्पसहरूको तथ्यांक व्यवस्थापन र सूचनाका प्रवाह प्रणालीलाई विश्लेषण गर्दा क्याम्पसमा शैक्षिक लगायत अन्य सम्पूर्ण तथ्यांक राख्ने व्यवस्था छ (९०.९%) र छैन (९.१%); सरोकारवालाहरूबाट प्रतिक्रिया र सुझाव संकलन गर्ने व्यवस्था छ (७७.३%) र छैन (२२.७%) र क्याम्पसका जानकारी आम सरोकारवालाहरूसँग पुर्याउनका लागि जनसम्पर्क इकाई छ (४५.५%) र छैन (५४.५%) भन्ने तथ्यांक रहेको पाइयो । त्यसै गरी ४५.५% शिक्षण क्याम्पस हरूमा जनसम्पर्क एकाई भएकोमा तिनीहरू मध्ये १०% ले प्रशासनिक सूचनाहरू मात्र प्रभाव गर्ने गरेकोमा बाँकि ९०% ले भने शैक्षिक, प्रशासनिक, र आर्थिक सबै सूचना प्रभाव गर्ने गरेको पाइयो । त्यसैगरी ९०.९% क्याम्पसहरूले आफ्ना सूचनाहरू पत्रपत्रिकाहरूमा छापे गरेको भेटियो भने ४.५% ले आफ्नै क्याम्पसको पत्रिकामा मात्र प्रवाह गर्ने गरेको पाइयो भने बाँकि ४.५% पत्रपत्रिका र क्याम्पसको आफ्नै पत्रिकामा प्रकाशन गर्ने गरेको पाइयो ।

परिच्छेद-५: कर्णालीका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको SWOT विश्लेषण

कर्णाली प्रदेशमा रहेका प्राविधिक र साधारण गरि बिभिन्न विश्वविद्यालय अन्तर्गतका आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त (सामुदायिक र निजि) उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूका सवल, कमजोरी, अबसर र चुनौतीहरू तपशिल बमोजिम छन :

सवलपक्षहरू (Strengths)

- क्याम्पसहरूमा पर्याप्त जमिन, शान्त र प्रकृतिक बातावरण
- कक्षाकोठामा विद्यार्थीको (५० भन्दा कमि) ब्यबस्थापन राम्रो
- क्याम्पसहरूले आफ्नै भौतिक संरचना निर्माण गरिरहेका
- समुदायसंगको सहकार्यमा क्याम्पसहरू संचालनमा रहेका
- क्याम्पसहरू आफ्नै जमिनमा संचालन भएका

कमजोरीहरू (Weakness)

- अधिकांश क्याम्पसहरूमा शिक्षा र व्यवस्थापन बिषयहरूमा मात्र संचालनमा छन बजारको माग बमोजिम सजिलै बजारीकरण हुने जनशक्ति उत्पादन गर्ने बिषयहरू संचालनमा नहुनु
- क्याम्पसहरूमा क्षात्रबास, अथिति गृह, प्रयोगशाला, प्राप्त खेलमैदान, प्रविधिको पहुच जस्ता भौतिक स्रोत साधनहरूको व्यवस्थापनको कमि
- प्राध्यापनरत शिक्षकहरूको पेशागत बृद्धीबिकाशका लागि अनुसन्धान लगायत कार्यमा सहभागीतामा कमजोरी
- विद्यार्थीलाई अध्ययन अध्यापनको अतिरिक्त बिभिन्न शैक्षिक कार्यशाला, सेमिनार, शैक्षिक भ्रमणजस्ता कार्यक्रमहरू संचालनको अबस्था कमजोर
- उपयुक्त स्थान र जनसंख्या बितरणका आधारमा उच्च शिक्षा संचालन गर्नुको साटो राजनीतिक पहुचका आधारमा पहुचवाला व्यक्तिको छनौटमा क्याम्पसहरू स्थापना हुनु
- सरकारी भन्दा निजि लगानीमा संचालित उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू भौतिक र मानबिय जनशक्तिका हिसाबले श्रोत साधन सम्पन्न हुनु
- क्याम्पसहरूमा उपयुक्त अनलाईन लाइबेरी र प्रयाप्त पठायसामाग्रीको अभाव हुनु

अबसरहरू (Opportunities)

- कर्णाली प्रदेशको आवश्यकता र बजार अनुरूप शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्न सकिने
- आधुनिक प्रविधि मैत्री शैक्षिक क्रियाकलाप संचालनको अबसर

- कर्णालीका उच्च शिक्षा संस्थाहरूलाई गुणस्तरीय शैक्षिक केन्द्रकोरूपमा बिकास गर्न सकिने
- अन्तराष्ट्रिय विश्वविद्यालयहरू संग सहकार्यको अबसर
- प्रदेशमा रहेका विभिन्न बैंक तथा वित्तिय संस्था, उद्योग, कलकारखाना, गैर-सरकारी स-संस्थाहरूमा उच्च शिक्षा हासिल गरेका विद्यार्थिहरूको Internship गर्ने सक्ने अबसर
- प्रदेशको आफ्नै प्राबिधिक धारको विश्वविद्यालय स्थापना गर्न सकिने अबसर
- प्रदेशका क्याम्पसहरूलाई देशकै नमुना क्याम्पसका रूपमा बिकाश गर्ने सकिने
- राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय दाताहरूसंग सहयोग, सहकार्य र जल्दाबल्दा शैक्षिक मुद्दाहरूमा बिचार आदान प्रदानको अबसर
- सामाज हरेक बर्गका मानिसहरूको शिक्षामा पहुच प्रदान गर्न सकिने अबसर

चुनौतीहरू (Threats/Challenges)

- देशको विद्यमान अस्थिर सरकारी नीति र विश्वविद्यालयका शैक्षिक पात्रोहरूको प्रभावकारी कार्यन्वयन नहुनु
- सामुदायिक क्याम्पसहरू संचालनमा कुनै पनि तहका सरकारको जिम्मेवारी नहुनु
- उच्च शिक्षाको अध्ययन पश्चात विद्यार्थीलाई उपयुक्त रोजगारीको अबसर प्राप्त नहुनु
- कर्णालीको गरिबीले सबैलाई उच्च शिक्षाको अबसरबाट बन्चित गर्नु
- उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि आम मानिसको अपेक्षाकृत सहयोग नहुनु
- उच्च शिक्षा संचालनमा अस्वस्थ स्थानीय राजनीतिको दबाब हुनु
- उच्च शिक्षाको निजीकरण हुनु
- क्याम्पसहरूको सेवा क्षेत्र ब्यापक हुन तर विद्यार्थीका लागि आवास र यातायात जस्ता भौतिक सुबिधा नहुनु

परिच्छेद ६: अध्ययनका निष्कर्ष र सुझाव

यस परिच्छेद अन्तर्गत अध्ययनको गुणात्मक र परिमाणात्मक दुवै बिधिबाट लिएका तथ्यांकहरू बाट प्राप्त तथ्यहरूका आधारमा अध्ययनको निचोड निकालिएको छ साथै कर्णालीको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि कर्णाली प्रदेश सरकार र अन्य शिक्षा सम्बद्ध सरकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूले खेल्नु पर्ने भूमिकालाई सुझावका रूपमा उल्लेख गरिएको छ।

६.१ अध्ययनको निष्कर्ष

कर्णालीमा उच्च शिक्षाको पहुचलाई हेर्न हो भने यो तुलनात्मक रूपमा अन्य प्रदेशको भन्दा कमजोर देखिन्छ। यस प्रदेशमा मध्यपश्चिम, त्रिभुवन विश्वविद्यालय र कृषि तथा वनविज्ञान विश्वविद्यालयका केहि आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरू रहेका छन। सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरू निजि तथा सामुदायमा आधारित भई संचालन भएका छन। कर्णालीका धेरै उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू साधारण शिक्षा प्रदान गर्ने प्रकृतिका छन्। त्यस्ता संस्थाहरूले गुणस्तरका लागि पुरा गर्नु पर्ने न्युनतम आधारहरूपनि पुरा गर्न सकेका छैनन। अधिकांश उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा गुणस्तरको संकट देखिन्छ। जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन विना नै बिस्तार गरिएका धेरै जसो उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने कर्णालीका संस्थाहरू कुन क्षेत्रका लागि कुन योग्यता र क्षमताको जनशक्ति आवश्यक पर्छ त्यसको लागि नीतिगत स्पष्टता विना नै क्याम्पसहरूको विस्तारले क्याम्पसको गुणस्तरमा चुनौती थपिएको देखिन्छ। पाठ्यक्रम, शिक्षण सिकाई, मुल्यांकन, तथा क्यालेन्डरको प्रभाकारी कार्यान्वयन पक्ष एकदम कमजोर देखिन्छ जसको परिणति कर्णालीका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूमा शैक्षिक गुणस्तर कायम हुन सकेको छैन। पर्याप्त भौतिक तथा मानविय जनशक्तिको अभाव र सुधारका लागि दीर्घकालिन योजनाको अभावले कर्णाली प्रदेशका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूमा गुणस्तरको संकट देखिन्छ। क्याम्पस स्थापनाको मापदण्ड, शैक्षिक र प्रशासनिक गतिविधिको नियमन तथा मुल्यांकन प्रणालीको व्यवस्थापन जस्ता गतिविधिमा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको ध्यान जानु पर्ने देखिन्छ। क्याम्पसहरूमा आवश्यक भैतिक अवस्था सुधारका लागि सरकारी लगानीको अतिरिक्त गैर सरकारी लागानिको खोजि गरेर क्याम्पसमा भित्र्याई सामुदायिक क्याम्पसलाई आत्मनिर्भर बनाउने प्रयत्नमा क्याम्पस व्यवस्थापन समिति क्रियाशीलता आवश्यक देखिन्छ।

उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको शाख भनेकै गुणस्तरिय शिक्षा सँग जोडिएको हुन्छ। त्यस्ता संस्थाको गुणस्तरिय शिक्षाका लागि प्राध्यापकहरूको पेशागत बृद्धि विकासको जरुरी पर्दछ जसका लागि आवश्यक तालिम, कार्यशाला र सेमिनारहरू समय समयमा संचालन गर्ने कार्यक्रम प्रति क्याम्पस प्रशासनको विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ। समाज र उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाको समधुर सम्बन्ध त्यस्ता संस्थाको गतिशीलताका लागि महत्वपूर्ण हुने भएकाले

क्याम्पसको छबि उचो बनाउन र क्याम्पस प्रति सबैको अपनत्व कायम गर्न समाजका सबै पक्ष एवम् शैक्षिक सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरि क्याम्पसका समग्र गतिविधिहरू अगाडी बढाउनु पर्ने देखिन्छ । क्याम्पसमा बिद्यार्थी भर्नाको सङ्ख्यालाई बढाउनका लागि सम्बन्धित सरोकारवाला ब्यक्ति र निकायहरूसँग आवश्यक परामर्श र छलफल गरि विद्यार्थीको आकर्षण बढाउन हरेक क्याम्पसहरूमा प्राज्ञिक वातावरण तयार गर्नमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ । विकास र समृद्धिको प्रमुख अवयवको रूपमा रहेको मानव संसाधन विकासको मुख्य कारखानाका रूपमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थालाई प्राज्ञिक मूल्य र मान्यता अनुरूप अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानको एक उत्कृष्ट केन्द्र बनाई भौगोलिक रूपमा विकट, मानव विकास सूचांकमा निम्न स्तरमा रहेको, विकासका दृष्टिकोणबाट पिछडिएको कर्णाली क्षेत्रको विकास र समृद्धिको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति उत्पादनमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नकालागि यस प्रदेशका क्याम्पसहरूले गुणस्तर कायम गर्नु प्रमुख कर्तव्य हुन आउछ। कर्णालीका हरेक क्याम्पसको भौतिक पूर्वाधार विकासका साथै आवश्यक पर्ने मानव जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन, गुणस्तरीय शैक्षिक प्राज्ञिक कार्यक्रम, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध विकास र विस्तार, उत्पादित जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन, उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधनमा आधारित रोजगारोन्मुख उच्च शिक्षा प्रदान, विकास र समृद्धि उन्मुख अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानमुलक गतिविधिहरू, हरेक विधाका प्राज्ञ र विज्ञहरूको उत्पादन आदि जस्ता सारभूत सवालमा उच्च शिक्षा प्रदायिक संस्थाहरूको ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्ने आवश्यकता छाजसको सुधारका लागि सम्बन्धित संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारले त्यस्ता संस्थाको शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा योजना निर्माण गर्नु बान्छनीय देखिन्छ ।

६.२ सरोकारवालाहरू संगको छलफलबाट प्राप्त सुझावहरू

"उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान" प्रतिबेदनको प्रारम्भिक मश्यादालाई अन्तिमरूप दिनु भन्दा अगाडी प्रतिबेदनलाई प्रस्कृत गर्नका लागि आयोजना गरिएको छलफलमा शिक्षा सम्बद्ध सरोकारवाला शिक्षाविद, प्राज्ञ, र अध्ययताहरूले दिएका सुझावहरू :

- 1) प्रदेशमा नयाँ विश्वविद्यालय स्थापना तथा सञ्चालनका लागि संभावना र आवश्यकता उल्लेख गर्नु पर्ने।
- 2) क्याम्पसहरूको शैक्षिक गुणस्तरका लागि क्याम्पसहरूलाई अनुसन्धान तथा उत्पादनसँग जोड्नु पर्ने।
- 3) प्रदेश सरकारले प्राविधिक धारका क्याम्पसहरू स्थापना गर्नेका लागि जोड दिनु पर्ने ।
- 4) क्याम्पसहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीले नागरिक दायित्वका कार्यमा सहभागिताका बारे

उल्लेख हुनु पर्ने।

- 5) कर्णालीको माटो चिन्ने शिक्षालाई अगाडि बढाउन सम्बन्धित सरोकारवालाको ध्यान जानुपर्ने।
- 6) उच्च शिक्षाको सुधार तथा गुणस्तरका लागि कुनकुन सरकारले के कस्ता सहयोग गर्नुपर्ने हो ठोस रूपमा सिफारिस हुनुपर्ने।
- 7) नीतिगत रूपमा कुन कुन ठाउँमा के कस्तो सुधार तथा नीति अवलम्बन गर्नुपर्ने उक्त पक्ष प्रतिबेदनमा स्पष्टरूपमा आउनु पर्ने।
- 8) उच्च शिक्षाको Policy, Programme र Practice तहमा गर्नु पर्ने सुधार तथा नीति निर्माणका पक्ष बारे स्पष्ट नीतिगत सुझाव दिनु पर्ने।
- 9) कर्णाली प्रदेश सरकारलाई उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि साधारण भन्दा बिशिष्ट खाले सुझाव सहितको सिफारिस गर्नु पर्ने।
- 10) उच्च शिक्षा प्रदायक संस्था हरूले आत्मनिर्भर बनाउने बारे सम्भावनाको खोजिको बारे उल्लेख गर्नु पर्ने।
- 11) उच्च शिक्षाबाट उत्पादित विद्यार्थीहरूलाई बजारीकरण गर्ने कोर्षहरू पढाउने सम्भावना र अभ्यास कस्तो छ भन्नेबारे उल्लेख गर्नु पर्ने।
- 12) उच्च शिक्षा हासिल गरेका विद्यार्थीहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धी बनाउन गर्नुपर्ने र गरिएका प्रयासहरू यसका सम्भावना र अभ्यासहरूबारे उल्लेख गर्नु पर्ने।

६.३ कर्णालीको उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि सिफारिस र सुझावहरू

कर्णाली प्रदेशमा उच्च शिक्षा संस्थाहरूले प्रदान गर्ने गुणस्तरयुक्त शिक्षा लागि यो अध्ययनको निष्कर्ष पश्चात कर्णाली प्रदेश सरकार लगायत अन्य सरोकारवाला निकायले खेल्नु पर्ने भूमिकालाई 3P का आधारहरू : नीतिगत (Policy), कार्यक्रम (Program) र कार्यन्वयन (Practice) तहमा तपशिल बमोजिमका सुझाव तथा सिफारिसहरू तय गरिएको छ।

६.2.1 नीतिगत सिफारिस (Policy Level Recommendations)

1) कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्याम्पसहरूको विश्वविद्यालयसँगको आबद्धताको प्रकृति अध्ययन गर्दा ६३.७% सम्बन्धन प्राप्त (सामुदायिक र निजि) र १४% आंगिक (सरकारी) क्याम्पस, प्राविधिक धारका आंगिक (सरकारी) क्याम्पसहरूको संख्या एकदमै न्यून देखिएकाले कर्णाली प्रदेशका सबै जिल्लामा कम्तिमा सरकारी तहबाट संचालित विश्वविद्यालयका एक-एक वटा आंगिक क्याम्पस र हरेक जिल्लामा कम्तिमा पनि एक-एक वटा प्राविधिक धारका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ।

- 2) कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूको दीर्घकालिन लक्ष्य, उद्देश्यसहितका लिखित दस्तावेज, विभिन्न विभाग इकाई तथा कार्यरत प्राध्यापक कर्मचारीको कार्य विवरण खुल्ने दस्तावेज, प्राध्यापक र कर्मचारीको निर्दिष्ट कार्य विवरणको मुल्यांकन गर्ने लिखित नीतिगत कागजातहरू स्पष्ट रूपमा सबै क्याम्पसहरू नदेखिएकोले उक्त कागजातहरू अनिवार्य रूपमा डिजिटल र हार्ड कापीमा बनाएर वेबसाइटमा राख्ने नीतिगत व्यवस्था तयार गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- 3) कर्णाली प्रदेशमा रहेका क्याम्पसहरूका शैक्षिक सुधारका लागि विभिन्न क्रियाकलापमा विद्यार्थी सहभागिता, शैक्षिक अडीट, शिक्षण तथा अनुसन्धानलाई संगै लैजाने विशिष्ट खाले योजनाहरूप्राप्त नदेखिएकोले सम्बन्धित क्याम्पसहरूले उल्लेखित कार्यहरू रणनीतिक योजना निर्माण गरि व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ।
- 4) कर्णाली प्रदेशका क्याम्पसमा कार्यरत अधिकांश प्राध्यापकहरूको शैक्षिक योग्यता स्नातकोत्तर भएकोले र पेशागत उनन्यको अबस्थापनि कम्जोर देखिएकाले एमफिल र विद्यावारिधि तह अध्ययन बिदा लगायतको अवसरको व्यवस्था, गुणस्तरीय शैक्षिक तथा अनुसन्धानका लागि समय समय नेतृत्व क्षमता विकास तालिम, विशेष प्रोत्साहन प्रदान गर्नुका साथै शैक्षिक व्यवस्थापनमा जिम्मेवार बनाउन शिक्षकहरूलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कार्यशाला र सेमिनारहरूमा सहभागी गराउने नीतिगत व्यवस्था गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ।
- 5) कर्णाली प्रदेशका क्याम्पसमा विद्यार्थीहरूलाई अभिमुखीकरण र अतिथि कक्षाको व्यवस्था प्रयाप्त नपाइएकोले ज्ञानको दयारालाई फराकिलो बनाउनका लागि विषय अनुसारको समय समयमा बिज्ञहरूको आगन्तुक कक्षा र क्याम्पस शुरु हुनु भन्दा अगाडी अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु पर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- 6) कर्णाली प्रदेशका धेरै जसो क्याम्पसहरूमा गुणस्तरीय शैक्षिक गतिविधि संचालन गर्नका लागि आवश्यक भौतिक संरचनाहरू उपयुक्त कक्षा कोठा, पुस्तकाल, फर्निचर, प्राविधिक उपकरण, इन्टरनेट, क्यान्टिन, शौचालय तथा खानेपानी, कोर्षसँग सम्बन्धित पर्याप्त किताब, जर्नल र अन्य सन्दर्भ सामाग्रीहरूको कमि, प्रबिधिमैत्री पुस्तकालयको व्यवस्था नभएको, खेलकुद, अतिरिक्त क्रियाकलाप, व्यायम, योग, ध्यान, क्याम्पसमै रोजगार इकाई, डिबेट क्लब, र अन्य सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूको कमि, क्याम्पसका शैक्षिक तथा प्रशासनिक विवरण सहित नियमत प्रोस्पेटस र शैक्षिक पात्रो, जनसम्पर्क इकाईको स्थापना, सूचनाहरूलाई EMIS मार्फत रेकर्ड राख्ने जस्ता कार्यहरू न्यून भएकोले उक्त जस्ता पूर्वाधारहरू समावेश गरि व्यवस्थापकीय नीतिगत प्रबन्ध गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- 7) कर्णाली प्रदेशका क्याम्पसहरूका शिक्षकहरूलाई पाठ्यक्रममा आधारित सघन तालिम

तथा अभिमुखीकरणको व्यवस्था, बैदेशिक तालिम तथा अध्ययन भ्रमणको अवसर, शैक्षिक गुणस्तर सुधारको थालनी र पठनपाठन प्रविधिमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि तथा डिजिटल शैक्षिक सामग्री प्रयोग, तोकिएको ढाँचामा नगरिक बडापत्र राख्ने र सार्वजनिक सुनुवाई प्रभावकारी बनाउने, दुर्गम तथा हिमाली क्षेत्रमा आवासीय सुविधासहितका क्याम्पस सञ्चालन तथा विस्तार गर्ने, आइसिटी पूर्वाधार विकास, डिजिटल सामग्री उपलब्ध गराई प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइमा जोड दिने, पाठ्यक्रममा कर्णाली प्रदेशका विषयवस्तु जस्तै जडीबुटी, पर्यटन, जल, इतिहास, संस्कृति, लोक साहित्य र अन्य प्राकृतिक स्रोतहरूको सदुपयोग, व्यवस्थापन, पाठ्यक्रम निर्माण र लागू गर्न स्पष्ट नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- 8)** कर्णाली प्रदेशमा संचालित उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने अधिकांस संस्थाहरूमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (UGC) नेपाल ले निर्धारण गरेका गुणस्तर सम्बन्धि न्यूनतम मापदण्ड बिना नै संचालन भएको पाइएकोले सरकारले यस प्रदेशमा संचालित उच्च शिक्षा प्रदायक

संस्थाहरूले प्रदान गर्ने शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (UGC) नेपाल र अन्य उच्च शिक्षा गुणस्तर मापन सम्बन्धि निर्देशिका लाई आधार मानेर सम्बन्धित क्याम्पसहरूले कार्यविधि बनाउनु पर्ने देखिन्छ।

६.२.३ कार्यक्रमसंग सम्बन्धि सिफारिस (Program Related Recommendations)

प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाले गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि कार्यक्रमतहमा तल उल्लेखित सुझावहरू सिफारिस गरिएको छ :

1. **उच्च शिक्षामा पहुँच:** उच्च शिक्षामा कर्णाली प्रदेशको पहुँच (२६.५८%) न्यून रहेको तथ्यमा आधारित भएर कर्णालीका जनताको पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि तपसिलका कार्यक्रमहरू सिफारिस गरिएको छ :
 - 1) कर्णाली प्रदेशमा गुणस्तरीय एवं प्राविधिक र व्यवसायिक उच्च शिक्षाको सुनिश्चित गर्न यो संग जोडिएका बिबिध पक्षको सुक्ष्म विश्लेषण गरेर "एकीकृत कर्णाली उच्च शिक्षा सहयोग कार्यक्रम" (Integrated Karnali Higher Education Support Program-IKHESP) बनाएर लागू गर्ने बान्छनीय देखिन्छ ।
 - 2) कर्णाली प्रदेश सरकारद्वारा यस क्षेत्रमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधन र मौलिक ज्ञान, सीप र भाषा संस्कृतिमा आधारित भएर अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने ध्येयले स्थापित गर्न लागिएको पर्वतीय विज्ञान तथा प्रविधि विश्वविद्यालयलाई बहुप्राविधिक विश्वविद्यालयको रूपमा विकास गर्दै ऐन अबिलम्ब पारित गरेर हरेक जिल्लामा एक एक वटा प्राविधिक र व्यवसायिक उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था संचालन गर्न आवश्यक छ । यसको लागि एक जिल्ला एक प्राविधिक शिक्षालय कार्यक्रम (One District, One Technical Institution Program – ODOTIP) बनाएर कर्णाली प्रदेश सरकारले संघीय सरकार र सम्बन्धित जिल्लाका स्थानीय सरकारको समन्वय र सहकार्यमा संचालन गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।
 - 3) यस क्षेत्रमा अवस्थित रहेको मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय र कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानका कार्यक्रमहरूलाई अझै पहुँच योग्य बनाउन प्रदेश सरकारले सहयोग गर्नुपर्ने देखिन्छ भने त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कृषि तथा बन विज्ञान विश्वविद्यालयका कार्यक्रमहरूलाई पनि समसायिक रूपमा विकास र गुणस्तरीय बनाउन उक्त विश्वविद्यालयसंग आवद्ध भएका क्याम्पसहरूमा पहुँच सुनिश्चित गर्न सहयोगका कार्यक्रम बनाउनुपर्ने देखिन्छ । यसको लागि संघीय सरकार, कर्णाली प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले एकीकृत कोष बनाएर "कर्णाली उच्च शिक्षा पहुँच कार्यक्रम" (Karnali Higher Education Access Program – KHEAP) लागू गर्न

उपयुक्त देखिन्छ ।

- 4) कर्णाली प्रदेशका विद्यार्थीहरूको उच्च शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न सबै विश्वविद्यालय अन्तर्गतका क्याम्पसहरूमा अध्ययन गर्न आउने कर्णालीका दश जिल्लाका विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरेर समावेशी सिद्धान्त समेतलाई अवलम्बन गर्दै कर्णाली प्रदेश सरकारको संयोजन र समन्वयमा संघीय सरकार, स्थानीय सरकार, निजि क्षेत्र, गैर-सरकारी क्षेत्र, समुदाय र दाताहरूको समेत सहयोग र सहकार्यमा निश्चित मापदण्ड र कार्यविधि बनाइ उच्च शिक्षामा कर्णालीका विद्यार्थीहरूको पहुँच सुनिश्चितता गर्न "एकीकृत कर्णाली उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति कार्यक्रम" (Integrated Karnali Higher Education Scholarship Program-IKHESP) संचालन गर्नु बाञ्छनीय देखिन्छ ।

2. उच्च शिक्षामा गुणस्तर सुनिश्चितता : उच्च शिक्षाको गुणस्तरमा अनेकन पक्षबाट प्रश्नहरू उठेका छन् । अझै कर्णाली प्रदेशका उच्च शिक्षाको गुणस्तरको सम्बन्धमा झन् बढी चुनौती र समस्याहरू छन् । यो अध्ययनले पनि गुणस्तरका विविध पक्षमा केलाउदै गर्दा गुणस्तरसंग जोडिएको उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको भौतिक संरचनाको अवस्था, जनशक्तिको अवस्था, अध्ययन अनुसन्धान, उत्पादित जनशक्तिको व्यवस्थापन र बजारीकरण, पुस्तकालय, पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री आदिमा कर्णालीको उच्च शिक्षा प्रदायन संस्थाको हालको अवस्था सन्तोषजनक छैन । यसको लागि तपसिलका कार्यक्रम बनाइ लागु गर्न सके कर्णालीमा उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चितता गराउन मद्दत पुग्ने देखिन्छ ।

1) विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (UGC) को गुणस्तर सुनिश्चितता प्रत्यायन (Quality Assurance and Accreditation) मापदण्ड र आधारलाई मानक मानी विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (UGC) ले प्रमाणीकरण गर्न आवश्यक पर्ने पक्षमा सुधार र स्तरोन्नतिका लागि समुदाय, निजि, सहकारी, गैर-सरकारी र सरकारी क्षेत्रबाट सम्बन्धित क्याम्पसलाई सहयोग र सहकार्य गर्ने वातावरण बनाउन उत्प्रेरित कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

2) यस प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षामा रहेका उच्च शिक्षा संस्थाहरूमा अध्यापन हुने कार्यक्रमहरू परम्परागत कार्यक्रमहरूलाई गुणस्तर सुनिश्चित गर्न र नयाँ एवं समसामयिक बनाउनका लागि कर्णाली प्रदेश सरकार "कर्णाली उच्च शिक्षा सुधार कार्यक्रम (Karnali Higher Education Reformation Program-KHERP) बनाएर लागु गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

3) उच्च शिक्षाको गुणस्तरको एक महत्वपूर्ण पक्ष पुस्तकालय, अध्ययन केन्द्र आदि भएकोले कर्णाली प्रदेश सरकारले एक अत्याधुनिक र सबै प्रकारका

पुस्तक र अध्ययन सामग्रीहरूले सम्पन्न डिजिटल पहुँच भएको ई पुस्तकालय समेत भएको "कर्णाली प्रदेश पुस्तकालय" (Karnali Province Library) अबिलम्ब स्थापना गरी त्यसको पहुँच कर्णाली प्रदेशका उच्च शिक्षा प्रदायन संस्थाहरूलाई दिने, त्यसको एक युनिट सबै क्याम्पसहरूमा स्थापना गर्न र यस क्षेत्रमा रहेका विश्वविद्यालय एवं क्याम्पसहरूका पुस्तकालयलाई अझ समृद्ध बनाउन प्रदेश सरकारले सहयोग गर्न "कर्णाली पुस्तकालय सहयोग कार्यक्रम" (Karnali Library Support Program-KLSP) बनाएर लागु गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

- 4) उच्च शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि उच्च शिक्षा प्रदायन संस्थाको भौतिक पूर्वाधार र आर्थिक अवस्था मजबुत हुनु आवश्यक छ । यो अध्ययनले उक्त अवस्था कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायन संस्थाको अत्यन्तै कमजोर रहेको देखाएको छ । यसको लागि समुदाय, निजि, सहकारी, गैर-सरकारी र सरकारी क्षेत्रबाट यस क्षेत्रमा अवस्थित विश्वविद्यालय र क्याम्पसलाई सहयोग गर्ने वातावरण बनाउन आवश्यक छ । यसको लागि कर्णाली प्रदेश सरकारको समन्वयमा संघीय सरकार र पालिका सरकार समेतलाई सहभागी बनाइ "कर्णाली उच्च शिक्षा पूर्वाधार सहयोग कार्यक्रम" (Karnali Higher Education Infrastructure Support Program-KHEISP) कार्यविधि र निश्चित मापदण्ड बनाएर लागु गर्न आवश्यक छ ।
- 5) आजको सूचना प्रविधिको चरम विकासको युगमा उच्च शिक्षाको अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानमा इन्टरनेट र प्रविधिको प्रयोगबाट विश्व ज्ञान र सीपलाई डाउनलोड र स्थानीय ज्ञान र सीपलाई अपलोड गर्दै विश्वविद्यालय शिक्षा विश्वव्यापी हुने र विश्वका जुनसुकै उच्च शिक्षा प्राप्त विद्यार्थीसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने बनाउन सो अवसरको सिर्जना गर्नु आवश्यक छ । शिक्षा आदानप्रदानका परम्परागत विधि र प्रविधिहरूको स्तरोन्नति गर्दै सूचना प्रविधिमा पहुँच र प्रयोग सुनिश्चित गर्न गराउन उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको क्षमता विकास गर्न कर्णाली प्रदेश सरकारले "कर्णाली सूचना प्रविधि शिक्षा सहयोग कार्यक्रम" (Karnali Information Technology Education Support Program-KITESP) बनाएर लागु गर्नु आवश्यक छ ।

3. उच्च शिक्षा र विकास : कर्णालीको विकास र समृद्धिको लागि उच्च शिक्षालाई विकास र समृद्धिसँग जोड्नुपर्छ । उच्च शिक्षालाई सीप र

श्रमसँग जोड्दै स्वरोजगार उन्मुख र आर्थिक समृद्धि प्राप्तिको साधक बनाउन तपसिलका कार्यक्रमहरू सिफारिस गरिएको छ :

- 1) उच्च शिक्षा मार्फत कर्णाली प्रदेशमा रहेका प्राकृतिक स्रोत साधनहरू (जल, जङ्गल, जडीबुटी, जमिन र जैविक विविधता) र सास्कृतिक मौलिकता र सभ्यता (भाषा, साहित्य, संस्कृति, सभ्यता आदि) मा आधारित भएर अध्ययन अध्यापन र अनुसन्धान कार्यलाई प्रवर्धन गर्न पाठ्यक्रम निर्माण गरी मौलिक कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गर्न विश्वविद्यालयहरूमा रहेका यस्ता कार्यक्रमहरूलाई सहयोग र आवश्यक सहकार्य गर्ने गरी "कर्णाली स्रोत र सभ्यता विकास कार्यक्रम" (Karnali Resources and Civilization Development Program-KRCDP) बनाएर लागु गर्न आवश्यक छ ।
- 2) कर्णालीमा रहेका उच्च शिक्षा संस्थाहरूमा अध्यानरत विद्यार्थीको आर्थिक अबस्था कम्जोर भएका कारण धेरै उच्च शिक्षा सम्म नपुग्ने र पुगेकाहरूको पनि Drop out गर्ने को दर धेरै देखिएकाले कर्णाली प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले कम्जोर आर्थिक अवस्थाका विद्यार्थीको हकमा कर्णालीका विद्यार्थीको उच्च शिक्षामा पहुचका लागि "जेहेन्दार विद्यार्थी छात्रवृत्ति कार्यक्रम" लागु गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

५.२.४ कार्यन्वयनसंग सम्बन्धित सिफारिस (Practice Related

Recommendations)

प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाले गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि कार्यक्रम कार्यन्वयन तहमा तल उल्लेखित सुझावहरू सिफारिस गरिएको छ :

- 1) कर्णालीको कुनै पनि उच्च शिक्षा प्रदायक संस्था अहिले सम्म गुणस्तर प्रत्यायन प्रमाणपत्र (Quality Assurance and Accreditation Certificate) प्राप्त नगरेकाले आवश्यक प्रक्रियाको कार्यन्वयनका लागि सम्बन्धित क्याम्पसको सक्रियतामा स्थानीय र प्रदेश सरकारले आर्थिक सहयोग गरि प्रगति बिबरणको नियमित अनुगमन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- 2) कर्णालीको भूगोलमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू स्थानीय जनशक्तिको आवश्यकता अनुरूप संस्थाहरू खोल्नु भन्दा साधारण विषयहरू पढाई हुने संस्थाहरूमा संचालनमा रहेको पाइएकाले श्रम बजारमा के कस्तो जनशक्तिको आवश्यकता छ भन्ने बिषयमा अध्ययन अनुसन्धान Skill Mapping गरेरमात्र सम्बन्धित निकायले आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरे पश्चात कर्णाली प्रदेश सरकारले क्याम्पस खोल्ने अनुमति दिनु उपयुक्त देखिन्छ ।

- 3) प्रदेशमा प्राबिधिक र ब्यबसायिक धारका उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको सङ्ख्या न्यून रहेको र त्यस्ता शैक्षिक संस्थाहरूको लगानीको श्रोत समेत दिगो नरहेकोले तीनै तहका सरकारको सयुक्त लगानीमा प्राबिधिक तथा ब्यबसायिक शिक्षा र सिप बिकास कोष संचालन गरि प्राबिधिक र ब्यबसायिक शिक्षालाई प्रदेशमा बिस्तारै निशुल्क बनाउदै लैजाने नीतिलाई कार्यन्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- 4) प्रदेशका अधिकांस उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा पाठ्यक्रम, शिक्षण, अनुसन्धानात्मक कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, परीक्षा र मुल्यानाकन, शैक्षिक क्यालेन्डर जस्ता बिषयहरूको स्तर, मापदण्ड र कार्यान्वयन पक्ष अब्यबस्थित देखिएकोले त्यस्ता संस्थालाई आर्थिक लगायत अन्य सहयोग गर्दा सम्बन्धित बिभिन्न तहका सरकारहरूले उल्लेखित कार्यहरू अनिबार्यरूपमा चुस्तदुरुस्त भएको बिबरणको सुनिश्चितता पश्चात मात्र सहयोग गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।
- 5) कर्णाली प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारको आर्थिक सहयोगमा अध्ययन गरेका विद्यार्थीले अनिबार्यरूपमा तोकिएको समय अबधिभर अध्ययन गरेको क्षेत्रसंग सम्बन्धित रहेर सेवा गर्ने प्रबन्ध गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

सन्दर्भसूची

Education in Figures 2017 (At a Glance). Kathmandu: Ministry of

Education, Science & Technology Planning and Monitoring Division.

HEQAAC Annual Report, 2076-2077 (2019-2020), UGC, QAAD, Sanothimi,

Bhaktapur, Nepal

Quality Assurance and Accreditation for Higher Education in Nepal: A Brief

Guideline. (2018). University Grants Commission, Sanothimi, Bhaktapur,

Nepal.

Quality Assurance and Accreditation of Higher Education Institutions in Nepal:

Handbook for Self Study and Peer Review (2020). University Grants

Commission, Sanothimi, Bhaktapur, Nepal

पन्धौ योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७-२०८०/८१), नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग, काठमान्डौं

।

प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (२०७६/७७-२०८०/८१), आधार-पत्र, प्रदेश सरकार, कार्णाली प्रदेश

योजना आयोग, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत, नेपाल

राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६, नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, काठमान्डौं ।

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग (२०६६) विश्वविद्यालय अनुदान आयोग उच्च शिक्षा गुणस्तर विश्वसनीयता तथा प्रत्यायन निर्देशिका, २०६६, सानोठिमी, भक्तपुर, नेपाल ।

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग कार्यक्रम कार्यविधि, (२०७६) विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, सानोठिमी, भक्तपुर, नेपाल ।

आचार्य, कृष्ण (२०७४, चैत्र १५) शिक्षामा निजी क्षेत्र कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक <https://www.kantipurdaily.com/feature/2018/03/29/15223006221786670.ht>

कैनी, सुदीप (२०७५, भदौ १७) प्राविधिक शिक्षा सुगममा मात्रै कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक । [जततउस्सर्www.edukhabar.com:90/news/12358](http://www.edukhabar.com:90/news/12358)

खड्का, भक्तबहादुर (२०७५) “केही समसामयिक शैक्षिक मुद्दा, चुनौति र समस्याहरू” कर्णाली सूचना-पत्र वर्ष :१ अङ्क : १ : नेपाल सरकार प्रदेश प्रमुखको कार्यालय कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत

चौलागाईं, पुष्पराज (२०७५) “किन बढिरहेको छ विदेश पढ्न जानेको संख्या ?” फरक धार <http://www.farakdhar.com/story/5560/>

भण्डारी, नारायण (२०७५ भदौ ८) उच्च शिक्षाको चित्र र भावी आवश्यकता काठमाडौं : नयापत्रिका दैनिक ।

राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७३) चौधौं योजना (२०७३/७४-२०७५/७६) अवधारणा पत्र काठमाण्डौ : राष्ट्रिय योजना आयोग ।

शाही, योगेन्द्र (२०६९) “शैक्षिक निजीकरण र सार्वजनिक शिक्षाको उत्थानको प्रश्न केहि राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय सन्दर्भ” मान्मि काठमाडौं : रुपान्तरण नेपाल

वन्त, पराजुली र उप्रेती (असार २१, २०७५) अबका विश्वविद्यालय कस्ता ? कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक ।

वाग्ले, पुष्पमण । (२०७४) । अन्तरवार्ता सिटिइभटी समाचार वर्ष १६ अट १ । प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषद् : सानोठिमी, भक्तपुर ।

क्षेत्री गाउले, रोशन (२०७५, असार ११) सीपसँगै रोजगारी : प्राविधिक शिक्षामा आकर्षण बढ्दो आजको शिक्षा काठमाडौं ।

अनुसूची : १

प्रश्नावली

यो प्रश्नावली कर्णाली प्रदेश सरकार सामाजिक बिकाश मन्त्रालय उच्च शिक्षा महाशाखा द्वारा आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ को नियमित कार्यक्रम अन्तरगतको “उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान” कार्यक्रमका लागि तयार गरिएको हो । सामाजिक बिकाश मन्त्रालयको आर्थिक सहयोगमा यो कार्यक्रमलाई सामुदायिक बिकास केन्द्रले संचालन गर्दैछ । कर्णाली प्रदेशमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको गुणस्तर सम्बन्धमा जानकारी हासिल गर्नेका लागि तयार गरिएका प्रश्नावलीको लागि सत्यतथ्य जानकारी प्रदान गरि सहयोग गरिदिन सम्बद्ध संस्थाको क्याम्पस प्रशासनलाई हार्दिक अनुरोध गर्दछौ ।

क्याम्पसको विवरण

क्याम्पसको संस्थागत विवरण

क्याम्पसको नाम :

ठेगाना

वेबसाइट :

फोन न :

इमेल :

क्याम्पसको प्रकति :

आंगिक सम्बन्धनप्राप्त

क्याम्पसको संचालनको अवस्था :

सार्वजनिक

सामुदायिक

निजि

अन्य

क्याम्पसको आर्थिक व्यवस्थापन :

सरकारी अनुदान

क्याम्पस आफ्नै

समुदायको

अन्य कुनै भए

उल्लेख गर्ने

क्याम्पस स्थापनाको मिति :

स्नातक/स्नाकोत्तर कार्यक्रम संचालन भएको मिति:

विश्वविद्यालयसँगको अब्दता :

क्याम्पसको क्षेत्रफल :

क्याम्पस रहेको क्षेत्र:

शहरी क्षेत्र अर्ध-शहरी क्षेत्र

ग्रामीण क्षेत्र

आधार १ : क्याम्पसका नीति नियमहरू

1. क्याम्पसको दिर्गकालिन लक्ष्य, उद्देश्य सहितका केहि लिखित दस्तावेज छन ?

छ

छैन

2. क्याम्पका विभिन्न विभाग इकाई तथा कार्यरत प्राध्यापक कर्मचारीको कार्य विवरण खुल्ने आधिकारिक कुनै दस्तावेज छ ?

छ

छैन

3. क्याम्पका विभिन्न बिभाग इकाई तथा कार्यरत प्राध्यापक कर्मचारीको निर्दिष्ट कार्य विवरणको मुल्यांकन गर्ने लिखित प्रक्रिया छ ?
छ छैन
4. क्याम्पसको आन्तरिक व्यवस्थापन सुधारका लागि कुनै बाह्य निकायहरूको पछिल्लो तिन वर्ष यता कुनै नियुक्त गरिएको छ ?
छ छैन
5. क्याम्पसले गुणस्तर निधारण र संस्थागत व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको सहभागि गर्ने गरेको छ ?
छ छैन
6. क्याम्पसमा शैक्षिक अडिट गर्ने गरिन्छ ?
छ छैन
7. शिक्षण र अनुसन्धानलाई संगै लैजाने केहि विशिष्ट खाले योजना क्याम्पससँग छ ?
छ छैन

आधार-२: क्याम्पसको शैक्षिक र आर्थिक पक्ष

8. क्याम्पसमा संचालित शैक्षिक कार्यक्रम

शैक्षिक कार्यक्रम	शैक्षिक कार्यक्रमको संख्या	संकायका नाम र संख्या	विभागका नाम र संख्या
प्रमाणपत्र तह (उच्च मावि / सिटीइभीटीका कार्यक्रम)			
स्नातक			
स्नाकोत्तर			
एम.फिल.			
पी.एच.डी.			
अन्य कुनै			
जम्मा			

9. पूर्णकालिन र आंशिक शैक्षिक जनशक्तिको विवरण :

विवरण	जनजाती/ पिछिडीएको क्षेत्रका		अन्य		कुल जम्मा
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	
पूर्णकालीन शिक्षक संख्या					
Ph.D. योग्यता भएका शिक्षक					
M.Phil योग्यता भएका शिक्षक					

23. पछिल्लो तीन वर्षमा शैक्षिक तथा अनुसन्धानसँग सम्बन्धित गोष्टि सेमिनार/ कार्यशालामा सहभागी शिक्षकको विवरण:

कार्यक्रमको तह	क्याम्पसबाट सहभागीको संख्या	क्याम्पसबाट रिसोर्स व्यक्तिको संख्या	क्याम्पस आयोजक भएका कार्यक्रमको संख्या	कार्यक्रमको नाम
संस्थागत तहमा				
राष्ट्रिय तहमा				
अन्तराष्ट्रिय तहमा				

24. शिक्षण शिकाई वा अनुसन्धानलाईको गुणस्तरका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सम्बन्धहरू स्थापनका प्रायस छन् ?
छ छैन
छन् भने उल्लेख गर्नुहोस्

आधार-४: क्याम्पसका अध्ययन अनुसन्धानका क्रियाकलाप

25. क्याम्पसमा अनुसन्धानलाई प्रबर्द्धन गर्नका लागि तलका मध्य कुन कुन कार्य गरिएको छ ?
- स्नातक र स्नाकोत्तर तहका विद्यार्थीलाई अनुसन्धानात्मक परियोजनामा लगाउने
 - शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि अध्ययन बिदा दिने
 - शिक्षकलाई अनुसन्धानका लागि बिउ पूजीको व्यवस्था गर्ने
 - अनुसन्धान समितिको व्यवस्था गर्ने
26. क्याम्पसमा कार्यरत.....प्रतिसत शिक्षक नियमित अनुसन्धान तथा प्रकाशनका काममा लागि रहेका छन ।
27. क्याम्पसमा अध्यानरत विद्यार्थीलाई अनुसन्धानात्मक कार्यका लागि आर्थिक सहायता गर्ने व्यवस्था छ ?
छ छैन छ भने कति जनाले कति रकम पाएका छन ?
28. बाह्य निकायबाट अनुसन्धानका कार्यका लागि सहयोग भएको छ ?
छ छैन छ भने तलको तालिका भर्नुहोस्

अनुदान दिने निकाय	रकम (रु)	अबधि (कहिले हो)	यदि सहकार्यमा हो भने को सँग हो ?

29. पछिल्लो तीन वर्षमा क्याम्पसको प्रकाशन के छ ?

छ

छैन

छ भने प्रकाशित

जर्नल/ पुस्तकको नाम सहित प्रकाशन साल उल्लेख गर्नुहोस।

.....

अधार-५ : भौतिक संरचना र पुस्तकालय

क. भौतिक संरचना

30. क्याम्पसमा शैक्षिक कार्यक्रम संचालनका लागि के कस्ता भौतिक पूर्वाधारहरूका सुबिधा छन?

सि.न.	संरचनाको नाम	संख्या
१	शैक्षिक भवन	
२	प्रसाशनिक भवन	
३	लाइब्रेरीइ	
४	शौचालय	
५	क्यान्टिन	
६	खानेपानीका धारा	
७	होस्टेल	
८	अरू केहि	

31. क्याम्पसमा रहेका फर्निचरको विवरण उल्लेख गर्नुहोस

सी.न.	फर्निचरको नाम	संख्या
१	बेन्च/डेक्स	
२	कुर्ची	
३	टेबुल	
४	व्हाइट बोर्ड/ कालो पार्टी	

32. क्याम्पसका बिधुतिय उपकरणको विवरण उल्लेख गर्नुहोस

सि.न.	बिधुतिय उपकरण	संख्या
१	ल्यापटअप/ कम्प्युटर	
२	प्रिन्टर	
३	पावर ब्याक सिस्टम	
४	सिसि टी भी	
५	मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर	

33. भौतिक संरचनाको नियमित स्तर उन्नति गर्ने व्यवस्थासँग सम्बन्धित नीति क्याम्पसमा छ कि छैन ?

छ

छैन

34. क्याम्पस प्रसासनले क्याम्पसलाई सफा, हराभरा र प्रदुषण रहित बनाउन के कस्तो प्रयास गरेको छ ?

क.

ख.

ग.

35. क्याम्पसमा उपलब्ध कम्प्युटर र इन्टरनेटको शिक्षक र विद्यार्थीमा पहुच के कस्तो छ उल्लेख गर्नुहोस् ? कम्प्युटरको पहुच भएका विद्यार्थी संख्या
कम्प्युटरको पहुच भएका शिक्षकको संख्या
इन्टरनेटको पहुच भएका विद्यार्थीको संख्या.....
इन्टरनेटको भएका शिक्षाको संख्या.....

ख. पुस्तकालय

36. क्याम्पसको आफ्नै पुस्तकालय छ ?

छ छैन छ भने तलको विवरण भर्नुहोस्

- कार्पोट गरेको पुस्तकालयको क्षेत्रफल (बर्ग मि.) [.....]
- विभागीय पुस्तकालयको संख्या [.....]
- पुस्तकालयको पढेर बस्ने क्षेत्रफल [.....]
- विद्यार्थीलाई पुस्तकालयको अनलाइन पहुछ छ? [.....]

37. पुस्तकालयमा विवरण भर्नुहोस्

➤ किताबको संख्या	
➤ जर्नलको संख्या	
▪ नेपाली	
▪ बिदेशी	
➤ रिफिरिड जर्नल संख्या	
➤ सन्दर्भ सामाग्री सँग सम्बन्धीत किताब संख्या	
➤ पाठ्यक्रमसँग समन्वित किताब संख्या	
➤ अनलाईन सुबिधा	

आधार-६: विद्यार्थी सहायता

क्याम्पसमा अध्ययन गरेका मध्य कति जना विद्यार्थीले पछिल्लो तिन वर्षमा उल्लेखित परीक्षा उत्तिर्ण गर्न सफल भए भन्ने कुनै अफिसियल रेकर्ड छ ?

छ

छैन

- लोक सेवा आयोग को परीक्षा
- रोजगारी सँग सम्बन्धीत अन्य निकायका परीक्षा

- अन्तराष्ट्रिय विश्वविद्यालयका प्रवेश परीक्षा
- अन्य कुनै

38. क्याम्पसले नियमित प्रोस्पेक्टस् प्रकासन गर्छ ?

गर्छ

गर्दैन

39. क्याम्पसमा अध्ययनरत विद्यार्थीले पछिल्लो तिन वर्षमा कति जनाले अध्ययन छात्रवृत्ती प्राप्त गरेका छ ?

40. क्याम्पसमा अध्ययन सकेर जाने विद्यार्थीका लागि जागिर प्राप्त गर्न सजिलोको लागि उनीहरूलाई जानकारी दिने उद्देश्यले रोजगार इकाई को व्यवस्था गरिएको छ ?

छ

छैन

41. तपाइको क्याम्पसमा अन्तराष्ट्रिय विद्यार्थी अध्ययन गर्दछन ?

छन

छैनन

42. क्याम्पसले विद्यार्थीको मनोरंजन र खालि समय बिताउनका लागि तलका मध्य कुन कुन सुविधाहरू उपलब्ध गराएको छ?

इन्डोर खेल

आउट डोर खेल

डिबेट क्लब

पत्रपत्रिकाको व्यवस्था

सांस्कृति कार्यक्रम

श्रब्य

दृश्य

सामाग्रीको व्यवस्था

अरु कुनै -----

आधार-७ : सुचना जानकारीको प्रबन्ध

43. क्याम्पसमा शैक्षिक लगायत अन्य सम्पूर्ण तथ्यांक राख्ने व्यवस्था छ कि छैन ?

छ

छैन

44. सरोकारवालाहरू बाट क्याम्पसको सेवा सम्बन्धी प्रतिक्रिया र सुझाव संकलन गर्ने व्यवस्था क्याम्पसमा छ कि छैन ?

छ

छैन

क्याम्पसका जानकारी आम सरोकारवालाहरूसँग पुर्याउनका लागि जनसम्पर्क इकाई छ ?

छ

छैन

छ भने कस्ता सूचना प्रवाह गर्छ उल्लेख गर्नुहोस

शैक्षिक

प्रशासनिक

आर्थिक

सबै

45. क्याम्पससँग सम्बन्धित उल्लेखित सूचनाहरू कहाँ छापिन्छन ?

पत्रपत्रिका

क्याम्पसको आफ्नै पत्रिका

तथ्यांक उपलब्ध गराइदिनुभई सहयोग गर्नु भएकोमा धेरै धेरै धन्यवाद !

अनुसूची : २

अध्ययनमा छनौट गरिएका क्याम्पसहरूको विवरण

क्याम्पसको नाम	क्याम्पसको प्रकृति	सम्बन्धनको अवस्था	आर्थिक व्यवस्थापन	संचालित तह	विश्वविद्यालय	क्षेत्र
जनचेतना बहुमुखी क्याम्पस, सान्नी त्रिवेणी-६, मेहेलमुडी, कालिकोट	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र
तिला कर्णाली बहुमुखी क्याम्पस, खादचक्र न.पा.-३, ताडी, कालिकोट	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान र क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
रारा बहुमुखी क्याम्पस, छायांनाथरारा न.पा.-५	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातक मात्र	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र
डोल्पो क्याम्पस, ठुलिभेरी-३, दुनै डोल्पा	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
कपुरकोट बहुमुखी क्याम्पस धनवांग, कपुरकोट सल्यान	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
जनकल्याण क्याम्पस बागचौर-२, थारमारे, सल्यान	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक र स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
हिम्ज्योती बहुमुखी क्याम्पस साकेगाड, हुम्ला	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र
राडीज्यूला शिक्षा क्याम्पस, आठबिसकोट नगरपालिका रुकुम पश्चिम	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र

क्याम्पसको नाम	क्याम्पसको प्रकृति	सम्बन्धनको अवस्था	आर्थिक व्यवस्थापन	संचालित तह	विश्वविद्यालय	क्षेत्र
मुसिकोट खलंगा बहुमुखी	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातकर स्नातकोत्तर	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय क्याम्पस, सुर्खेत	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातकर स्नातकोत्तर	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	शहरी क्षेत्र
ब्राइट मध्यपश्चिम कृषि तथा बन बिज्ञान क्याम्पस सुर्खेत	सम्बन्धन प्राप्त	निजी	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	कृषि तथा बन बिज्ञान विश्वविद्यालय	शहरी क्षेत्र
शितल क्याम्पस चौरजहारी रुकुम पश्चिम	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
सिम्रुतु क्याम्पस त्रिबेणी -२, रुकुम	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	क्याम्पसको आफ्नै	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र
भेरी ज्ञानोदय बहुमुखी क्याम्पस भेरी न. पा.-३, जाजरकोट	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातकर स्नातकोत्तर	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
जन ज्ञानकुन्ज क्याम्पस छेडागाड-३, जाजरकोट	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	सरकारी अनुदान, क्याम्पसको आफ्नै र समुदायको	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र
जुम्ला बहुमुखी क्याम्पस चन्दननाथ जुम्ला	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातकर स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	अर्ध-शहरी क्षेत्र
कर्णाली स्वास्थ्य बिज्ञान प्रतिष्ठान चन्दननाथजुम्ला	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातक मात्र	कर्णाली स्वास्थ्य बिज्ञान प्रतिष्ठान	अर्ध-शहरी क्षेत्र
सिम्ताबहुमुखी क्याम्पस सिम्ता-६, राकम सुर्खेत	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	समुदायको	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र

क्याम्पसको नाम	क्याम्पसको प्रकृति	सम्बन्धनको अवस्था	आर्थिक व्यवस्थापन	संचालित तह	विश्वविद्यालय	क्षेत्र
सुर्खेत क्याम्पस (शिक्षा), बिरिन्द्रनगर, सुर्खेत	आंगिक	सार्वजनिक	सरकारी अनुदान	स्नातकर स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	शहरी क्षेत्र
सल्यान बहुमुखी क्याम्पस शारदान.पा.३, सल्यान	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	सरकारी अनुदान, क्याम्पसको आफ्नै र समुदायको	स्नातकर स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	शहरी क्षेत्र
स्यापू बहुमुखी क्याम्पस बफिकोट-४, रुकुम पश्चिम	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	समुदायको	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र
चामुण्डा कलेज चामुण्डा बिन्द्रसैनी दैलेख	सम्बन्धन प्राप्त	सामुदायिक	समुदायको	स्नातक मात्र	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	ग्रामीण क्षेत्र

अनुसूची : ३

"उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान" को मस्यौदा प्रतिवेदन माथि सरोकारवाला संगको छलफल २०७८ जेष्ठ २१ गतेको कार्यक्रममा सहभागीहरूको बिबरण **कार्यक्रमका सभापति:** श्री महेन्द्र प्रसाद खनाल, सामुदायिक बिकास केन्द्र नेपाल, अध्यक्ष

श्री कृष्ण प्रसाद काप्रि, सचीव सामाजिक बिकास मन्त्रालय

श्री मातृका प्रसाद खनाल, माननीय मुख्य महान्यायधिबक्ता, कर्णाली प्रदेश

श्री दिपा हमाल, नि. निर्देशक, शिक्षा बिकास निर्देशनालय सुर्खेत

श्री बिष्णु प्रसाद अधिकारी, उपसचिव, सामाजिक बिकास मन्त्रालय कर्णाली प्रदेश

श्री जवाहरलाल हमाल, उपसचिव, सामाजिक बिकास मन्त्रालय

श्री हेमराज पोखरेल, उपसचिव, शिक्षा बिकास निर्देशनालय सुर्खेत

श्री माधव प्रसाद खनाल, क्याम्पस प्रमुख, त्रि.बि. सुर्खेत क्याम्पस शिक्षा

श्री पिताम्बर ढकाल, पुर्ब डिन, मानविकी र सामाजिकशास्त्र संकाय मपबि, सुर्खेत

डा.सुशील कु.शाही, डाइरेक्टर, मुसुम म प बि बि

डा.आनन्द सुवेदी, प्रमुख, परिक्षा ब्यबस्थापन कार्यलाय, मप बि बि सुर्खेत

कार्यक्रम संचालन: श्री विष्णु कुमार खड्का, सहायक डीन, शिक्षाशास्त्र संकाय, मपबि, सुर्खेत

विषय प्रवेश: श्री रेशम बहादुर बिष्ट, उपप्राध्यापक मानविकी र सामाजिकशास्त्र संकाय मपबि, सुर्खेत

अध्ययन मस्यौदाको प्रस्तुति: श्री राजन कुमार कँडेल, उपप्राध्यापक, सुर्खेत (शिक्षा) क्याम्पस मुख्य टिप्पणी कर्ताहरू: प्रा. डा. उत्तम गौली, मोर्गन विश्वविद्यालय, बाल्टिमोर अमेरिका

डा. लिलाधर तिवारी, डीन, मानविकी र सामाजिकशास्त्र संकाय मपबि, सुर्खेत

श्री धिरेन्द्र प्रसाद शर्मा, उपसचिव (शिक्षा) भेरीगंगा नगरपालिका, सुर्खेत

धन्यवाद ज्ञापन: श्री रमेश खत्री, उपप्राध्यापक शिक्षा केन्द्रिय क्याम्पस, मपबि, सुर्खेत